

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ULUSLARARASI GÖÇÜN EKONOMİYE OLAN ETKİSİ

AYJAHAN ATAJANOVA

MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Seyfi YILDIZ

KIRIKKALE-2022

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ULUSLARARASI GÖÇÜN EKONOMİYE OLAN ETKİSİ

**AYJAHAN ATAJANOVA
MALİYE ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ**

KIRIKKALE-2022

Ayjahan ATAJOVA tarafından hazırlanan “ULUSLARARASI GÖÇÜN EKONOMİYE OLAN ETKİSİ” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Seyfi YILDIZ

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza:

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan : Prof. Dr. Seyfi YILDIZ

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza:

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Doç. Dr. Eda BALIKÇIOĞLU

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza:

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Prof. Dr. Pelin VAROL İYİDOĞAN

Mali İktisat A.B.D Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

İmza:

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 20/01/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

o Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

(Ayjahan Atajanova)

(Tarih)

ÖZET

ULUSLARARASI GÖÇÜN EKONOMİYE OLAN ETKİSİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Seyfi YILDIZ

Ocak 2022, 126 sayfa

İnsanlık tarihinin oluşumundan itibaren süregelen göç hareketliliği, günümüzde de insanların hayatlarını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Esasen dinamik bir öge olan göç olgusunun etki derecesi toplumlar nezdinde yüksektir. Günümüzde uluslararası göçler; iç savaşlar, hükümet baskıları, ekonomik sebepler gibi vesilelerden dolayı artmıştır. Bu durumun yaşanması ülkelerin ekonomilerini de derin bir şekilde etkilemiştir. Ülkelerin ekonomik açıdan etkilenmeleri tartışmalara sebep olmuştur. Uluslararası göçle ilgili yapılan tartışmalar genellikle medya ya da kişiler tarafından çarpıtılarak farklı şekilde yansıtılmıştır. Göçmen ve mülteci konumunda olan kişilerin ev sahibi konumunda olan ülkelere ekonomik açıdan maliyetli olduğunun üzerinde durularak, bu kişilerin dışlanmalarına neden olmuştur.

Bu çalışma uluslararası göçün ekonomik sonuçlarını incelemektedir. Mültecilerin/sığınmacıların ortaya koydukları maliyetlerin devletlerin ekonomilerine zarar verip vermediği sorusu siyasal ve toplumsal ortamlarda sıkça tartışılmaktadır. Göç konusunun ve bunun refah sistemleri üzerindeki etkisinin siyasi tartışmalarda büyük ilgi görmesi tesadüf değildir. Uluslararası göçmenlerin kabulünün mali yüküne ve göçün ülkelerin refahlarına olumsuz yansımalarını kısa vadeli etkilei kapsamında ele alan pek

çok çalışma bulunmaktadır. Bu araştırma uluslararası göçün ekonomik etkilerini uzun vadeli bir dönem çerçevesinde ele almıştır. Uluslararası göçmenlerin işgücü piyasasında istihdamının sağlanmasıyla uzun dönemde göçün ekonomik açıdan olumlu sonuçlar doğuracağı ileri sürülmektedir. Bunun için de politika yapıcılarının sürdürülebilir ve işlevsel bir sistem oluşturması ve uygulamaya geçirmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Ekonomi, Etki, Politika

ABSTRACT

THE IMPACT OF INTERNATIONAL MIGRATION ON THE ECONOMY

Kırıkkale University

Social Sciences Institute

Department Of Finance, Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Seyfi YILDIZ

January 2022, 126 pages

Since the formation of human history to this day, the ongoing migration mobility is one of the important factors that has been affecting people's lives. The degree of impact of the phenomenon of migration, which is a dynamic element in nature, is high in societies. Today, international migrations have increased due to reasons such as civil wars, government oppressions, and economic reasons. This situation had a profound impact on the economies of the host countries. The economic impact of migration on countries has caused controversy. Discussions on international migration have often been distorted by the media or individuals and reflected differently. Emphasis on economic cost of refugees and immigrants on host countries has led to their exclusion.

This study examines the economic consequences of international migration. The question of whether the costs incurred by refugees/asylum seekers harm the economies of states is frequently discussed in political and social environments. It is no coincidence that the issue of migration and its impact on welfare systems has received great attention in political debate. There are many studies that deal with the financial burden of the acceptance of international immigrants and the negative reflection of immigration on the welfare of countries within the scope of its short-term effects. This research deals with the economic effects of international migration in a long-term framework. It is argued that migration will have positive economic consequences in the long run, with the employment of international immigrants in the labor market. For this, policy makers need to create and implement a sustainable and functional system.

Key Words: International Migration, Economy, Effect, Policy

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimi için memleketim olan Türkmenistan'dan binlerce kilometre uzaktaki Türkiye'ye beni gönderen ve bu konuda her türlü fedakarlığa katlanan, maddi-manevi desteklerini esirgemeyen çok değerli annem Orazdursun ATAJANOVA, babam Nurmırat ATAJANOV, dayım Abdylła CHARYYEV ve ablalarım sevgilerimi sunuyorum. Lisans hayatım çok değerli Maliye Bölümü hocalarım Doç.Dr Alparslan UĞUR, Doç Dr Eda BALIKÇIOĞLU, Doç Dr Mustafa ÜNVER ve Dr .Öğr. Gör. Mustafa Kemal BOSTAN'nın katkılarıyla sona ermiş ve akabinde beni Yüksek Lisans eğitimine taşınmıştır. Bu süreçte değerli bilgilerini esirgemeyen danışmanım Prof.Dr. Seyfi YILDIZ'ın yönlendirmeleri ve destekleri benim buralara kadar gelmeme vesile olmuştur. Desteklerinden ötürü bütün hocalarıma teşekkür ederim. Bana Türkiye'de evimi, vatanımı arattırmayan her daima yanımda hissettiğim çok değerli ablam Cevahir TUĞTEKİN ve eşi Cebail TUĞTEKİN'e , öğrencilik hayatım boyunca birlikte olduğum arkadaşım Sema EVLİ UYAR'a ve tez yazma sürecinde yardımlarını eksik etmeyen Ramazan BAĞCIGİL'e teşekkür ederim.

Çalışmamda en büyük emeği geçen her türlü yardımını esirgemeyen bu süreçte sabırla beni dinleyen ve yönlendiren değerli eşim Mahmut DOĞAN'a sonsuz minnettarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET.....	I
ABSTRACT	III
TEŞEKKÜR.....	IV
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	V
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1. Göç Kavramı	3
1.2. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı	4
1.2.1. Göçmen.....	4
1.2.2. Mülteci ve Sığınmacı	5
1.3. Göç Çeşitleri.....	7
1.3.1. İç Göçler	7
1.3.1.1. Mevsimlik Göçler.....	8
1.3.1.2. Sürekli Göçler	8
1.3.1.3. Emek Göçleri	9
1.3.1.4. Zorunlu- Gönüllü Göçler.....	9
1.3.2. Dış Göçler	10
1.3.2.1. Beyin Göçü	11
1.3.2.2. İşçi Göçleri	12
1.3.2.3. Mübadele Göçleri.....	13
1.4. Göç Nedenleri.....	13
1.5. Göçün Etkileri	15
1.5.1. Göçün Göç Veren Ülke Üzerindeki Etkileri.....	15
1.5.1. Göçün Göç Alan Ülke Üzerindeki Etkileri.....	16
1.6. Göç Kuramları	17

1.6.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	17
1.6.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı	19
1.6.3. İtme Çekme Kuramı.....	19
1.6.4. Ağ Network Kuramı	21
1.6.5. Neo Klasik Makro Göç Kuramı	22
1.6.6. Neo Klasik Mikro Göç Kuramı	23
1.6.7. Yeni Ekonomi Göç Kuramı	25
1.6.8 İkiye Bölünmüş Emek Piyasası	25
1.7. Uluslararası Göçle İle İlgili Çalışma Yapan Örgütler	26
1.7.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği	26
1.7.2. Uluslararası Çalışma Örgütü.....	27
1.7.3. Avrupa Konseyi	28
1.7.4. Uluslararası Göç Örgütü	29
1.7.5. Avrupa Birliği	29
1.8. Uluslararası Göç ve Ekonomik Faktörler	30
1.8.1. Uluslararası Göç- İstihdam İlişkisi	32
1.8.2. Uluslararası Göç – Enflasyon İlişkisi	35
1.8.3. Uluslararası Göç – Ekonomik Büyüme İlişkisi	36
1.8.4. Uluslararası Göç – Kamu Maliyesi İlişkisi.....	38
İKİNCİ BÖLÜM.....	42
DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI GÖÇ.....	42
2.1. Ülkelerin Göç Politikalarına Ekonomik Bakış.....	42
2.1.1. Almanya'nın Genel Göç Politikası	43
2.1.2. İsveç'in Genel Göç Politikası	46
2.1.3. Kanada'nın Genel Göç Politikası	51
2.1.4. Avusturalya'nın Genel Göç Politikası	54
2.2. Türkiye'nin Genel Göç Politikası.....	56
2.3. Türkiye'nin Göç Tarihi	59
2.3.1. 1923-1960 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları	62
2.3.2. 1960-1990 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları	65
2.3.3. 1990 Sonrası Dönemde Uygulanan Göç Politikaları.....	67

2.3.3.1. Birinci ve İkinci Körfez Savaşı Sonrası Yapılan Göçler	68
2.3.3.2. Arap Baharı Sonrası Yapılan Göçler.....	70
2.3.3.3. Afganistan'dan Yapılan Göçler	72
2.4. Türkiye'de Göç İle İlgili Hukuki Yapılanma	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	78
ULUSLARARASI GÖÇLERİN TÜRKİYE'YE OLAN EKONOMİK ETKİSİ	78
3.1. Ekonomik Bağlamda Türkiye'de Uluslararası Göç	78
3.1.1. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdama Olan Etkisi	78
3.1.2. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye'de Enflasyona Olan Etkisi	89
3.1.3. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye'de Ekonomik Büyümeye Olan Etkisi	90
3.1.4. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye'de Kamu Maliyesine Olan Etkisi	95
SONUÇ VE ÖNERİLER	101
KAYNAKÇA	105
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Başlangıç Yeri, Varış Yeri ve Aradaki Engeller.....	20
Tablo 1: 1970-2019 Yılları Arasında Uluslararası Göçmenler	11
Tablo 2: 1970-2070 Döneminde İsveç'in Tahmini Nüfus Popülasyonu.....	51
Tablo 3: Yıllara Göre Avustralya Göçmen Politikaları	55
Tablo 4: Osmanlı'dan Günümüze Gerçekleşen Büyük Göç Akınları.....	62
Tablo 5: 1923-1960 Yılları Arasında Göçmen, Mübadele Edilenler ve Sığınanların Geldikleri Ülkeler ve Nüfusları.....	64
Tablo 6: 1914-1965 Yılları Arasında Türkiye'deki Müslüman ve Gayrimüslim Nüfus.....	65
Tablo 7: Türkiye'den Yurtdışına ve Yurt Dışından Türkiye'ye Yapılan Göç Rakamları.....	68
Tablo 8: 2014-2021 Yılları Arasında Yakalanan Iraklı Düzensiz Göçmenler.....	69
Tablo 9: 2014-2021 Yılları Arasında Yakalanan Afganistanlı Düzensiz Göçmenler.....	73
Tablo 10:2013-2020 Yılları Arasında Türkiye ile Suriye Arasında Yapılan İhracaat-İthalat Rakamları.....	93
Tablo 11: Belediyelerde Mültecilere Yönelik Harcamaların Gerçekleştirilebileceği Bütçe Kalemleri	99
Grafik 1:2011-2021 Yılları Arasında Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	79
Grafik 2: 2010-2020 Yılları Arasında Uluslararası Koruma Başvuruları	80
Grafik 3: Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan İlk Üç Uyruk	81
Grafik 4:Türkiye'ye Giriş Yapan Suriyelilerin Yaş Profilleri	82
Grafik 5: Türk Vatandaşlarının Yaş Profilleri	83
Grafik 6:Sürelili ve Süresiz Çalışma İzin Belgesi Alan Suriyeli ve Diğer Ülke Vatandaşlarının Oranları	86
Grafik 7: 2013-2020 Yılları Arasında Türkiye'deki İşsizlik ve İstihdam Oranları.....	87
Grafik 8: Türkiye'de 2013-2021 Yılları Arasında Kurulan Suriye Ortaklı Şirket Sayıları.....	92
Grafik 9: 2020 Yılında Suriye Tarafından Yapılan İhracaat.....	93
Grafik 10: 2020 Yılında Suriye Tarafından Yapılan İthalat	94
Grafik 11: 25 Kasım 2021 Tarihi İtibariyle Şehirlere Göre Suriyeli Sayısı En Çok Olan 10 İl ..	98

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği Bürosu
ECHO	: European Community Humanitarian Aid Office
GSYİH	: Gayri Safı Yurt İçi Hasıla
ILO	: International Labour Organization
IOM	: International Organization for Migration
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SUY	: Sosyal Uyum Yardımı
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCHR	: The Un Refugee Agency

GİRİŞ

İnsanoğlu dünya üzerinde var olduğundan beri sürekli yer değiştirme eyleminde bulunmuştur. Bu yer değiştirme fiili yerel, bölgesel veya küresel çapta etkiler meydana getirmiştir. Yer değiştirme hareketini her bilim kendi perspektifinden ele aldığından dolayı göç kavramı üzerinde pek çok tanımın yapıldığına rastlanmaktadır. Ancak bütün tanımlamaların temelini oluşturan ‘yer değiştirme hareketi’nin kendisidir. Uluslararası göç kavramı ise, bir ülkeden diğer bir ülkeye yönelik yapılan nüfussal bir eylemdir. İnsanoğlunun dünyada var olmasından beri devam eden göç hareketi ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber yaklaşık 200 yıllık süreçte bugünkü kullandığımız anlamda değerlendirilmeye başlanmış bir olgudur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel çapta Birleşmiş Milletler, bölgesel düzeyde Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi kurum ve kuruluşlar ve bazı örgütler göç ve göç ile ilgili politikaların ortaya konması hususunda siyasi ve hukuki çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Yeryüzünde meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerden ötürü artan göç hareketleri göç alan ve göç veren ülkelerin belli bir göç politikası uygulamasını zorunlu kılar hale gelmiştir. Çünkü göçün hem göç veren hem de göç alan ülke üzerinde çok boyutlu etkileri vardır. Türkiye, hem göç alan hem de göç veren ülke konumunda bulunmaktadır. Ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmeler Türkiye’nin böyle bir konumda olmasına temel teşkil etmiştir.

Göç, insanların hayatları üzerinde çok yönlü etkilere sahiptir. Bu nedenle göçün etkilerini olumlu ya da olumsuz şekilde ele alan araştırmalar bulunmaktadır. Son dönemlerde uluslararası göç-ekonomi ilişkisi üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışma bu alanda yapılan araştırmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın genel amacı ise uluslararası göçün ekonomik yönünün ele alınmasıdır. Sistemli ve uygulanabilir bir göç politikası ile göçmenlerin göç alan ülkelere ekonomik fayda sağlayacağı iddia edilmektedir. Bu iddia uzun vadeli ve uygulanabilir politikalar çerçevesinde gerçekleşecektir. Çünkü sığınmacı/mülteci akını gibi ani göç olayları ekonomik açıdan kısa vadede olumsuzluklar getireceği için yanlış çıkarımlar ortaya koyabilir.

Araştırmada, ‘Uluslararası göçmenlerin ülkelerin ekonomilerindeki rolleri nedir?’ sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu temel sorunun yanında,

- a. Uluslararası göçmenlerin kısa dönemdeki ekonomik etkileri nelerdir?
- b. Uluslararası göçmenlerin uzun dönemdeki ekonomik etkileri nelerdir?
- c. Türkiye’deki uluslararası göçmenlerin Türk ekonomisindeki rolü nedir? sorularına da yanıt aranmaktadır.

Çalışmanın hipotezleri ise şunlardır:

- a. Uluslararası göç alan ülkelerin ekonomik açıdan göçmenlere yönelik küresel politikaları yoktur.
- b. Türkiye’nin mevcut uluslararası göçmen politikaları göçmenlerin ekonomiye katkı sağlamalarını engellemektedir.
- c. Uluslararası göçmenler hedef ülkede uzun vadede ekonomik katkı sağlar.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Birincil nitelikteki kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış, dergiler ve küresel çapta çalışma yapan kurum ve kuruluşların internet sitelerinden yararlanılarak en güncel verilere erişim sağlanmıştır.

Bu minvalde çalışma üç bölümden oluşmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde göç kavramının tanımlanması, sınıflandırılması, göç kuramları, göç ile ilgili çalışma yapan bölgesel ve küresel yapılara değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünya üzerinde yoğun göç alan devletlerin göçmen politikaları ve Türkiye’nin göç politikası, Türkiye’ye uluslararası göçlerin yaşanmasına neden olan olaylar ele alınarak incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise göçmenlerin Türkiye’de ekonomik etkileri ekonomik açıdan farklı boyutlarda değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Göç Kavramı

Tarihi süreç boyunca göç olgusu insanların hayatlarını etkilemiş ve önemli sonuçlar doğurmuştur. Göç kavramı literatürde tam olarak tanımlanamamıştır. Her bir bilim dalı göç kavramını kendi bakış açısıyla açıklama yolunu seçmiştir. Ancak, bütün bilimlerde göç kavramının üzerinde durduğu temel noktanın ‘insanların yer değiştirme eyleminde bulundukları’ şeklinde ortak bir izahatın olduğunu söylemek mümkündür. Bireyler çeşitli sebeplerden ötürü yaşadığı coğrafyayı zorunlu ya da gönüllü olarak terk etmek durumunda kalmaktadırlar. İnsanlar yaşadıkları toprakları genellikle, yaşanan toplumsal sorunlardan dolayı terk etmektedirler.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde göç kavramı, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019). Muhtelif kaynaklara bakıldığında göç kavramı, kişilerin veya toplumun ekonomik, kültürel, eğitim ya da siyasal nedenlerden ötürü, yaşadıkları ortamdan ayrılma veya savaş, baskı, zulüm gibi nedenlerden dolayı huzurlu bir ortamda yaşamak için, mekân değiştirme olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar bu göçler sayesinde hayatlarında farklı deneyimler kazanmaktadırlar (Mardani, 2018). Göç kültürel ve sosyal yaşamla yakından ilgilidir. Uluslararası göçler, birçok devleti aynı anda etkisi altına alabilmektedir. Uluslararası göçler, genellikle yerleşilmiş olan ülkeye istihdam sağlamakta, çeşitli beceriler ve yeni fikir akımları taşımaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Göç hareketliliğini kavramak için birçok bilim dalına başvurmak gerekmektedir. Göç hareketliliğinin siyasal, toplumsal ve ekonomik gelişmelerden bağımsız olarak ele alınması mümkün değildir. Hukuk, tarih, coğrafya, siyaset bilimi, psikoloji gibi sosyal bilim dallarından yararlanılması da kaçınılmazdır. Çünkü göçün, geniş bir kavramı kapsamamasından dolayı tek bir bilim dalı ile sınırlandırılması doğru olmaz (Ertan ve Akkoyunlu, 2017).

Göç ile ilgili tanımlar incelendiğinde, bu tanımların üzerinde durduğu nokta-iştirakin “yer değiştirme” ya da “nüfus hareketliliği” olduğu açık bir şekilde görölmektedir.

1.2. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı

Küresel açıdan göç, içerik olarak birçok kavramı kendi bünyesinde barındırdığı için karışık bir olgu haline gelmiştir. Günümüzde sadece göçmen işçileri ve göçmenleri değil, aynı zamanda düzensiz göçmenleri ve milyonlarca mülteci ve sığınmacıyı da kapsamına almıştır (Yıldız, 2017). Göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları birbirleriyle sıkça karıştırılan terimler arasındadır. Bu kavramlar aşağıdaki bölümde açıklanmıştır.

1.2.1. Göçmen

Uluslararası alanda göçmen kavramının hukuki bir tanımı yoktur. Medya kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar “göçmen” sözcüğünü hem mültecileri hem de göçmenleri kapsayacak ortak bir terim olarak algırlar ve kullanırlar. Bu durum ise bazı durumlarda karışıklığa sebep olmaktadır. Araştırmalara bakıldığında göçmen kavramı; kişilerin hayatlarını iyileştirmek amacıyla iş bulabilmek, aile birleşmesini sağlamak veya daha iyi bir eğitim alabilmek gibi farklı nedenlerden ötürü insanların kendi iradeleriyle yer değiştirmesi şeklinde tanımlanmaktadır (UNHCR [The United Nations High Commissioner for Refugees], 2016).

Kişiler muhtelif sebeplerden dolayı farklı coğrafyalarda yaşamayı tercih edebilmektedirler. Bu tercihlerinin sonrasında da çeşitli yolları kullanarak bulundukları ölkelerden farklı ölkelere geçiş yapabilmektedirler. Bu durumun yaşanması göç edilen öлке açısından, farklı kimliklere sahip kişileri barındırması anlamına gelmektedir (Özgöker ve Doğan, 2019). Göçmen kişiler genellikle ekonomik sebeplerle veya içerisinde bulunduğu sosyal ortamın hoşnutsuzluğu sebebiyle yaşamış olduğu ölkesini kendi isteğiyle terk ederek başka bir öлкеye yasal ya da yasadışı yollara başvurarak giden ve orada yaşayan yabancılarıdır. Göçmenler özellikle ekonomik nedenlerden ötürü, refah seviyesi daha yüksek bir öлкеde yaşamak amacıyla göç etmektedirler. Ekonomik sebeplerden dolayı göç eden kişilere ekonomik göçmenler denilmektedir ve bu kişiler

mültecilik statüsünden yararlanamamaktadırlar. Fakat bu durum ülkelerin iç hukukuna göre değişiklik göstermektedir (Ziya, 2012).

Türkiye Cumhuriyeti İskân Kanunu'na göre göçmen kavramı, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır” diyerek tanımlanmıştır (İskân Kanunu, 2006). Bu kanun incelendiğinde bir yabancının Türkiye’de göçmen olarak nitelendirilmesi için, Türk soyundan gelmesi, Türk kültürüne bağlı olması ve Türkiye’ye yerleşmek amacıyla gelmiş olması gerekmektedir (Demirci, 2018).

1.2.2. Mülteci ve Sığınmacı

Mülteci, muhtelif sebeplerden ötürü ortaya çıkan baskı, savaş ya da hayatlarını tehlikeye sokacak olayların meydana gelmesinden sonra kişilerin kendi ülkesinden başka bir ülkeye yasal olarak sığınma talebi sonucunda başvurdukları ülkede yaşayan kişiye denilmektedir (Vural, 2018).

Dünyada gerçekleşen savaşlar incelendiğinde bu savaşların tarih boyunca bireyleri olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Savaşın var olduğu ülkelerde yaşayan bireyler mevcut olumsuzluklar karşısında ülkelerini terk etmek zorunda bırakılmıştır. Ülkelerini terk eden bireyleri korumak ve haklarını savunmak amacıyla İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 14 Aralık 1950’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu (BMMYK)” kurulmuştur. Bu kuruluş üç yıl süreyle işlevini devam ettirmek amacıyla kurulmuş olsa da günümüzde de kuruluşun çalışmaları yoğun bir şekilde devam etmektedir. BMMYK 1954 senesinde Avrupa’da yaptıkları çalışmalar neticesinde Nobel Barış Ödülünü kazanmıştır. 1956 senesinde Macar Devrimi sırasında 200.000 kişi Avusturya’ya sığınmıştır. BMMYK Bürosu, Macarları mülteci olarak tanımış ve onların üçüncü ülkelere yerleştirilmesine öncülük etmiştir. 1960 yıllarında Afrika’da yaşanan mülteci krizinde de aktif rol almıştır. 1981 senesinde BMMYK mültecilere sağlanan yardımlar sebebiyle, ikinci kez Nobel Barış Ödülünü almıştır. Bu kurum 138 ülkede faaliyetini sürdürmektedir (UNHCR, // <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi/>, 2018).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin yapılan ilk düzenleme 1951 senesindeki Cenevre Sözleşmesi'dir. Cenevre Sözleşmesi daha sonraki yıllarda yetersiz görülmüş ve 1967 senesinde Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünde mültecilerin konumu ve tanımını yeniden düzenlenmiştir. Bu protokole göre mülteci; “İrkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır”. 1951 senesindeki Cenevre Sözleşmesi, sözleşme tarihinden önce gerçekleşen olaylar sonucunda ülkelerini terk etmek durumunda kalan mülteciler için geçerliydi. Sözleşmede tarihi bir sınırlama bulunmaktaydı. 1967 senesinde yapılan protokolde ise Cenevre sözleşmesindeki tarihi sınırlandırma ortadan kaldırılmıştır (Bezbeyoğlu, 2015).

Türk Hukuku açısından sığınmacı ve mülteci kavramları incelendiğinde ise, 1967 senesindeki protokolden farklı olarak sığınmacı kavramına da yer verilmiştir (Bezbeyoğlu, 2015). Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre (1994) sığınmacı kavramı; “İrkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir”. Bu yönetmelik hükümlerine göre mülteci; “Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan

dolayı dönmek istemeyen yabancıdır” şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye’deki uygulamalarda mülteci ve sığınmacı arasında hukuksal yönden farklılıklar bulunmaktadır. Türk hukukuna göre, iki terim arasında farklılık vardır. Terimler incelendiğinde coğrafi olarak kısıtlamanın getirilmiş olduğunu söylemek mümkündür. Avrupa topraklarından ülkemize göç eden kişiler mülteci olarak kabul edilmektedir. Avrupa ülkeleri dışından göç edenler ise sığınmacı olarak nitelendirilmektedir.

1.3. Göç Çeşitleri

Tarih boyunca yaşanan göç hareketlerini yazarlar farklı şekillerde tasnif etmişlerdir. Yazarlar göç çeşitleri açıklarken tek bir çatı altında toplanamamışlardır. Göçün, serbest göçler, zorlama ile yapılan göçler ve kitlesel göçler şeklinde ortaya çıktığını savunanların yanı sıra göçü sadece zorunlu veya gönüllü olarak yapılan şeklinde ayırma tabi tutan yazarlarda mevcuttur (Bayraklı, 2007). Bu çalışmada göç çeşitleri iç ve dış göç olmak üzere iki kategoride incelenmektedir.

1.3.1. İç Göçler

İç göç, göç etme isteği olan bireylerin ülkenin sınırları içerisinde gerçekleştirdiği nüfus hareketleri olarak isimlendirilmektedir. Bu tanıma göre iç göçler, yaşamış olduğu kentten ayrılarak başka bir kente, başka bir bölgeye, kentten kırsala ya da kırsaldan kente olmak üzere farklı yollarla gerçekleşmektedir. İç göçlerde ülkenin nüfusu değişmez fakat kentlerin ya da bölgelerin nüfus yoğunluğu değişmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangir, 2016). Ülkemizde iç göçler genel olarak kırsal alandan kentsel alana doğru gerçekleşmektedir. Kentler bazında ise belli merkezler üzerinde yoğunlaşmaktadır. İç göçün ortaya çıkmasının sebebi olarak ilk sırada gösterilen sebepler; kırsal kısımdaki hizmetlerin yetersiz olması, istihdam açısından büyük kentlerin cazibesinin fazla olmasıdır (Ertan, 2018).

1950 senesi Türkiye’de iç göçün hareketlenme dönemi olarak kabul edilmektedir. Türkiye, 1950 senesine kadar il içi göç ve mevsimlik işçi göçü ile karşı karşıya kalmıştır. 1950 senesinde ortaya çıkan ekonomik canlanma ile beraber bölge içi ve bölgeler arası göç ortaya çıkmıştır. Bu dönemde tarımda ortaya çıkan gelişmeler ile birlikte liman, karayolu, hidroelektrik santrallerin inşası ve sanayi bölgelerinin imarı ile

birlikte iş alanları artmıştır ve böylece iç göç hareketlenmesi tetiklenmiştir (Akan ve Arslan, 2008).

1.3.1.1. Mevsimlik Göçler

Bireylerin her sene belirli bir dönemde bulundukları yerden başka bir yere gezmek, dinlenmek, tatil amaçlı ya da çalışmak maksadıyla geçici bir süreliğine yaşadıkları yeri terk etmelerine mevsimlik göç denir (Koçak ve Terzi, 2012). Türkiye’de mevsimlik göç yaygındır. Genellikle yaz aylarında Akdeniz’deki Çukurova bölgesinde pamuk tarlalarında çalışmak için işçiler mevsimlik göç yapmaktadır. (Özdek, 2017).

Türkiye’de, tarıma dayalı ekonomik yapılanma önemli bir yere sahiptir. Bu sebepten ötürü mevsimlik işler tarım sektöründe daha yaygındır (Büyüktarakçı, 2009). Belli bir dönemde çalışan mevsimlik tarım işçileri, geçici sürelerle ve kısmi çalışmalarından dolayı esnek istihdam içerisinde yer almaktadır. Esnek istihdam alanında çalışmanın olumsuz tarafları mevcuttur. Mevsimlik çalışanlar iş güvencesinden yoksun ve yasal düzenlemelerden yeteri derecede faydalanamamaktadır. Mevsimlik işlerin diğer bir olumsuz tarafı ise, işçilerin bazı dönemlerde işsiz kalmasıdır.

Türkiye’de bazı sektörlerde işgücü talebinde iklime bağlı olarak kimi dönemlerde hızlı bir artış olurken kimi dönemlerde ise düşüşler yaşanabilmektedir. Düşüşün yaşandığı dönemde işçiler uzun süre işsiz kalmaktadırlar (Altın, 2014).

1.3.1.2. Sürekli Göçler

Bireylerin kalıcı olmak şartıyla yaşadıkları yeri terk etmelerine sürekli göç denir. Sürekli göçler cebri ya da gönüllü olarak ortaya çıkmaktadır. Kişiler hayat standartlarını yükseltmek veya eğitimlerini devam ettirmek amacıyla gönüllü olarak yaşadıkları yerleri terk etmektedirler. Doğal afetler, savaş ya da mücbir sebeplerden ötürü zorunlu olarak yaşadıkları terk etmek zorunda kalmaktadırlar (Sayın vd., 2016).

1.3.1.3. Emek Göçleri

Ekonomik ve sosyal sebeplerden ötürü emeğin göç yoluyla yer değiştirmesine emek göçü denilmektedir. Bireyler istihdam amacıyla bulundukları yerden başka bir yere belirli zaman aralıklarıyla iş bulabilmek amacıyla göç ederler.

Emek göçünün temel sebebi ekonomiye dayanmaktadır. Dünya nüfusunun geneline bakıldığında önemli bir kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ekonomik sıkıntılar insanları farklı arayışlara itmektedir. Bu arayışlar arasında iş bulabilmek maksadıyla farklı coğrafyalara göç etmek en başta gelen çözüm yollarından biri olarak görülmektedir.

Türkiye’de de yoğun bir şekilde emek göçü 1960’lı yıllarda yaşanmıştır. Bu tarihlerde Avrupa ülkelerine işçi gönderilmesiyle emek göçünün başladığı söylenebilir (Yıldırımoglu, 2005).

1.3.1.4. Zorunlu- Gönüllü Göçler

Zorunlu göçler; genellikle yaşanan doğal afetler, iklim değişikliğinin sebep olduğu kuraklık, açlık, kaynak yetersizliği, savaş ve sömürgecilik gibi olaylardan dolayı insanlarca gerçekleştirilmektedir (Dönmez ve Canan, 2015). Zorunlu göçler kişilerin istek ve iradesi dışında ortaya çıkan göçlerdir. Birleşmiş Milletler (BM), zorunlu göçe düşer kalan kişileri; “zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplarıdır” şeklinde tanımlamaktadır (Birleşmiş Milletler [BM], 2005). Dünya devletlerinin geneline baktığımızda insanların zorla yerinden edilmesi gün geçtikçe artış eğilimi göstermektedir.

Bireylerin hiçbir baskı altında kalmadan kendi istek ve iradeleri doğrultusunda iyi bir eğitim alabilmek, yaşam koşullarını iyileştirebilmek, iyi bir iş bulabilmek amacıyla yaptıkları göçlere gönüllü göçler denir (Terzi ve Koçak, 2012).

1.3.2. Dış Göçler

Bireylerin belirli zaman diliminde toplumsal, siyasal, ekonomik nedenlerden dolayı bulundukları ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye, başka bir yerleşim yerine göç etmesine dış göç denir. 1932 senesinde Cenevre Kongresi'nde zaman kavramı göç için formüle edilmiştir. Bu kongrede bir yıl ve daha fazla süren göç hareketlerine sürekli göç, bir yıldan daha az süren göç hareketleri ise geçici göç olarak tanımlanmıştır. BM'ninde benzer biçimde zaman kavramını esas tutarak yaptığı göç tanımı: "Bir ülkenin sınırlarını aşarak bir yıl veya daha fazla uzun bir süre kalmak niyetiyle yer değiştirmektir" şeklinde tanımlamıştır (Özdal, 2018, s. 9). Dış göç hareketliliğinin ortaya çıkmasının sebepleri arasında hem ekonomik hem de ekonomik olmayan unsurlar etkili olmaktadır. Bireylerin gelişmiş olan ülkelerde daha iyi koşullarda yaşama isteği, ücret farklılıklarından fayda sağlamak amacıyla ücreti yüksek olan bölgelerde çalışma arzusu gibi sebepler ekonomik unsurların içerisinde yer almaktadır. Çevresel sorunlar, eğitim, savaş, baskı, rejim değişikliği gibi sebeplerden dolayı yapılan göçler de diğer sebepler arasında yer almaktadır (İnliceliler, 2019).

Dış göç, kişilerin ülke sınırlarını aşarak göç etme durumudur. BM'ye göre dış göç, gerçekleşen bir göçün uluslararası bir nitelik kazanması için ülkesinden ayrılan ve başka bir ülkede yaşamayı planlayan bir kişinin göç ettiği ülkede bir yıldan daha fazla süre ile yaşaması gerekmektedir. İç göçün ortaya çıktığı durumlarda ülkenin nüfusunda bir azalma meydana gelmemektedir sadece göçün meydana geldiği bölgeler arasında, demografik bir yapıda bir değişiklik ortaya çıkmaktadır. Dış göçte ise ülke nüfusunda azalma meydana gelmektedir. Dış göç sadece nüfusu etkilememekte aynı zamanda bazı sıkıntılarında ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Özyakışır, 2012). Göç alan ülkelerde genellikle radikalizm ve milliyetçilik artmakta, bu sebeple ırkçılık olayları yaşanmaktadır. Bazı yerlerde ırkçılık söylemleri yüzünden şiddet içeren olaylar meydana gelmekte ve göçmen bireyler dışlanmaya maruz kalmaktadırlar (Özdek, 2017).

Uluslararası Göç Örgütü Raporuna göre, dünyada yaklaşık olarak 244 milyon uluslararası göçmen olduğu (dünya nüfusunun% 3.3'ü) tahmin edilmektedir. Kişilerin çoğunluğu doğdukları ülkede hayatlarını devam ettirirken, bazıları ise belirli sebeplerden dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. (IOM, 2018).

Tablo1.1: 1970-2019 yılları arasında uluslararası göçmenler

Yıl	Göçmen Sayısı	Göçmen Sayısının Dünya Nüfusuna Oranı
1970	84,460,125	%2.3
1975	90,368,010	%2.2
1980	101,983,149	%2.3
1985	113,206,691	%2.3
1990	152,563,212	%2.9
1995	161,316,895	%2.8
2000	173,588,441	%2.8
2005	191,615,574	%2.9
2010	220,781,909	%3.2
2015	248,861,296	%3.4
2019	271,642,105	%3.5

Kaynak: International Organization for Migration (IOM), World Migration Report 2020, s.21.

2018 Dünya Göç Raporuna göre;

- Asya ve Avrupa, 2015 senesinde yaklaşık olarak 75 milyon göçmene ev sahipliği yapan bölgelerdir (dünyadaki toplam uluslararası göçmen nüfusunun %62’si)
- 2000 ile 2015 seneleri arasında Asya göçmen sayısındaki büyümenin en fazla olduğu bölge olarak belirlenmiştir (%50’nin üzerinde ve yaklaşık olarak 25 milyon)
- 1970 senesinden bu yana ABD uluslararası göçmenlerin hedef ülkesi olmuştur. O dönemden beri göçmenlerin sayısı 4 katına çıkmıştır (12 milyondan 46,6 milyona çıkmıştır)
- Göçmen bakımından ikinci hedef ülke olan Almanya 2005 senesinden 2015’e kadar 12 milyondan fazla göçmene ev sahipliği yapmıştır.

1.3.2.1. Beyin Göçü

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde beyin göçü kavramı, “İleri düzeydeki meslek ve bilim adamları ile uzmanların bir başka gelişmiş ülkede yerleşip çalışmak amacı ile kendi ülkelerinden ayrılması” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2019).

21. yüzyıl “bilgi çağı” olarak nitelendirilmektedir. Bu yüzyıldaki en büyük sermaye bilgi ile donatılmış eğitilmiş beyinlerdir. Gelişmiş ya da zenginleşmiş ülkelere yönelik ele alınan ölçme/değerlendirme göstergeleri arasında bilimsel yapıları ve eğitim düzeyleri yer almaktadır. Ayrıca söz konusu bu ülkeler, üretkenlik bağlamında yayılma

etkileri oluşturdıklarından, işgücü piyasalarındaki nitelik açıklarını giderdiklerinden, ülkelerine daha çabuk ve daha kolay entegre olabildikleri için yüksek vasıflı göçmenleri kendi ülkelerine çekmek istemektedir (World Bank, 2019). Bu yönde yapılacak bir politika için iş gücü piyasasının özellikleri göz önüne alınmalıdır.

Beyin göçü genellikle az gelişmiş olan ülkeden gelişmiş olan ülkeye yapılmaktadır. Gelişmiş ülkeler arasında da beyin göçü yaşanmaktadır (Yalçınkaya ve Dülger, 2017). Bilhassa ABD, Kanada ve İngiltere gibi ülkeler bilim, teknoloji ve eğitim alanındaki gelişmişliklerine paralel olarak yoğun bir beyin göçü akımı yaşamaktadır. Beyin göçü kavramı üç sınıfa ayrılarak değerlendirilmektedir.

- a. Beyin İhracı (brain export); nitelikli yetişmiş beyinlerin başka bir ülkeye ihraç edilmesidir.
- b. Sanal Beyin Göçü; az gelişmiş ya da gelişmekte olan bir ülkede yaşayan kişinin bedenen ülkesinden ayrılmayarak, fiziki bir yer değişimi yaşamadan beyin gücünü gelişmiş bir ülkeye hizmet amaçlı kullandırmasıdır.
- c. Gizli Beyin Göçü; Donanımlı yetişmiş insan beyninin/gücünün herhangi bir ülkeye göç etmeden kendi ülkesi içerisinde yabancı menşeli bir şirket çıkarı için çalışması durumudur (Yılmaz, 2019).

Sınırlı veya kıt kaynaklarla yetiştirilen nitelikli işgücünü yitiren az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin yaşadıkları bu beyin göçü ile gelişme hızları yavaşlamakta öbür taraftan yetişmiş beyinlere kapısını açan yüksek ücret ve daha iyi olanaklar sağlayan gelişmiş ülkeler daha da hızlı gelişmesini sürdürmektedir. Böylece beyin göçü ile ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı daha ileri düzeye taşınmaktadır (Kurtuluş, 1999).

1.3.2.2. İşçi Göçleri

Bir ülkede ortaya çıkan işgücü eksikliği başka bir ülkedeki işgücü fazlasıyla giderilmektedir. Bireyler işçi göçü yaparak bu eksikliği tamamlamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü, gelişmiş olan ülkelere göre daha ucuzdur. Bu sebepten dolayı gelişmiş ülkelere işçi göçü fazla olmaktadır. İşçi göçünün, göç veren ülkeler açısından pozitif etkisi de vardır. Göçmenlerin kazandıkları gelirleri ülkelere döviz olarak göndermesi ülke ekonomisi için pozitif bir etki yaratmaktadır (Sayın vd., 2016). 20.

yüzyılın ortalarına doğru işçi göçü akımı Avrupa'daki gelişmiş ve büyük sanayilere sahip ülkeler ile Kuzey Amerika kıtasındaki Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'ne olmuştur.

Türkiye'de 1960'lı yıllarda işçi göçü veren ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye'den yurtdışına işçi göçü gönderilmesi ile ilgili ilk anlaşma Dışişleri Bakanlığı ve Szhleswig-Holstein Çalışma Bakanlığı arasında 1957 yılında imzalanmıştır. Bu anlaşmaya istinaden Nisan 1957'de 12 zanaatkar aileleriyle beraber Kiel'e gitmiştir (Yıldırımoglu, 2005). Daha sonra bu eylem devlet tarafından koordine edilmeye başlamıştır.

1.3.2.3. Mübadele Göçleri

Mübadele kelimesini incelediğimizde değiş-tokuş manasına gelmektedir. Mübadilin manası ise başkasının yerine getirilen, mübadele edilen demektir. Mübadele kararlarının alınmasında etkili olan sebep savaş sonrasında meydana gelen göç hareketleridir (Çetin, 2010).

Osmanlı Devletinin hoşgörü siyasetiyle birlikte Osmanlı'nın hükmü altında huzur içinde yaşayan azınlıklar Batılı devletlerin kışkırtmasıyla Osmanlı Devletine karşı isyanlar çıkartarak bağımsızlığını ilan etmeye başlamışlardır. Azınlıkların çıkarmış olduğu isyanlar Osmanlı Devleti'ne zarar vermiştir. Bazı azınlıklar Kurtuluş Savaşı yıllarında düşmanın yanında yer almışlardır. Ortaya çıkan problemlerden dolayı çözüm yoluna gidilmesine karar verilmiştir (Çakmak, 2019). Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Rum azınlıklar mübadele göçü yapmak durumunda kalmışlardır. Bunun en büyük sebebi olarak da Yunan işgali sırasında Rumların sergilemiş olduğu tavidir (Bozdağlıoğlu, 2014).

1.4. Göç Nedenleri

Günümüzde göç nedenlerine bakılırsa, bunların genel ekseriyetinin toplumsal sorunlardan kaynaklandığını görmek mümkündür. Bunlar; savaş, işsizlik, insanların hayatlarını menfi yönde etkileyen faktörler, teknolojinin hızla ilerlemesi ve bilimsel gelişmeler olarak sınıflandırılabilir. Haberleşme ağlarının hızlı bir şekilde yayılması,

insanların göç etmek istedikleri yerler hakkında kolaylıkla bilgi edinmesi günümüzde göç miktarını artırmıştır (Mardani, 2018).

Kişilerin vatanlarını, evlerini terk ederek hayatlarını devam ettirmek için başka bir bölgeye göç etme sebepleri iki başlık altında incelenmektedir. Bunlar itici ve çekici olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Göçe neden olan itici sebepler; kişilerin hayatlarını devam ettirdikleri bölgede yaşamsal ve sosyal faaliyetlerine engel oluşturan sebeplerden dolayı bulundukları yeri terk etmeleri olarak nitelendirilmektedir (Özdek, 2017). Bu faktörler: insan haklarının ihlal edilmesi, istihdamın sağlanamaması, düşük gelir yapısı, yüksek suç oranları ve güvenlik sorunları, halkın yoksul yaşaması, savaşlar ve iç karışıklıkların yaşanması, kıtlık, meydana gelen doğal afetler, altyapı hizmetlerinin yetersiz olması, istikrarsız siyasal yapı gibi iç sebepler insanların göç etmesine neden olmaktadır. Göçe sebep olan çekici sebepler ise; göç edilen ülkenin iş imkânlarının olması, dini ve politik özgürlük, gelir seviyelerinin yüksek olması, güvenli yaşam alanları, alt yapı hizmetlerinin gelişmiş olması, eğitim seviyesinin yüksek olması bireyleri ülkeye çeken sebeplerdendir. Yoksulluk içinde hayatlarını devam ettiren bireyler fırsat bulduklarında bu fırsatı değerlendirmek amacıyla başka bir bölgeye göç etmek durumunda kalmaktadırlar (Er, 2015'den akt. Özdek, 2017). 19. yüzyıl öncesinde ülkeler kavim, din ve mezhep temelli bölünmelerle mücadele etmiştir. Modern döneme gelindiğinde ise siyasi ve iktisadi tartışmalar daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu durumdan etkilenen halk göç etmek zorunda kalmıştır (Malkoç, 2018). Siyasi baskı olarak günümüzde Orta Doğu'da meydana gelen Arap Baharı buna en güzel örneklerden biridir. Siyasi baskı sonucunda ayaklanan halk iktidara karşı çıkarak yönetimi ele geçirmiştir. Halkın yönetimi ele geçirmesine rağmen istenilen sonuca ulaşamamıştır. Hatta Suriye'de Arap Baharı sebebiyle ortaya çıkan ayaklanma iç savaş haline dönüşmüştür. Halk bu baskıdan ve savaştan kurtulmak için göç etmek zorunda kalmıştır. Göç sebebi olarak gösterilen önemli nedenlerden bir diğeri de gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Bu duruma paralel olarak açlık ve yoksulluğun artması sonucunda insanlar göç etmek zorunda kalmaktadırlar (Taşcı, 2009). Göçün nedenleri incelendiğinde temel sebebin ekonomik etkilerden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

1.5.Göçün Etkileri

İnsanların göç etmesine sebep olan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenler araştırmacılar tarafından araştırılan önemli konulardan birisidir. Göç eden bireyler hem kendileri hem göç ettikleri ülkeyi hem de kendi ülkelerini ekonomik, sosyal, kültürel açıdan etkilemektedirler. Göç, büyük dönüşümlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kişiler göç ettikten sonra gerek göç ettikleri ülke gerekse kendileri açısından dönüşümlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadırlar. Ortaya çıkan dönüşümlere kültürel olarak baktığımızda, göç edilen yerin yerli halk tarafından dışlanma durumu, mekânsal olarak bakıldığında ise göç edilen yerin fiziki imkânları karşımıza çıkmaktadır (Battal, 2018).

Çalışmanın bu kısmında göç alan ve göç veren ülke açısından etkileri değerlendirilecektir.

1.5.1. Göçün Göç Veren Ülke Üzerindeki Etkileri

Göçün, kaynak ülke konumunda olan ülkenin üzerindeki etkileri incelemek gerekirse; Khalid Koser'in araştırmalarına göre, göçmenler kazanmış oldukları gelirleri kendi ülkelerine gönderdikleri zaman ülkenin ekonomisine önemli katkıda bulunmaktadırlar ve bunun yanı sıra göç ettikleri ülkelere edinmiş oldukları iş teknikleri ve üretim yöntemleri gibi unsurları kendi ülkelerinde uygulama şansı bularak yeniliklerin kaynağı işlevini gerçekleştirdikleri söylenebilir (Koser, 2007'den akt. Güngördü, 2018).

Chimhowu, Piesse ve Pinder'in araştırmalarına göre, göçmenlerin ülkelere aktarmış oldukları dövizlerin birçok pozitif yönlü etkileri bulunmaktadır. Bunlar; alt yapıyı güçlendirme, daha kaliteli hizmet alınması, üretime dönük sektörlerdeki yatırımlarla iş imkânları yaratılması, kriz ortaya çıktığı durumlarda borçlanmalara karşı teminat görevi görmesi gibi etkileri bulunmaktadır. Göçün olumsuz yöndeki etkileri ise, göçmen ailelerinin göç eden kişilerin gelirlerine bağımlı hale gelerek üretime yönelik olmayan yatırımlar yapması ve kısa zamanlı tüketim alışkanlığının kazanılması, olumsuz kültürel davranışların aktarılması ve yurt dışından gelir elde eden haneler ile gelir elde

etmeyen haneler arasında eşitsizliğin ortaya çıkması ve kara para aktarılması gibi pek çok sonuç belirtilebilir. (Chimhowu, Piesse ve Pinder, 2005’den akt. Yılmaz, 2014).

1.5.1. Göçün Göç Alan Ülke Üzerindeki Etkileri

Khalid Koser’e göre, ülkeye göçmenlerin gelmesiyle göç alan ülkenin emek piyasalarında etkinlik seviyesi artmaktadır ve aynı zamanda ülkelerdeki göçmenler nitelikleri düşük işlerde değil uzmanlık gerektiren işlerde de istihdam edildiği için üretimin kalitesi artmaktadır. Sosyo kültürel açıdan değerlendirildiğinde ise, göç hareketleri sonucunda canlanma oluşmakta ve farklı kültürler birbirinden etkilenmektedirler (Koser, 2007’den akt. Güngördü, 2018). Ayrıca göçmenler geldikleri ülkelere daha pek çok yarar sağlamaktadır. Yenilikçilik, üretkenlik artışı, büyüme, yoksullukla mücadele edilmesi ve işgücü piyasasındaki açıkların ortadan kaldırılması gibi (Peri ve Sparber, 2009). Bu faydaların oluşabilmesi için göç alan ülkedeki işgücü piyasası belirli nitelikleri taşımalıdır. Bunlar;

- a. İşgücü piyasasında oluşabilecek taleplerin karşılanabilmesi için makul insan sermayesindeki göçmenlerin seçilmesi gerekir. Göçmenler dil becerileri edindikten ve teknik eğitim aldıktan sonra ülkeye ve şirketlere özgü sosyal normlara uyum göstermesinin ardından nihai katkıları pozitif yönlü artacaktır.
- b. Göçmenler güvenli yasal haklar ve istihdam sözleşmeleri gibi hakları elde etmeli ve ikame durumları ile ilgili sorunlar yasal olarak çözülmeli.
- c. Göçmenlerin çocuklarına ve uyumlarının gerçekleşmesine yönelik yapılacak yatırımlar uzun vadede yüksek getiri sağlayacaktır (World Bank, 2019).

Foged ve Peri tarafından yapılan araştırmada mülteciler ile direkt rekabet halinde bulunan yerli işçilerin aslında bu durumdan fayda sağlayabilecekleri ileri sürülmüştür. Emek yoğun işlere mültecilerin girmesiyle birlikte yerli işçiler iletişim becerilerinin ve bilişsel becerilerin daha yoğun olduğu mesleklere yönelmektedir. Bu durum uzun vadede yerli işçiler için ücret artışı ile sonuçlanmaktadır (Foged ve Peri, 2016).

1.6. Göç Kuramları

Göçün, birçok muhtelif alanlardan ve gelişmelerden etkilenen ve çok boyutlu bir olgu olmasından dolayı kuramlaştırılmasında ve tanımlanmasında sınırlılıklar ve zorluklar ortaya çıkmaktadır. Göç olgusunu teorik açıdan inceleyenlerin çalışma yaptıkları bilime ve konularına göre, bazı tespitlerden hareketle bir takım açıklamalar, teoriler, kanunlar, açıklama modelleri oluşturulmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Göçün çok boyutlu bir olgu olması onun tek bir çatı altında toplamasını güçleştirmektedir (Şimşek, 2017).

Kırsal alandan kente göç edilmesiyle birlikte göç olgusuna kurumsal ilgi başlamıştır. Kurumsal ilgi başlangıçta siyasal, sosyo-kültürel ve iktisadi gibi sosyal alanlardaki gelişmelere paralel olacak şekilde çeşitlenmiştir. İlk kuramsal çabalar coğrafyacılar ve iktisatçılar tarafından görülmüştür. Daha sonraki dönemlerde ise göç olgusu siyaset bilimcilerin ve sosyologların da gündemine girmiştir. Ekonominin babası olarak bilinen Adam Smith'in ekonomik analizlerinde modern göç olgusuna ilişkin değerlendirmelere rastlamak mümkündür. Thomas R. Malthus'un çalışmalarında göç olgusuna ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır. Ravenstein'in "Göç Kanunları", göç olgusuna dair bilinen ilk açıklamadır. Bu çalışma daha sonraki dönemlerde kanunların eleştirisi, genişletilmesi ve açıklanmasında birçok çalışmaya kaynak olmuştur (Öztürk, 2018).

Bu kısımda uluslararası göç üzerine yönelik bazı temel kuramsal ve analitik yaklaşımlar ele alınacaktır. Bu yaklaşımlar ekonomi ve siyasi temelli görüşlerden meydana gelmektedir. Bu kuramlar farklı nedensellik süreçlerine ve farklı araştırma seviyelerine dayansalarda bunların birbirleriyle bağdaşmaz olduğu düşünülemez. Her bir teori veya yaklaşım değerlendirmeyi yaptığı perspektiften bir sonuç ortaya koyar. Bu nedenle farklı teorilerin incelenmesinin faydalı olacağı kanaati taşınmaktadır.

1.6.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

İnsanlık tarihi incelendiğinde göç ve göçmenlik eş zamanlı gelişen kavramlardandır. Tarihte önemli hadiseler göçle birlikte meydana gelmiştir. Hz Muhammed (s.a.v)'in Mekke'den Medine'ye hicreti dinimizde İslam takviminin

başlangıcı olarak bilinmektedir. Yine Kavimler Göçü yeni bir çağı başlatan önemli hadiselerdendir. Göç hareketleri uzun bir geçmişe sahiptir. Fakat göç hareketlerinin literatüre kazandırılması uzun bir geçmişe sahip değildir. Literatürde göç ile ilgili hazırlanan ilk akademik çalışma, 1885 senesinde Ravenstein tarafından yayınlanmış olan “Göç Kanunları” adlı makalesidir (Kaysılı, 2013).

Ravenstein “Göç Kanunları” adlı makalesinde bahsettiği yedi göç kanunu şu şekildedir (Ravenstein, 1885) ;

- a. Biz kanıtladık ki; göçmenlerin çoğunluğu kısa mesafeli yerlere göç etmektedirler. Bunun sonucunda nüfusun yer değiştirmesi veya yerinden edilmesi, göçmenleri kendine çeken büyük ticaret ve sanayi merkezlerine doğru göç akımlarının doğmasına neden olmaktadır. Yer değiştirmeye ilgili tahminde bulunurken her ilçeyi oluşturan yerli halkın sayısını da dikkate almalıyız.
- b. Bir kentte meydana gelen sanayileşmenin ve ticaretin gelişmesiyle kenti çevreleyen yakın yerlerde yaşayan kişiler hızla kente doğru hareket etmektedirler. Bunun sonucunda kırsal nüfusta terk edilmiş olan boş yerler uzak yerlerden göç eden göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Bu durum basamaklı olacak şekilde tüm ülkeye yayılır. Zaman içerisinde göçmen sayısı yerli halktan daha fazla artacaktır.
- c. Yayılma (dispersion) işlemi, emmenin, içine çekmenin (absorption) tersidir ve benzer özellikler gösterir. Emme ve yayılma süreci göç olgusunda birbirini desteklemektedir. İkisinin de amacı birdir. Ravenstein’e göre kişiler sadece göç etme arzularından dolayı göç etmezler. Göçmenlerin göç etmekteki temel amacı, kentlerde meydana gelen sanayileşme ve ekonomik kalkınmadan dolayı gelişen ticaretten pay almak veya ekonomik durumlarını düzeltmek amacıyla yayılma süresini desteklerler. Kentlerdeki gelişmekte olan sanayi sektörü, iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. İş gücü ihtiyacı gelen göçmenler tarafından karşılanmaktadır. Kentlere göç etmiş olan göçmenler sanayi sektörü tarafından emilmektedirler. Görüldüğü üzere her iki süreçte göçle beraber ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Amaç itibarıyla de birlikte hareket etmektedirler (Çağlayan, 2006).

- d. Her ana göç akımı, telafi edici karşı bir akım üretir. Yoğun bir şekilde göç alan yerleşim yerleri aynı zamanda göç vermektedir (Şimşek, 2018).
- e. Göçmenler uzun mesafeli göçlerde genellikle büyük sanayi veya ticaret merkezlerinden birine gitmeyi tercih ederler.
- f. Kentte yaşayan yerliler, ülkenin kırsal kesiminde yaşayanlara göre daha az göç etmektedirler.
- g. Kadınlar erkeklere nazaran daha fazla göç etme taraftarıdır.

Ravenstein'in göç kanunları döneminin İngiltere'sinin şartlarına uygun bir şekilde yazılmıştır. Bu kanunlar ekonominin ve sanayinin gelişiminin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Ravenstein'in kanunlarını günümüz açısından değerlendirdiğimizde ise yetersiz kalmaktadır.

1.6.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı

1940 senesinde A.Stouffer tarafından göçle ilgili başka bir teori ortaya atılmıştır. Bu teoride ilk defa kesişen fırsatlardan bahsedilmiştir. A.Stouffer teorisinde, göç etmiş olan insanların sayısı ile göç edilen yerdeki fırsatların çok olması arasında bir oranın olduğunu matematiksel bir şekilde açıklamıştır. Göç edilen yerde istihdam oranı fazla ise oraya göç edecek göçmen sayısının da fazla olması gerekmektedir (Bayraklı, 2007).

A.Stouffer çalışmasında Ravenstein'a atıfta bulunmuştur ve Ravenstein'ın yaptığı çalışmalarda ve daha sonraki çalışmalarda bireylerin genelinin kısa mesafeler arasında göç ettiği fikrini savunmuştur (Kaya, 2019).

Teori, belirli bir mesafeye göç eden kişilerin sayısının o mesafedeki fırsatların sayısı ile doğru orantılı ve araya giren fırsatların sayısı ile ters orantılı olduğunu savunmuştur. A.Stouffer kuramında aradaki mesafeyi de dâhil etmiştir (Stouffer, 1940).

1.6.3. İtme Çekme Kuramı

Göç olgusunu açıklama noktasında itici ve çekici faktörler başvurulan önemli argümanlar arasındadır. Ravenstein'in Göç Kanunları kuramında gelişmiş sanayi ve ticari bölgelerin cazibe merkezi olmasından dolayı yoğun bir şekilde kırsaldan bu bölgelere göç hareketlerinin yaşanması itici ve çekici faktörler hakkında bilgi

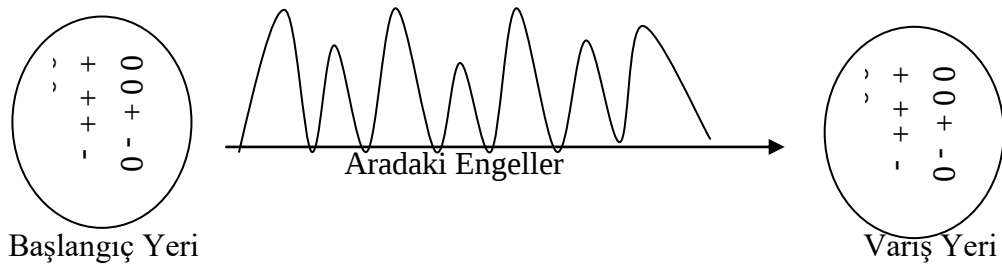
vermektedir. Everett S. Lee'nin itme ve çekme kuramı ilhamını genel itibariyle Ravenstein'in kuramından almaktadır (Özyakışır, 2012). Göçmenlerin nazarında sanayi açıdan gelişmiş ve geliri yüksek olan ülkeler çekici ülke konumundadırlar. Bu olgunun yaşanmasının temel sebebi ise genel itibariyle göçmenlerin ekonomik durumlarını geliştirmek amacına yönelik göç etmesidir (Şahin, 2001).

Everett S. Lee göç etme kararını ve göç sürecine giren faktörleri dört başlık altında tanımlamaktadır (Lee, 1966);

- a. Menşe (köken, kalkış yeri) alanı ile ilgili faktörler,
- b. Hedef bölgeyle ilişkili faktörler,
- c. Müdahale engeller,
- d. Kişisel faktörler.

Everett S. Lee yukardaki dört faktörden üçünü şematik olarak göstermiştir. Lee'ye göre her yerleşim yerinde kişileri oraya çeken veya o bölgeden iten çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlar diyagramın hesaplanmasında olumlu yönler “+” ile gösterilirken, olumsuz yönler ise “-” ile gösterilmiştir. Everett S. Lee bu durumu kötü bir iklim kişiler için iticidir yani olumsuzdur iyi bir iklim ise kişiler için olumludur yani çekicidir şeklinde örneklendirmiştir.

Şekil 1.1: Başlangıç yeri, varış yeri ve aradaki engeller

Kaynak: Lee, Everett S, “A Theory of Migration”, Demography, 1966, s.50.

Şekil 1.1’de Lee’nin itme ve çekme diyagramı; başlangıç yeri, varış yeri ve bu ikisi arasında oluşabilecek engeller olmak üzere üç eksenle şekillenmiştir. Bu diyagramda önemle üzerinde durulan konu, bireylerin başlangıç noktasında hareket

ettirecek itici faktörler (-) ve varılacak hedefteki çekici (+) faktörlerin olmasıdır (Özyakışır, 2012). Lee, Everett S.' ye göre oluşan bu faktörler bir çok insanı aynı yönde etkilerken bir çok insanı da farklı yönlerden etkilemektedir. İtici ve çekici faktörler hem göç alan ve göç veren taraf açısından hem de bireylerin itici ve çekici algısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, bir bölgede iyi bir eğitim sisteminin olması çocuklu bir aile için çekici (+) bir durum olabilirken, çocuk sahibi olmayan kişiler için bu durum çekici olmayabilir (Lee, 1966). Her bir birey kendi ihtiyaçları doğrultusunda itme ve çekme kuramına göre hareket etmektedir.

1.6.4. Ağ Network Kuramı

İlişkiler ağı göçmen kişilerin göç ettikleri ülke, terk ettikleri ülke, yeni göçmen olan kişi, eski göçmen olan kişi, soydaşlık, yerleşik halk arasındaki ortak köken, dostluk gibi kişilerarası bağlantılara kaynak olan bir kavramdır (Abadan, Unat, 2002'den akt. İnce, 2019). Bir aile ferdi ya da göçe karar vermiş herhangi bir kişi göç ettiği zaman, geride kalan aile fertlerine veya arkadaşlarına göçe karar verme noktasında istek duygusunu uyandırabilir ya da hedef ülkeyle ilgili bilgiler aktarabilir. Böyle bir ağın oluşması göçmenlerin hedef ülkede ev ya da iş ararken kullanabilecekleri ehemmiyetli bir sermaye sayılabilecek sosyal sermayeyi oluşturur (Sert, 2018).

Gurak ve Cases göçmen ağlarının görevlerini altı maddede toplamıştır (Gurak, Cases 1992'den akt. Şimşek, 2018):

- a. Göçün başlangıç yerinin, hedef yerinin ve kimlerin göç edeceğinin belirlenmesinde önemli rol oynar.
- b. Göçmen kişilerin göç edecekleri yani hedef noktasındaki koşullardan, fırsatlardan haberdar olunmasını sağlar.
- c. Göçmenleri göçün vereceği olumsuzluklardan ve masraflardan korur.
- d. Göçmenlerin göç edecekleri bölgeyle ve oradaki toplumla uyumlarını kolaylaştırır.
- e. Göçmenlerin kendi memleketleriyle ilişkilerinin devamlı olmasında ve göçmenlerin dâhil olduğu toplumda izole olmasında rol oynar.
- f. Göçün büyüklüğünü ve hızını önemli oranda bu ağlar belirlemektedir (Yalçın, 2004'den akt. Şimşek, 2018).

İlişkiler ağı göçmenlerin problemlerinin çözümlenmesinde ilgili yardımı sağlayan önemli bir sosyal sermayedir. Zaman içerisinde ilişkiler ağı göçmen veren ülkenin diğer tabakalarına da yayılmaktadır. Göçmen kişilerin göç veren ülke ile göç alan ülke arasında kurmuş oldukları sosyal ağlar, göçün ortaya çıkmasında tesirli olmaktadır. İlişkiler ağı değişkene ve sosyal temele bağlı olarak ortaya çıkmış zayıf ve güçlü ağlar olabilir (Güllüpnar, 2012).

İlişkiler ağı kuramı, göçe farklı bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu kuramda göçmen yani birey ön plandadır. Diğer kuramlarda birey önemli bir faktör değildir hatta modeller içerisinde kaybolmaktadır. Bu kuram, yapılması gereken analizde göçe sebep olan etkenin sadece yapısal etken olmayıp aynı zamanda bireysel etkenleri de göç sebebi olarak analize dahil edilmesine imkan vermektedir (Çağlayan, 2006).

1.6.5. Neo Klasik Makro Göç Kuramı

Lewis'e göre uluslararası göç, gelişmekte ve gelişmiş olan ülkelerdeki işgücü piyasasındaki dengesizlik ve ücret farklılıklarının nedeni olarak ortaya çıkmıştır. Bu perspektifin ortaya attığı süreç, işgücü talebi ve arzı arasındaki ücret dengesizlikleri ile sonuçlanan yoksul ve zengin ülkeler arasındaki sermaye ve emek kaynaklarında ortaya çıkan donanım farklılıklarından meydana gelmektedir. Ortaya çıkan bu farklılıklar sonucunda yoksul ülkelere zengin ülkelere göçler gerçekleşmektedir (Lewis, 1966'dan akt. Güllüpnar, 2012).

Neo-Klasik teori temelinde Neo klasik iktisat teorisinden esinlenmiştir. Makro göç kuramı göçün yapısal belirleyicileri üzerinde durmaktadır. Makro düzeyindeki göç emeğin ve sermayenin eşit olmayacak bir şekilde coğrafi dağılımından kaynaklanmaktadır. Göçmenler göç ederken, gelirlerini ve yaşam standartlarını artırmak amacıyla daha avantajlı yerlere göç ederler (Toksöz, 2006). Makro göç kuramı ile ilgili Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino, Taylor yazmış oldukları makalelerinde çeşitli varsayımlar ve önermelerde bulunmuşlardır. Bunlar (Massey, vd., 2014):

- a) Ülkeler arasındaki ücret farkı, uluslararası göçe sebep olmaktadır. Ücret farkları ortadan kaldırılırsa işçi hareketi sonlanacaktır. Bu fark ortadan kaldırıldığı takdirde göç yaşanmayacaktır.

- b) Beşeri sermayenin milletlerarası hareketi beşeri sermayenin getiri oranlarındaki farktan kaynaklanmaktadır. Getiri oranları genel ücret oranlarından farklı olabilmektedir. Bu durum ise niteliksiz işçilerin göçünün aksi tarafta bir göç hareketi yaratabilmektedir.
- c) Uluslararası göçü saptayan emek piyasasıdır. Başka piyasaların uluslararası göçte çok fazla etkileri yoktur.
- d) Göç alan veya göç veren ülkelerde devletlerin göç akımlarını kontrol etmesinin yolu emek piyasasını etkilemekten ve düzenlemekten geçer.

Makroekonomi kuramına göre, ülkeler arasındaki istihdam ve ücret farklılıklarından dolayı göçler ortaya çıkmaktadır. Genellikle, yoksul ülkelerdeki emek fazlalığı ve düşük ücretlerden dolayı sermaye fazlası zengin ülkelere doğru olmaktadır. Bunun sonucunda, yoksul ülkelerde emek arzı azalmakta ve ücretler artmaktadır, zengin ülkelerde ise emek arzının artması sonucunda ücretler düşmektedir. Kısaca, uzun dönemde göç sayesinde uluslararası ücret dengesi sağlanmış olmaktadır (Robinson, 2005). Teoreme göre göç, emek piyasasını dengeye getirmektedir.

Teorem göçün yeniden tersine dönmesi durumunu açıklamakta yetersiz kalmıştır. Ücretlerde iki ülke arasında denge sağlanırsa uluslararası göçün azalması ya da durması gerekmektedir (Bijak, Kupiszewski ve Kicingier, 2004).

1.6.6. Neo Klasik Mikro Göç Kuramı

Chicago Ekonomi Okulunun öncülüğünü yaptığı, mikro ekonomi modeli özellikle gelişmiş ülkelerde göç ve entegrasyon politikaları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Mikro ekonomik teori makroekonomik modelinin aksine, özellikle zengin ülke açısından değerlendirildiğinde, beşeri sermaye içindeki bireysel tercihlerin uluslararası göçü etkilediğini ileri sürmektedir. Mikro ekonomik modeline göre bireyler rasyonel aktörlerdir. Bireyler kendileri açısından üretken olabileceği ülkeleri tercih ederler. Bireyler bu tercihi yaparken beşeri sermayenin kendi ülkesindeki değeri ile hedef ülkedeki sermaye değerini karşılaştırma yaparak ona göre tercih yapmaktadırlar (Robinson, 2005).

Borjas ve Todara 1960 ve 1970’lerde, bireylerin ülkeler arasındaki farklılıklar nedeniyle göç ederek tepki göstermesinin sebeplerini mikro düzeyde inceler. Göçmenler, göç maliyetlerini ve faydalarını karşılaştırılmalı analiz yaparak göç kararlarını verirler. Bu bilinç doğrultusunda göç edecek bireyler beklenen net faydanın en yüksek olduğu yeri seçerler (Toksöz, 2006). Massey ve Massey vd.’ne göre mikro göç kuramının uluslararası göçle ilgili temel varsayımları şu şekildedir (Massey vd, 1993’den akt. İnce, 2018):

- a. Mikroekonomi kuramına göre insan hareketliliği makroekonomi kuramının öne sürdüğü tam istihdam yerine, ülkelerin arasındaki hem kazanç hem de istihdam arasındaki farktan kaynaklandığını savunmaktadır.
- b. Göç eden bireyin farklı diller bilmesi, eğitim seviyesinin yüksek olması, tecrübesi gibi farklı özelliklere sahip olması göç ettiği ülkede iş bulabilme imkânını artırmaktadır.
- c. Sosyal koşullar, teknoloji ve bireysel nitelikler uluslararası göçün artmasında göçün kazancını arttıran, maliyetini düşüren belirleyici özelliklerdendir.
- d. Uluslararası göç akımları, kar ve zararın temelinde ortaya çıkan bireysel göçlerin toplamından oluşmaktadır.
- e. Göç alan ve göç veren ülkeler arasında istihdam ve gelir oranları arasında fark yoksa göç hareketi ortaya çıkmaz.
- f. Göç alan ve göç veren ülkeler arasında kazanç farkı göçün boyutu üzerinde etkili olmaktadır. Kazanç farkının artmasına paralel olarak göçmen sayısında da artış yaşanır.
- g. Göç kararları işgücü piyasasında ortaya çıkan dengesizliklere göre şekil almaktadır. Öteki pazarlar göç kararlarını doğrudan etkilemezler.
- h. Hedef ülkede göçmen alımına yönelik çekici şartlar varsa göçü kontrol etmek amacıyla göçün maliyeti yükseltilebilmektedir.
- i. İki tarafın hükümetleri, hedef ülkelerdeki yarar ve istihdam oranlarını sınırlandırma getirerek, göç veren ülkelerde bu koşulları iyileştirerek insan hareketliliğini kontrol ederler.

Mikroekonomi teorisi bireylerin rasyonel tercihlerini yaparken yeterli bilgiye sahip olduğunu vurgular. Fakat bu durum bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir. Çünkü bireyler çoğunlukla göç edeceği yer hakkında yeterli bilgiye sahip olmazlar ve birçok engellemelerle karşılaşır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014).

1.6.7. Yeni Ekonomi Göç Kuramı

Yeni ekonomi göç kuramına göre, göç kararına bireysel olarak karar verilmemektedir. Aile içerisinde hane halkları tarafından verilen karar sonucunda bireyler göç kararlarını almaktadırlar. Yeni ekonomi göç kuramı göçün ortaya çıkış sürecine açıklık getirmektedir (Şimşek, 2018).

Ülkeler arasında meydana çıkan göçler sadece ücret farklılığından ortaya çıkmamaktadır.

1.6.8 İkiye Bölünmüş Emek Piyasası

İkiye bölünmüş emek piyasası makroekonomik bir teoridir. Teori, kişilerin göçle ilgili aldıkları kararlarda rasyonel bir şekilde hareket edip etmediklerini sorgular ve aynı zamanda bu teori uluslararası göçün modern endüstriyel toplumların içsel emek taleplerinden dolayı ortaya çıktığını savunmaktadır (Olejarova, 2007).

Teoriye göre göçün ortaya çıkma sebebi gelişmiş ülkelerdeki güçlü işgücü talebinden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkeler sermaye bakımından zengin olduğu için sermayenin yoğun olduğu birincil sektörde yani vasıflı işlerde yerli halk çalışmakta emek yoğunluğunun olduğu vasıfsız işlerde ise göçmen halk çalışmaktadır (Hagen-Zanker, 2008).

İkiye bölünmüş iş piyasası kuramının temel ilkeleri (Güllüpınar, 2012):

- a. Göç hareketleri genellikle gelişmiş ülkelerin işgücü talepleri ve istihdam kararlarına bağlı olarak zuhur etmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki işgücü piyasaları ikiye ayrılmış meslek yapılarından oluşmaktadır.
- b. Teoriye göre, ülkelerdeki ücret farklılıkları göç için yeterli bir sebep değildir. Göçmen talebi istihdam uygulamalarından kaynaklanmaktadır.

- c. Ülkedeki göçmen işçilerin sayısının azalması ile ülkenin düşük ücret düzeyi yükselmez. Ücretleri düşük seviyede tutan temel faktör kurumsal ve toplumsal mekanizmadır.
- d. Uluslararası göç hareketlerinde hükümetlerin istihdam ve ücret politikalarında yapacağı değişiklikler çok fazla etkili olmaz. Uluslararası göç hareketlerini değiştirecek etki ancak Dünya ekonomisinin yapısında meydana gelecek değişiklikler ile mümkündür.

1.7. Uluslararası Göçle İle İlgili Çalışma Yapan Örgütler

Günümüzde artan göçlerin kontrol altına alınması için devletler tarafından toplumsal çağrılar yapılmaktadır. Artan göçler sonucunda ortaya çıkan sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla uluslararası örgütler konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar (Özdal, 2018). Göç üzerine çalışan bazı uluslararası örgütler aşağıda yer verilmiştir.

1.7.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra milyonlarca evsiz kalan Avrupalı mülteciye yardım etmek amacıyla 1951 yılında çalışmalarını üç sene içerisinde tamamlaması koşuluyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) geçici bir örgüt olarak kurulmuştur. BMMYK'nin merkezi Cenevre'dedir ve günümüzde 118 ülkede 244 bürosu bulunmaktadır (Özdal, 2018).

BMMYK'nin görevi, mülteci olan bireylere uluslararası koruma sağlamak ve onların problemlerine kalıcı çözümler aramaktır (Uzun, 2016). BMMYK'nin görev beyanı (UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/bmmyk-gorev-beyani>, 2008):

- a) BM tarafından mültecileri korumak amacıyla düzenlenen uluslararası hareketleri yönlendirmek, önderlik etmek ve ortaya çıkan mülteci meselelerini çözüme kavuşturmak amacıyla BM tarafından yetkilendirilmiş örgüttür,
- b) BMMYK'nin asıl görevi mülteci bireylerin haklarını savunmaktır. Bütün bireylerin sığınma talebini değerlendirerek başka bir devlette güvenli bir şekilde barınma ve bireyin kendi istek ve iradesiyle vatanlarına geri dönebilme haklarını korumak için mücadele vermektedir,

- c) BMMYK mülteci bireyleri ülkelerinden başka bir ülkeye yerleştirmekle veya ülkelerine geri dönme konusunda yardımcı olarak mültecilerin sorunlarına kalıcı bir çözüm bulmaktadırlar. BMMYK'nın yardım faaliyetleri için gerekli olan prensipleri uluslararası mülteci yasaları ile belirlenmektedir,
- d) BMMYK mültecilerin din, dil, politik düşünce, ırk, cinsiyet ayrımı yapmadan tarafsız bir şekilde onların ihtiyaçları nisbetinde yardım ve koruma sağlamaktadırlar. Özellikle çocukların ihtiyaçlarını karşılama ve kadınları koruma ilk önceliklerindir,
- e) BMMYK kararlarını alırken mültecilerin fikirlerine de önem vermektedir.

1.7.2. Uluslararası Çalışma Örgütü

Versay Antlaşması kapsamında 1919 senesinde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) kurulmuştur. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün görevi, uluslararası çalışma koşullarını düzenleyerek gelişmesini sağlamaktır. ILO'nun temel konu alanları, bireylerin zorla çalıştırılmasının kaldırılması, çocuk işçilerin kaldırılması, cinsiyet ayrımı yapılmadan kadın ve erkeğin eşit derecede ücret alması, işyerlerinde yaşanan ayrımcılığın yasaklanması gibi konulardır (Sengenberger, 2014).

Uluslararası Çalışma Örgütü evrensel ve kalıcı barışı sağlamak için, sosyal adaletin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda ILO bütün bireylere insana yaraşır iş sağlamak ve çalışma standartlarının düzenlenmesi için çalışmalar yapmaktadır. ILO aracılığıyla alınan kararlar doğrultusunda hareket eden ülkeler bireylerin hayat şartlarının iyileştirilmesine katkıda bulunurken evrensel barışa da katkı sağlamış olmaktadır (Nurdoğan, 2018).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün uluslararası işgücü göçü alanında yaptığı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda ön plana çıkan konular; Göç alan ve göç veren ülkelerde uygulanması gereken sosyal politikalar, göç baskısı sonucunda baskının yol açtığı yapısal değişimler, göç edilen ülkelerde göçmen işçilere yapılan ayrımcılıklar ve göçmen işçilerin tabi oldukları yasalar önündeki statülerini ortaya çıkarmak gibi konular içermektedir (Özdağ, 2018).

1932 yılında Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütü'ne üye olmuştur. 1952 senesinde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün ofisi “Yakın ve Orta Doğu İnsan Gücü Saha Ofisi” adı altında İstanbul'da açılmıştır (ILO, <https://www.ilo.org/ankara/about-us/lang--tr/index.htm>, 2020).

1.7.3. Avrupa Konseyi

Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'nda, maddi ve manevi olarak büyük kayıplar vermiştir. Bu kayıpları önlemek ve gidermek amacıyla halklar arasındaki gerginliği giderecek uzlaşmayı sağlamak, kıtada ortaya çıkan ve süregelen çatışmaların ve ayrılıkların yerine, ortaklaşa kurulan kurumlar oluşturmak, sözleşmelere dayalı güven ve işbirliği ortamı tesis etmek maksadıyla Avrupa Konseyi kurulmuştur. 5 Mart 1949 senesinde kurulan Avrupa Konseyi'nin amacı, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve demokrasinin ilkelerini korumak ve güçlendirmek, yabancı vatandaşlara olan düşmanlık, hoşgörüsüzlük, sosyal dışlanma gibi problemlere çözüm bulmaktır. (İçişler Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa, 2020).

Avrupa Konseyi amaçlarını yerine getirmek amacıyla 1950 senesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kabul etmiştir. AİHS'nin 19. maddesi gereğince, devletlerin sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini emin olmak için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve ondan önce de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu kurulmuştur. Göçmenlikle alakalı mevzular AİHM'nin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile ilgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2015).

Avrupa Konseyi, Göçmenlerin Yasal Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesini onaylamıştır. Ayrıca İşkencenin Kötü Muamele ve Aşağılayıcı Muamelenin ve Cezanın Önlenmesine İlişkin Sözleşmeyi, Avrupa Sosyal Güvenlik Kanununu, Göçmenlerin Yasal Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesini (Göçmen sayılan işçilerin kanuni durumuna ilişkin ana unsurları özellikle seyahat, oturma izni, sağlık durumu, sosyal güvenlik, çalışma koşulları, iş sözleşmeleri gibi durumları incelemektedir) ve İnsan Ticaretine Karşı Sözleşmeyi, Terörün Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeyi, Kadına Karşı Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Mücadele Edilmesine İlişkin Sözleşme (İstanbul Sözleşmesi) v.b göçmenleri ilgilendiren sözleşmeleri kabul etmiştir (Ktistakis, 2018).

1.7.4. Uluslararası Göç Örgütü

1951 senesinde kurulan Uluslararası Göç Örgütü (IOM) hükümetler arası ve hükümet dışı ortaklarıyla işbirliği içerisinde faaliyetini sürdüren önemli bir kuruluştur. Uluslararası Göç Örgütü'nün çalışma amaçları, ortaya çıkan göç problemlerine karşı çözüm bulmaya çalışmak, göç eden göçmenlere yardımda bulunmaktır. Uluslararası Göç Örgütü zorunlu göç, göçün düzenlenmesi, göçü zahmetsiz hale getirmek, göç ve kalkınma gibi dört alanda geniş bir şekilde çalışma yürütmektedir (IOM, <https://www.iom.int/about-iom>, 2020).

Türkiye 2003 Ekim ayında Uluslararası Göç Örgütü'nün hukuki statüsüne ilişkin anlaşmayı imzalamıştır. IOM'un Ankara ve İstanbul'da ofisleri bulunmaktadır. Bu ofislerde mültecilerin ve göçmenlerin temel ihtiyaçlarını giderme, sağlık problemlerine çözüm bulabilme, insan ticaretiyle mücadele gibi alanlarda çalışmalar yapılmaktadır. 2005 senesinde Uluslararası Göç Örgütü, Türk makamlarıyla birlikte çalışarak insan ticareti mücadele programı başlatmıştır. Bu program sayesinde insan ticaretine maruz kalan bireyleri yada maruz kalma riski altında olan bireylere ücretsiz yardım hattı ve insan ticareti ile ilgili bilgilendirme yapma gibi projeler geliştirilmiştir. Bu durumdan mağdur olan bireylerin geri dönüşümü sağlanmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012).

1.7.5. Avrupa Birliği

Avrupa İkinci Dünya savaşıdan sonra birçok alanda yıkıma uğramıştır. Bu olumsuzluklardan kurtulmak amacıyla Avrupa ülkeleri çözüm yolu bulmaya çalışmışlardır. Çalışmaların sonucunda Avrupa ülkelerinin ortak değerler etrafında toplanarak, refahlarını arttıracak şekilde ekonomik alanda kuvvetli bir şekilde ortaklığın başlatılması fikri öne sürülmüştür. Bu doğrultuda 1951 senesinde Hollanda, Almanya, İtalya, Belçika, Fransa ve Lüksemburg gibi devletler Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması ile 1957 senesinde Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmalarını imzalamışlardır. Günümüze kadar geçen süreçte, Avrupa devletleri siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda ortaklıklarını güçlendirmişlerdir. Kuruluş senesinde altı üyeden meydana gelen Avrupa Toplulukları, daha sonraki tarihlerde yeni üyelerin

katılması sonucunda Avrupa Birliği halini almıştır (Dışişler Bakanlığı, <https://www.ab.gov.tr/3.html>, 2019).

1.8. Uluslararası Göç ve Ekonomik Faktörler

Uluslararası göç ekonomiyi etkileyen önemli unsurlar arasındadır. Özellikle de ev sahibi konumunda olan ülkeyi ekonomik açıdan etkilemektedir. Araştırmalar incelendiğinde, uluslararası göçün sermaye birikimi, dış ticaret, yenilik ve iç talep yönüyle ekonomiye olumlu bir şekilde etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca göç dinamik bir süreçtir. Bu nedenle ekonomik olarak katkı sağlayan bir süreç dönüştürülebilir. Dinamik bir nüfusun işgücü piyasasında oluşturacağı katkı ve ekonomik canlanma oluşturmaya göçün olumlu yönleridir.

Gelişmiş ülkeler kendilerine yarar sağlayabilecek olan göçmenleri tercih etmektedirler. ABD, İngiltere, Almanya gibi Batılı devletler bu konuda örnek verilebilecek ülkeler arasındadır. Beyin göçü sayesinde göçmenlerin yeteneklerini kullanarak fayda elde etmektedirler.

Mültecilik ise göçmen ile aynı kategoride görülmemelidir. Çünkü mülteciler ülkelerinden kendi iradeleri dışında ayrılmak zorunda bırakıldığı için fırsatçı bir bakış açısından ziyade insani yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin sadece vasıflı ve eğitimli kişileri ülkelerine istemesi insani bir yaklaşım olamaz. Fakat ev sahibi konumunda olan ülke hem mültecileri memnun etmek hem de ekonomiye katkı sağlamak amacıyla stratejik bir şekilde hareket etmelidir. Ev sahibi konumunda olan ülke mültecilerin eğitim seviyeleri, yetenekleri, meslek gibi bilgileri barındıracak bir veri havuzu oluşturarak mültecileri bu veriler doğrultusunda yönlendirerek ekonomiye katkı sağlayabilir. Aynı zamanda mülteciler istihdam edildiği için memnun edilmiş olurlar. Bu sistemin kurulması ev sahibi ülke için maliyetli olsada ilerleyen dönemlerde ülkenin ekonomisine yapacağı katkı maliyetin üzerinde olacaktır. Mülteci ve göçmen kişilerin ülkenin ekonomisine katkı sağlaması için ev sahipliği yapan ülkenin kişilere uygun kurumsal ortamı sağlaması gerekmektedir. Çünkü göçmen ve mültecilerin yaptıkları işler doğrultusunda kendilerini güvende hissetmeleri gerekmektedir. Kurumsal ortam sağlanmazsa bu kişilerin kayıt dışı alanlara yönelmeleri kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkacaktır. Dış göçler ev sahibi konumunda olan

ülke için iç talebin canlanmasına da yol açmaktadır. Talepte meydana gelen artış pazarı genişleterek yerli üreticinin işlerinin canlanmasına neden olmaktadır. İç talepte meydana gelen artış da ülkenin ekonomik büyümesinde sebep olmaktadır (Gür, 2017).

Göçmenler yalnızca bir ülkenin ekonomik refahını değil, aynı zamanda yerli nüfusun refahını, sosyal koruma sistemlerini ve diğer telafi edici programları da etkiler. Göçmenler farklı roller oynarlar ve ev sahibi ülkenin ekonomisi üzerinde çeşitli etkiler yaratırlar:

- a) İşçiler olarak göçmenler, işgücü piyasasının bir parçasıdır ancak aynı zamanda işgücü piyasası üzerinde de etkileri vardır; bunlar ayrıca ülkenin gelir dağılımını değiştirir ve yerel yatırım önceliklerini etkiler.
- b) Öğrenciler ve göçmenler insan sermayesi stokunun artırılmasına ve bilginin yayılmasına katkıda bulunur.
- c) Girişimciler ve yatırımcılar olarak iş fırsatları yaratırlar, yeniliği ve teknolojik değişimi teşvik ederler.
- d) Tüketiciler olarak, yerli ve yabancı mal ve hizmetlere olan talebin artmasına katkıda bulunurlar, böylece fiyat ve üretim seviyelerinin yanı sıra ticaret dengesini de etkilerler.
- e) Tasarruf sahipleri olarak, yalnızca kendi ülkelerine havale göndermekle kalmazlar, aynı zamanda banka sistemi aracılığıyla ev sahibi ülkelerdeki yatırımı teşvik etmeye dolaylı olarak katkıda bulunurlar.
- f) Vergi mükellefi olarak kamu bütçesine katkıda bulunurlar ve kamu hizmetlerinden yararlanırlar (OECD/ILO, 2018).

Göçmenlerin ev sahibi ülkelerin ekonomisine yapabilecekleri katkı bir dizi faktöre bağlıdır:

- a. Göçmenlerin yaşları, cinsiyetleri, geldikleri ülke ve beceri düzeyleri gibi sosyoekonomik özellikleri,
- b. Hem göçmenlik statüleriyle hem de çalışma haklarıyla ilgili çalışma koşulları,
- c. Topluma, özellikle işgücü piyasasına, aynı zamanda sosyal koruma, eğitim ve sağlık hizmetlerine entegrasyon düzeyleri,

- d. İş döngüleri ve uzun vadeli büyüme perspektifleri ile ilgili olarak geldikleri ülkenin ekonomik ortamı,
- e. Göçmenlerin becerilerinin ne ölçüde etkin bir şekilde tanındığını ve kullanıldığını,
- f. Göçmenlerin yatırım yapıp yeni işler geliştirip geliştiremeyeceklerini ve mali sisteme katkıda bulunabileceklerini etkileyebilecek politika ve kurumsal ortam (OECD/ILO, 2018).

1.8.1. Uluslararası Göç- İstihdam İlişkisi

Göçün mevcut işgücünün ücretleri veya istihdam durumu üzerindeki etkileriyle ilgili olarak, en önemli soru, göçün planlı mı yoksa ani mi olduğu ve ev sahibi ülkenin işgücü piyasasını dengede tutup tutmadığıdır (Kerr, 2011; Peri, 2016). İşgücü piyasası göçe hazırlanırsa, emek arzındaki değişikliklere uyum sağlama ve böylece emeğin mevcudiyetine göre üretim hacimlerini artırma konusunda daha büyük fırsatlara sahiptir. Mülteci göçünün plansız yönü, göçün alıcı ülkedeki işgücü piyasası ihtiyaçları temelinde gerçekleşmediği anlamına gelir. Mülteciler bu nedenle daha yavaş bir şekilde istihdam edilebilirler ve genellikle daha uzun süreler için kamu desteğine bağımlı olma eğilimindedirler (Hajighasemi ve Oghazi, 2021). Göçün toplumlar üzerindeki etkilerine ilişkin herhangi bir tartışmada, her biri kendi koşullarına sahip olan ve bu nedenle ev sahibi ülkenin ekonomisini ve maliyesini farklı şekillerde etkileyen üç farklı göçmen kategorisi arasında bir ayırım yapılmalıdır. İlk grup, genellikle oldukça üretken bir grup oldukları için hedef ülkeler tarafından arzu edilen ve memnuniyetle karşılanan yüksek eğitimli göçmenlerden oluşur. Yüksek eğitimli insanlar genellikle teknoloji ve bilimde aktiftir. Bu nedenle inovasyona ve endüstriyel gelişime katkıda bulunabilirler. Yüksek teknoloji ekonomiler arasında yüksek eğitimli uzmanları çekmek için rekabet vardır. Bu göçmen grubu, hedef ülkelerin ortalama üretkenliği ve geliri üzerinde olumlu etkilere sahiptir ve doğrudan veya dolaylı olarak merkezi yönetim vergi gelirlerinin artmasına yardımcı olur. İkinci göç kategorisi, özellikle genişleyen sektörlerde, bir işgücü piyasası işgücü sıkıntısı çektiğinde ortaya çıkan işgücü göçüdür. Bu ekonomilerde, genişleyen ekonomilerin üretim sürecinde göçmen işçileri hemen istihdam etme ve sonuç olarak tüm ekonomiye net katkılarının bir kısmını emme potansiyeline sahip olduklarından, göçmen işçileri üretkenlik gelişimine ve büyümeye katkılarından dolayı memnuniyetle

karşılacaktır. Büyümenin sürdüğü sektörlerde artan verimlilik, tüm ekonomi için gelir sağlar ve devlete ayrıca ekstra vergi gelirleri tahsis edilir. Üçüncü kategori ise mülteci göçmenlerdir. Çoğu durumda bu, ev sahibi ülkenin işgücü ihtiyaçları ile koordine edilmeyen plansız ve ani bir göçtür (Hajighasemi ve Oghazi, 2021). Mülteciler genellikle eğitim düzeyleri, nitelikleri ve iş deneyimleri açısından heterojendir ve genellikle farklı yaş aralığına dağılmıştır. Genellikle mülteciler kuralsızlığın geçerli olduğu veya iş hayatı ile ilgili mevcut düzenlemelerin dikkate alınmadığı, iş güvenliği ve elverişli çalışma koşullarının olmadığı sektörlerde istihdam edilmektedir. Göçmenler tehlikeli, bedenen zorlayıcı ve sağlıklı çalışma ortamının bulunmadığı işlerde çalıştırılmaktadır (Taran ve Geronimi, 2003).

Göçün işgücü piyasası ve göç alan devlet üzerindeki sonuçlarına ilişkin tartışmalar genellikle göçün üç ana alanda etkilerine odaklanır: ücret seviyeleri, istihdam ve kamu maliyesi (Globerman, 2019). Teorik olarak, belirli varsayımlar altında, göç nedeniyle işgücü arzındaki bir artış, ücretleri düşürecek ve toplam istihdam ve çıktıyı artıracaktır. Bu durum,

- a. diğer ülkelerle ticaret yapmayan,
- b. sermaye stokunun sabit olduğu,
- c. yalnızca bir tür işçinin mal ve hizmet ürettiği,
- d. üretiminin değişmediği bir ekonomide geçerlidir (OECD/ILO, 2018).

İnsanların çoğu geçimlerini ya doğrudan kendi çalışmaları ya da dolaylı olarak aile üyelerinin çalışmaları yoluyla elde edilen gelirlerle finanse etmektedir. Bundan dolayı maaşın düzeyi ve sürekliliği önemli bir role sahiptir. Kazançlar ortalama seviyeye göre düşükse istihdam edilen kişilerin ve hane halkının yaşam standardı ve sosyalliği buna göre şekillenmektedir. Özellikle üretkenliği en yüksek ekonomik sektörlerde olmak üzere toplumdaki potansiyel işgücü içindeki istihdam oranı istikrarlı bir şekilde artırılarak, hanehalklarının gelir düzeylerini artırmak ve merkezi yönetimin finansmanını güçlendirmek için daha elverişli koşullar yaratılabilir. Sosyal politikaya yönelik üretken yaklaşım, potansiyel işgücü için işgücü piyasası fırsatlarına erişilebilirliği ve firmalar için işgücü mevcudiyetini artırarak bu stratejiye hizmet eder. İkisi birlikte, ücretli emek için dengeli bir piyasa geliştirmek amacıyla uzun vadeli koşulları teşvik eder.

Dolayısıyla bu strateji, hanelerin ve iş sektörünün dengeli bir şekilde gelişmesi yoluyla sosyal sürdürülebilirliği teşvik eder (Ahlberg, 2009).

İstihdam sayesinde işgücüne olumlu katkılar sağlanmaktadır. Psikolojik, fizyolojik ve ekonomik sonuçları bulunan istihdamın en önemli katkısının refah üzerinde olduğu söylenebilir. Refah dağıtımı ile kişinin yanında hanehalkı da olumlu yönde etkilenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Refah devletlerinin temel görevi, işletmelerin kaynaklara, özellikle de son derece üretken ve küresel olarak rekabetçi olmaları için ihtiyaç duydukları işgücüne erişimleri için doğru koşulları yaratmaktır (Hajighasemi ve Oghazi, 2021). Göçmenlere özgü politikalar açısından, göçmenlerin haklarının korunmasına yardımcı olmanın yanı sıra, göçmenlerin düzenli bir statüye sahip olduklarının garanti edilmesi, kayıtlı istihdam fırsatlarının kendilerine açık olmasını sağlamanın ilk adımıdır. Yabancı uyruklu kişilerin işe alınması ve yabancı eğitim ve sertifikaların tanınması için idari prosedürlerin kolaylaştırılması, göçmenlerin daha iyi işler bulmasına daha fazla yardımcı olabilir (OECD/ILO, 2018).

2018 Dünya Göç Raporuna göre göçmen işçiler ile ilgili bilgiler şu şekildedir;

- a) Göçmen grubunda olan işçiler (150,3 milyon), o yıldaki uluslararası göçmenlerin (232,milyon) üçte ikisinden fazlasını oluşturmaktadır.
- b) Göçmenlerin %70 çalışma çağındaki kişilerden oluşmaktadır. (207 milyon, on beş yaş ve üzeri)
- c) Yüksek gelirli ülkelerdeki göçmen sayısı tahmini 112,3 milyon, Orta gelirli ülkelerde 34,4 milyon göçmen bulunmaktadır

Göçmenlerin emek piyasasında olumlu sonuçlar doğurması için, onların kabiliyetleri ve yeteneklerinin yanı sıra ev sahibi ülkenin özellikleri de önemli rol oynamaktadır. Göçmen grubundaki kişilerin emek piyasasında yapmış olduğu etkileri, zaman ve yere göre farklılık gösterebilmektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde göçmenler yerli istihdam üzerinde negatif etki yaratmaktadır. Göçmenlerin emek piyasasında uzun ve kısa vadede etkileri birbirinden farklılık göstermektedir. Göçmenler belirli kısımda çalışan yerli işçilerin ortalama ücretlerini arttırırken, bazı düşük ücretle çalışan işçilerinde ücretlerinin daha da düşmesine sebep olmaktadır. Göçmenler yetenekleri ve kabiliyetleri ile yerli işçilerin yerine ikame edilebilir durumda iseler emek

piyasasında rekabetin artmasına sebep olmaktadır. Göç, yeni iş alanlarının ortaya çıkmasına da sebep olabilmektedir. Göçmenler ekonomide üretilmekte olan hizmet ve malların endüstriyel ve mesleki yapısını değiştirebilir. Mesela, yetenekli ya da eğitimli göçmenler emek talebinin yönünü değiştirecek ileri seviyedeki teknolojilerin kullanılmasına neden olabilir (Koçbıyık, 2016). Bazı araştırmalara göre göçmenlerin göç ettikleri ülkelerin emek piyasasında olumsuz bir etkilerinin olmadığını söylenmektedir. Göçmenler kendilerinin yetenekli ve eğitimli oldukları alanlara yöneldikleri için ülkenin verimliliğinde artış sağlamaktadır. Ayrıca göçmenlerin düzenli bir göçmenlik statüsüne sahip olmalarını sağlamak, onların kayıtlı istihdam olanaklarından yararlanmalarını ve dolayısıyla daha fazla vergi ödemelerini daha olası kılmaktadır.

Devletler tarafından uluslararası göçün ekonomik katkısını artırmaya yönelik politikalar beş önceliğe bağlı olmalıdır.

- a. Göç politikalarının işgücü piyasası ihtiyaçlarına uyarlanması,
- b. Göçmen haklarının korunması ve ayrımcılıkla mücadele,
- c. Göçmenlerin entegrasyonuna yatırım,
- d. Göçün ekonomi üzerindeki etkisinden yararlanmak,
- e. Göçün ekonomik etkisinin izlenmesi (OECD/ILO, 2018).

1.8.2. Uluslararası Göç – Enflasyon İlişkisi

Uluslararası göç enflasyonu pozitif ya da negatif yönde etkilemektedir. Ülkeye göçmenlerin ya da mültecilerin gelmesiyle toplam talepte artış yaşanır ve enflasyonu arttırır. Mülteci konumundaki bireyler ucuz ürün alma taraftarıdır ve fiyat esneklikleri yerli halka göre daha yüksektir bundan dolayı enflasyonun düşmesine sebep olmaktadır. Mülteci ve göçmenler genellikle emek yoğun sektörlerde çalışmalarından dolayı üretim maliyetleri azalır ve enflasyonun düşmesine sebep olurlar (Gür, 2017).

Göçmen ve mülteci akınlarının fazla olduğu ülkelerde ani talep artışının yaşandığı görülmektedir. Bu durumda ev sahibi konumunda bulunan ülke talep artışına hızlı cevap veremediğinde gıda fiyatlarında yükselme yaşanır. Eğer ev sahibi ülkenin ulaşım alt yapısı zayıf ise mültecilerin bulunduğu bölgelere sevkiyatın hızlı olamamasından dolayı bölgesel olarak fiyatların arttığını görmek mümkündür. Tanzanya

üzerine yapılan bir araştırmada, mültecilerin yaşamış olduğu bölgeyi ekonomik açıdan canlandırdığını fakat fiyatları yükselttikleri gözlemlenmiştir (Jennifer ve David, 2009). Göçmen ve mültecilerin konut piyasası fiyatları üzerinde de etkileri büyüktür. Konut üzerine yapılan deneyimler incelendiğinde, göçmen ve mültecilerin ağırlıklı olarak yaşadıkları bölgedeki konut fiyatları yüksek olduğu gözlemlenmiştir. 1980 senesinde yaklaşık olarak 125 bin Küba'nının Küba'daki Mariel Limanı'ndan Güney Florida'ya göç etmelerinden sonra Miami'deki yüksek kaliteli evlerin kiralalarında bir değişiklik olmadığını fakat düşük gelirli evlerin kiralalarının arttığı gözlemlenmiştir (Saiz, 2003).

1.8.3. Uluslararası Göç – Ekonomik Büyüme İlişkisi

Ekonomik büyüme geniş çaplı bir boyuta sahiptir. Arz, talep, istihdam, kamu maliyesi ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerdendir. Talepte yaşanan artış ekonominin sınırlı olduğu dönemlerde ekonominin canlanmasına sebep olmaktadır. Farklı ülkelerle ortak işbirliği yapılarak şirketlerin kurulması arz kanalıyla büyümeye neden olmaktadır. İstihdam alanının genişletilmesi ile birlikte ekonomiye canlılık kazandırılmaktadır. Ekonominin durgun olduğu dönemlerde kamu maliyesi kanalıyla devletin yaptığı harcamalar ve genişletici maliye politikasıyla ekonomiye canlılık vermektedir (Kütükcü, 2020). Göç yoluyla nüfus artışı, ekonominin belirli sektörlerinin daha yüksek üretim seviyelerinde daha verimli hale geldiği modellerde, kişi başına gelirden ek artışlara yol açabilir. Yani, üretim hacmi ne kadar yüksek olursa, ürün başına o kadar az girdi gerekir, ancak bu belirli ön koşullara ve göçmenlerin niteliklerine bağlı olabilir (Bretschger, 2001; Reichlin ve Rustichini, 1998).

Uzun bir süre boyunca, gelişmiş ekonomilere göç eden göçmenler, ağırlıklı olarak ucuz, düşük vasıflı işgücünün tedarikçileri olarak tasvir edilen 'işçiler' olarak görüldü. Daha yakın zamanlarda, dikkatler kendi işlerini kuran göçmenlere yöneldi. Serbest meslek sahibi veya göçmen girişimciler batı dünyasının her yerinde dükkânlar açmış ve birçok gelişmiş ekonominin kozmopolit görünümünü şekillendirmiştir. Göçmenlerin serbest meslek sahibi olmaları, hem bu sürece doğrudan dahil olanlar hem de daha geniş göçmen topluluğu ve göçmenin ev sahibi ülkesi için önemli sosyo-ekonomik faydalar sağlamaktadır. İlk olarak, göçmen girişimciler kendi işlerini kurarak istihdam yaratırlar. Bu, niteliklerinin olmaması veya tanınmaması, yetersiz dil bilgisi ve

ilgili sosyal ağlara yetersiz erişim veya sadece yerel işverenler tarafından yapılan ayrımcılık gibi iş ararken karşılaşılabilecekleri bazı engelleri aşmalarını sağlar. İkincisi, eğer başarılı olurlarsa, göçmen işletmeleri diğer göçmenler ve yerli işçiler için yeni iş olanakları yaratabilir. Üçüncüsü, çoğu zaman göçmen işletmeleri, yerli girişimcilerin sunması pek olası olmayan mal ve hizmetleri sağlar. Bunun iki nedeni vardır: birincisi, göçmen girişimciler yabancı ürünlerle ilgili belirli talep veya belirli arz kaynakları konusunda uzman bilgisine sahip olabilirler; ikincisi, düşük ücretle uzun saatler boyunca çalışmak, yerli girişimcileri belirli iş kollarından uzak tutabilir. Göçmen girişimciler böylece bir ülkedeki mal ve hizmet yelpazesini genişletebilir, dolayısıyla tüketici seçimini genişletebilir. Dolaylı bir şekilde bu durum yerel girişimcilere kendi özel karşılaştırmalı avantajlarına sahip oldukları faaliyetlere daha fazla odaklanabilecekleri için katkı sağlayabilir (Federal Office for Migration and Refugees Migration and Integration Research Department, 2005). Legrain, her ikisi de arz tarafının güçlendirilmesiyle bağlantılı olan, göçün iki stratejik yönüne vurgu yapmaktadır: işgücü piyasasındaki boşlukları doldurmak ve demografik eğilimleri tersine çevirmek. Ancak bu iki amacın başarısı, esas olarak etkin bir kabul sistemine ve verimli entegrasyon politikalarına bağlıdır (Legrain, 2016). Ayrıca işgücü piyasasına geç girişin, yalnızca ilk göçmen kuşağı üzerinde değil, aynı zamanda yerli nüfusa göre geride kalan ikinci kuşak üzerinde de uzun vadeli olumsuz etkileri olacaktır. Mültecilerin işgücü piyasasında geç istihdam edilmeleri yalnızca refah sistemine gelir desteğinin azalmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda GSYİH büyümesini ve vergi gelirlerini de azaltacaktır.

Yabancı uyruklu işçi başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'sını belirlemek zordur. İşçi başına GSYİH'deki değişiklikler, yani emek verimliliği, göçün kişi başına geliri nasıl etkilediğini de belirler. Etkiler, aşağıdaki değişikliklere bakılarak analiz edilebilir:

- a. sermaye-emek oranı,
- b. işçi başına ortalama insan sermayesi,
- c. toplam faktör verimliliği (OECD, 2018).

Göçmenler görece insan sermayesinin daha yüksek olduğu OECD ülkelerinde, kişi başına düşen GSYİH'yi artırmaktadır (Boubtane, Dumont ve Rault, 2016).

1.8.4. Uluslararası Göç – Kamu Maliyesi İlişkisi

Dış göçün yaşandığı ev sahibi konumunda olan ülkenin kamu maliyesine olan etkisi siyasetçiler ve medya tarafından gündeme getirilen konudur. Yayımlanan yayımlar ve yapılmakta olan açıklamalar uluslararası göçün kamu maliyesine ağır bir yük oluşturduğuna yönelik kamuoyunda negatif algının oluşmasına neden olmaktadır. Göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki kamuoyu tartışması, göçün maliyetlerine odaklanma eğilimindedir. Bu bağlamda, politika yapımcılar ve kamuoyu genellikle göçmenlerin kamu bütçeleri üzerindeki etkileri ile okullar, hastaneler ve toplu konutlar gibi kamu hizmetlerini ‘aşırı kullanıp kullanmadıkları’ ile ilgilenmektedir. Göçün gelecekte vergi artışlarına yol açabileceği veya yerli nüfusun göçmenler nedeniyle bu kamu hizmetlerine daha az erişebileceği korkusu var. Ek bir endişe de, kamu hizmetlerinin kalitesinin aşırı kullanıldığı için zarar görmesidir (Hajighasemi ve Oghazi, 2021).

Gelişmekte olan ülkeler için göçün hem mali denge hem de kamu hizmetlerinin kalitesi üzerindeki etkisine dair yeterli çalışma bulunmamaktadır (OECD, 2018). Eleştirmenler, mülteci kabulünün kamu maliyesi üzerindeki ani olumsuz etkilerine odaklanırken, diğerleri, göçün, özellikle emek göçünün sürdürülebilir ekonomik kalkınma üzerindeki daha uzun vadeli etkilerini vurgulamaktadır (Flood ve Ruist, 2015). İkinci yaklaşım, göçü ekonomi üzerinde bir yük olarak değil, çalışan göçmenlerin ülkedeki tüm çalışma yaşamları ve ekonomik olarak verimli yılları boyunca katkılarından devlet bütçesine gelirleri artırarak ekonomik kalkınmanın tamamlayıcısı olarak görmektedir. Bunun, refahın artması ve sürekli sosyal kalkınma için çok önemli olan artan büyümeye katkıda bulunduğu düşünülmektedir (Scocco ve Andersson, 2015). Scocco, Anderson ve Ruist göçün ekonomi üzerindeki etkileri konusunda siyasi tartışmaların abartıldığını belirterek göçe karşı artan muhalefeti, siyaset kurumunun yeni gelen göçmenlerin işgücü piyasasına hızlı bir şekilde dahil edilmesini uygulamadaki başarısızlığı ile açıklamışlardır (Hajighasemi ve Oghazi, 2021).

Genel olarak mültecilerin kamu maliyesi üzerindeki yükü, özellikle yüksek maliyetli kalemlere bağlı olmayıp, esas olarak, kendilerini geçindiremeyecek durumda olan yeni gelenlere sağlanan mali yardımlardan oluşmaktadır. Bu maliyet kalemi, özellikle mülteci göçünün arttığı yıllarda yüksek olmaktadır (Ruist, 2018). İnsanlar

çeşitli kamu transferleri tarafından ne kadar çok desteklenirse ve bu bunlara bağımlılık ne kadar uzun olursa, kamu maliyesi üzerindeki etkiler o kadar olumsuz olur ve devlet politikasında sonuçları da o kadar büyük olur. Göçmenlerin mali etkisini analiz etmek oldukça karmaşık olduğundan, mali katkılarını artırabilecek politika müdahalelerini belirlemek de zordur. Bununla birlikte, bir dizi politika değişikliğinin çoğu ülkede olumlu bir etkisi olacaktır. Göçmenlerin işgücü piyasasına entegrasyonunun kalitesini artırmayı amaçlayan politika müdahalelerinin de net mali katkılarının artmasına yol açması muhtemeldir. Göçmenlerin kamu maliyesine olan etkileri gittikleri ülkelere kaldıkları süre boyunca maliyetlerini aynı dönemde yerli nüfusun maliyetleriyle karşılaştıran tek taraflı bir odaklanma biçimi oldukça yanıltıcı olacaktır. Göçmenlerin işgücü piyasasına daha hızlı girmeleri yoluyla ekonomik entegrasyon için bekleme sürelerinin kısaltılması ve dolayısıyla refah sisteminden gelen katkılardan daha hızlı bağımsızlıklarının sağlanması, kamu maliyesi üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olacaktır. OECD ülkelerinde göçün mali etkileri üzerine yapılan araştırmalar, net etkinin ülkeden ülkeye, yıldan yıla ve göçmen grubundan göçmen grubuna değiştiğini göstermektedir. Bu bağlamda, yakın tarihli bir ülkeler arası analiz, ister olumlu ister olumsuz olsun, göçün net mali katkısının genellikle GSYİH'nın %0,5'inden daha az olduğu sonucunu vermektedir (OECD, 2013). Başta mülteci göçü olmak üzere ani göç akışları olması durumunda, ücret kesintileri veya işsizlikte artış belirgin hale gelebilir. Ani göçün işgücü piyasası üzerindeki etkilerini çeşitli ülkelere inceleyen Ruist'e göre, çoğu durumda bu tür etkiler oldukça sınırlı olmuştur. Bu örnek olay incelemelerine dayanarak, işgücü yüzde 1 artarsa, işsizlik yüzde 0,2-0,3 artar ya da ücretler yüzde 0,2-0,3 düşer. Büyük ölçekli mülteci göçü söz konusu olduğunda - özellikle son yirmi veya otuz yılda Avrupa ülkelerinde meydana gelen göç - işgücü piyasasına hızlı giriş koşulları mevcut değildi. Bu gruptaki ortalama istihdam düzeyinin yüzde 50'ye ulaşması 10 yılı buldu. Bu nedenle, mültecilerin kalışlarının ilk yıllarında kamu maliyesine net katkısı açıkça olumsuz olmuştur (Ruist, 2019).

Göçmenlerin önemli bir kısmı, çalışma yaşına geldiklerinde ve dolayısıyla en fazla istihdam edilebilir olduklarında hedef ülkelerine taşındığından, refah sistemi üzerindeki ortalama maliyet yükü önemli ölçüde daha düşüktür. İkinci faktör, göçmenlerin işgücü piyasasına ne kadar hızlı girebildikleri ve ne kadar süreyle çeşitli

yardım ve haklara bağılı olduklarıdır. Üçüncü faktör, yeni gelen göçmenlerin sahip olduğı beşeri sermaye düzeyidir. Dördüncü ve son faktör, sistemin yeni gelen göçmenlere yeniden dağıttığı sosyal yardımların ve hizmetlerin kapsamıdır. Bu maliyet, yeni gelen göçmenlerle ilgili başlangıç maliyetleriyle sınırlı değildir, eğitim ve diğer maliyetleri de içerir (Hajighasemi ve Oghazi, 2021). 20-35 yaş aralığındaki insanların, ekonomik göçmenler veya mülteciler olsun, neredeyse tüm göç akışlarında açık ara en büyük grubu oluşturduğu göz önüne alındığında, bu grup arasında, alıcı ülkenin kamu maliyesine olumlu katkıda bulunma konusunda büyük bir potansiyel bulunmaktadır. İş piyasasına katılım yoluyla entegrasyonu kolaylaştırmak sadece refah sistemi üzerindeki yükü azaltmakla kalmaz, aynı zamanda göçmenleri daha iyi sağlık, barınma ve eğitim sonuçları elde edecek şekilde konumlandırarak entegrasyonu hızlandırır. Ayrıca, göçmenler ne kadar erken kendi kendilerine yeterli olurlarsa, o kadar uzun süre vergi ödeyebilirler ve kamu finansmanına ve sosyal güvenlik sistemine katkıda bulunabilirler (Bakker, Dagevos ve Engbersen, 2017). Gelişmiş olan ülkelerde nüfusun hızlı olarak yaşlanması emeklilerin sayısını artırmaktadır bu da kamu maliyesi üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Bu ülkelerde göçmen ya da sığınmacıların emek piyasasına katılmaları ile birlikte vergi gelirlerinin artması kamu maliyesi açısından önemli bir durumdur (Gür, 2017). Göç, emek ve vergi politikalarının karşılıklı etkileşim şekli, mali sistemin göçmenleri doğrudan vergi mükellefi haline getirme kapasitesini de etkiler. Gelişmekte olan birçok ülkede göçmenler genellikle kayıt dışı sektörlerde aşırı temsil edildiğinden, hedef ülkeler kayıtlı sektörün büyümesini teşvik etmeye veya en azından kayıt dışı olandan vergi tabanını ve katkı ödemelerini genişletmeye çalışmalıdır. İster düzenli ister düzensiz bir statüye sahip olsunlar tüm göçmenler, tüketim vergileri yoluyla hedef ülkelerinin kamu bütçesine fiilen katkıda bulunur (OECD/ILO, 2018).

Göçün ekonomi üzerindeki etkisini olumlu duruma getirmek için, göçmen alan ülkeler,

- a) Genişletilmiş bir kamu istihdam hizmetleri ağı veya becerilerini geliştirmek için eğitim ve yaşam boyu öğrenme fırsatları aracılığıyla göçmenlerin istihdam edilebilirliğini teşvik etmeli,

- b) Yatırım yapma ve iş kurma önündeki engelleri kaldırarak yatırımlarını teşvik etmeli,
- c) Kayıtlı sektörün büyümesini destekleyerek veya kayıt dışı olandan vergi tabanını ve katkı ödemelerini genişleterek göçmenlerin mali katkısını en üst düzeye çıkarmayı hedeflemelidir (OECD/ILO, 2018).

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA ve TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI GÖÇ

18. ve 19. yüzyılda sanayileşmesini büyük oranda gerçekleştirmiş Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri 20. yüzyılda yaşanan büyük savaşlar neticesinde yüksek oranlarda insan kaybı yaşamış ve işgücü açığı oluşmuştur. Bu açıklarını kapatmak için gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere işgücü temin etme yolunu seçmiştir. Sonrasında dünya hızlı bir küreselleşme süreci yaşamıştır. İlerleyen süreçte farklı farklı nedenlerle uluslararası göçler yaşanmaya devam etmiştir.

Yoğun göç alan veya yoğun göç veren ülkelerin ortaya koydukları göç politikaları maksimum düzeyde kazanç sağlamak üzerine kuruludur. Özellikle göç alan ülke açısından göçmenlerin ekonomik ve sosyal maliyetlerini en aza indirmek temel amaçtır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler uyguladıkları göç alma politikasında yasal göç almaya yönelik uygulamalarda bulunmaya çalışmaktadır. Ülkeler göçmenlerin ülkeye girişi, oturma izni, çalışma şartları ve çalışma izni ile ilgili göçe ve göçmenlere yönelik kanunlar yapmaktadırlar. Bu kanunları yaparken dünyadaki bu yöndeki politikalar ve ulusal çıkarları göz önünde bulundururlar (Solimano, 2001). Burada değinilmesi gereken bir husus homojen bir yapıdaki milliyetçi toplum devleti, göç ve emeğin serbest dolaşımı ile bir arada var olamaz (Freeman, 1986). Ülkeler göçmenlerin çalışma hayatı ve toplumla entegrasyonunu sağlamak için birbirinden farklı politikalar uygulayabilmektedir. Bu politikalara göre göçmenlerin entegrasyon süreci ve uyum düzeyi şekillenmektedir. Polonya’da göçmen çocuklarının devlet okullarında özel kabul dersleri alması, İsveç’te üniversiteyi bitirmiş göçmenlerin nitelikli işlerde istihdam edilmesi amacıyla gerçekleştirilen ek özel dersler, Almanya’da daha iyi bir uyum sağlanması adına düzenlenen staj programları ve mesleğe yönelik dil kursları pozitif yönlü uygulama örnekleridir (OECD, 2017).

2.1. Ülkelerin Göç Politikalarına Ekonomik Bakış

16. yüzyılda yeni kaynakların bulunması ile bu kaynakları işlemek için emek ihtiyacı doğurmuştur. Ortaya çıkan bu ihtiyacı Batı Avrupa ülkeleri sömürge ülkelerden göç ettirdikleri insanlarla karşılamıştır. Sonraki yüzyıllarda sanayileşme süreci devam

etmiş ve ülkeler ekonomik nedenlerle göç almaya devam etmiştir. 20. yüzyıldan sonra uluslararası göç sadece ekonomik olmaktan çıkarak pek çok neden çerçevesinde artarak sürmüştür.

1950'li yıllarla birlikte Avrupa kıtasında kıta içi göçün arttığı görülmektedir. Sermayenin kısıtlı fakat emeğin yoğun olduğu İtalya, İspanya, Yunanistan ve Portekiz gibi Güney Avrupa ülkelerinden emeğin kıt sermayenin ise bol olduğu Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya, İsveç gibi Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerine doğru bir göç akımı olmuştur. 1960'lı yıllarla birlikte Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden Avrupa kıtasına emek göçü yaşanmaya başlamıştır.

Uluslararası siyaset ve ekonomik sistem ülkelerin siyasi ve ekonomik öncelikleri üzerinde etkili olmuştur. Bu önceliklere göre ülkelerin göç politikaları şekillenmiştir. Uluslararası göç hem göç veren hem de göç alan ülkeler için siyasi, ekonomik, sosyal vb. pek çok boyutlu etkileri olduğu için ülkeler ister istemez bu yönde bir politika ortaya koymak zorundadır. Uluslararası göç hareketleri bağlamında ülkelerin uluslararası göç politikaları büyük önem arz etmektedir (Söylet, 2014).

2.1.1. Almanya'nın Genel Göç Politikası

İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze değin Avrupa'nın en fazla göçmen ve mülteci alan ülkesi Almanya'dır (De Wenden, 2005). Birinci Dünya Savaşı'ndan evvel Almanya'da, Belçika ve İtalya kökenli pek çok göçmenin demir yolları, fabrika inşasında ve maden ocaklarında çalıştıkları bilinmektedir. 1921 yılı itibariyle Reich Adalet Bakanlığı aldığı kararla göçmen istihdamında kısıtlama yoluna gitmiştir (Shieffer, 1961). İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Avrupa'da ortaya çıkan yeni düzen, çoğu zorunlu göçmen olan milyonlarca insanı içeren göç akışlarının arka planını oluşturdu. Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerindeki etnik Almanlar, zulüm ve ciddi ayrımcılıkla karşı karşıya kaldılar. 1949'un sonunda yaklaşık 7,7 milyon Alman mülteci veya sürgün Almanya'ya kabul edildi (Federal Ministry of the Interior). 1950'de Almanya'da yaklaşık 500.000 yabancı yaşıyordu ve bu toplam nüfusun sadece %1'ini oluşturuyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın etkileri neticesinde Almanya ikiye bölünmüş ve önce göç veren sonra göç alan bir ülke haline gelmiştir. Almanya'dan 1954-1956 yılları arasında uzun dönemli veya tekrar dönüş yapmamak kaydıyla 3.4

milyon Alman vatandaşı gitmiştir (Münz ve Ulrich, 1998). Savaşta verilen kayıplar ve sonrasında oluşan göç hareketlerine ek olarak 1961 yılında Berlin Duvarının yapılması iş gücünde yetersizlik meydana gelmiş ve Almanya bu durumu misafir işçi almak kaydıyla çözmeye çalışmıştır. 1955 ve 1968 yılları arasında Batı Almanya 8 ülke* ile işçi göçü anlaşması yapmıştır. Sürekli emek göçü alan Almanya ilk dönemlerde gelen göçmenleri geçici olarak görmüş ve geri dönecekleri varsayımı ile hareket etmiştir (Kaya, 2016). Gelen göçmenler ailelerini de bu ülkeye getirmeye başlayınca bu durumun geçici olmadığı görülmüştür. Emek göçünün bu aşaması, 1973'te ilk küresel petrol kriziyle sona erdi. 1973'te yabancı alımı durdurulduğunda, 2,6 milyon göçmen işçi Batı Almanya'ya girmişti. 1960'da yabancılar istihdam edilenlerin sadece %1.3'ünü oluşturuyordu. 1973'te bu rakam %11, 9'a yükseldi. Ayrıca 1950 ve 1981 arasında, Doğu Avrupa'dan 1.1 milyon etnik Alman ve geçici olarak başka bir yere yerleşen yaklaşık 700.000 Alman, Almanya'ya göç etti. 1983 ve 1984 yıllarında Almanya daha fazla göçmenin gelmemesi için kısıtlamaya yönelik politikalar ortaya koymuştur. 1982 ve 2010 yılları arasında Almanya, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden 3,5 milyon etnik Alman göçmeni ve ailelerini daha kabul etti (Federal Ministry of the Interior).

2000 yılında yeni bir vatandaşlık kanunu çıkarılarak birden fazla vatandaşlığa sahip olunması kolaylaştırılmıştır. 2000'lerin başına kadar Alman hükümeti, ülkenin fiili bir göç ülkesi olduğunu açıkça ve resmi olarak tanımadı. 2005 yılında yeni bir Göç Yasası yürürlüğe girdi ve o zamandan beri Almanya'nın göçmenlik politikası kademeli olarak yüksek vasıflı yabancı işçilerin emek göçüne yönelik oldu.

2020 'li yıllarla birlikte Almanya büyük göç hareketlerinin bir aşamasını yaşıyor. Bunun başlıca nedenleri Avrupa Birliği'nin doğuya doğru genişlemesi, AB borç krizi ve mülteci göçüdür (Hartmann, 2016).

Central Register of Foreign Nationals (AZR)'a göre 2019 yılı sonunda Almanya'da yaklaşık 11,2 milyon yabancı yaşamaktadır. Bu durum 2018 yılına kıyasla %2.9'luk (313.000 kişi) bir artışa karşılık gelmektedir (Mediendienst Integration Facts

*Anlaşma yapılan ülkeler, 1955 yılında İtalya, 1960 İspanya ve Yunanistan, 1961 Türkiye, 1963 Fas, 1964 Portekiz, 1965 Tunus ve 1968 Yugoslavya.

and Figures, <https://mediendienst-integration.de/english/facts-figures.html>, 2021). 2020 yılında ise 109.900 kişi Alman vatandaşlığına kabul edilmiştir (Statistisches Bundesamt, <https://www.destatis.de/DE/Themen/GesellschaftUmwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/auslaenderstatistik-stichtag.html>, 2021).

Mammey ve Schwarz, 1960-1990 yılları arasında yapılan göçlerin önemli olduğu ve bu göçler olmasaydı yeterli doğum oranı olmadığından dolayı Almanya'nın nüfusunun azalacağını belirtmiştir (Mammey ve Schwarz, 2002).

Federal İstatistik Ofisi (Destatis) tarafından yapılan araştırmada 2020 yılında 16 milyon olan 67 yaş üzeri nüfusun 2035 yılında %22 artışla 20 milyona çıkacağı öngörülmektedir (Destatis, https://www.destatis.de/EN/Press/2021/09/PE21_459_12411.html, 2021). Herhangi bir göçün yaşanmadığı varsayımına göre 2035 yılında 20-66 yaş arası çalışma çağındaki insan sayısının 9 milyon civarında bir azalışının olacağı tahmin edilmektedir. 1990-2018 yılları arasında 67 yaş ve üstü insan sayısı 10.4 milyondan %54'lük bir artışla 15.9 milyona yükselmiştir. 2018 yılı itibariyle çalışma çağındaki nüfus 51.8 milyondur. 2035 yılında bu rakamın 45.8 ila 47.4 milyon arasında olması beklenmektedir. 2060 yılında ise 40 ila 46 milyon arasında bir rakamı oluşturacağı tahmin edilmektedir (Destatis, https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2019/06/PD19_242_12411.html, 2021).

Diğer sanayileşmiş ülkelere benzer şekilde, Almanya da yaşlanan bir nüfus sorunuyla karşı karşıya. Artan yaş oranları ve bağımlılık oranları (ekonomik olarak aktif yaştaki her 100 kişi başına ekonomik olarak aktif olmayan kişi sayısı) refah sistemleri üzerinde baskı oluşturarak gerçek bir emeklilik kriziyle tehdit ediyor. Almanlar için bağımlılık oranı 1998'de 41.9 idi ve 2050'de 107.7'ye çıkması bekleniyor. Daha genç yaş yapıları nedeniyle, göçmenlerin negatif işgücü artışını tamamlaması ve dolayısıyla bağımlılık oranını düşürmesinin yanı sıra yaşlanan bir nüfusun bakımı için yarı vasıflı işgücü sağlamaları beklenmektedir. Yılda 250.000 net göçle bile, Alman nüfusunun mevcut 82 milyonluk nüfustan 2050'de 66,1 milyona ve 2100'de 50 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. OECD tarafından 2018 yılında hazırlanan raporda Almanya'daki göçmen istihdamı sürdürülmesi ile ilgili olarak şu öneriler ortaya konulmuştur:

- a) Almanya, hem yüksek hem de orta vasıflı mesleklerde artan işgücü sıkıntısı ile karşı karşıyadır ve iyi yönetilen işgücü göçü, bu eksiklikleri azaltmak için kilit bir politika aracı olacaktır,
- b) Alman işçi göçü sistemi yüksek eğitilmiş göçmenlere uygun bir iş teklifiyle çok açık olsa da, yüksek öğrenim derecesi gerektirmeyen işler için durum böyle değildir,
- c) Almanca, işverenler tarafından talep edilen temel beceridir, ancak işgücü göçü sistemi bunu hesaba katmaz (OECD, 2018).

Bütün bu veriler ele alındığında göçmenler Almanya'nın sanayisine, ekonomisine kısacası gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Geleceğe yönelik yapılan istatistikler göçmenler tarafından sağlanan katkının devam edeceği yönündedir.

2.1.2. İsveç'in Genel Göç Politikası

Uzun yıllardır İsveç, en göçmen dostu Avrupa Birliği (AB) üye ülkelerinden biri ve en çeşitli Avrupa toplumlarından biri olarak kabul edilmektedir. 2020'de İsveç'in her beş sakininden birinin ülke dışında doğduğu ve dörtte birinden fazlasının göçmen geçmişine sahip olduğu söylenebilir (Schierup ve Ålund, 2011).

Göç, İsveç'te erken başladı. Orta Çağ boyunca, Alman tüccarlar en büyük göçmen grubuydu. Romanlar 1500'lü yıllarda göç etmeye başlarken, 1600'lerin sonlarında ülkenin demir endüstrisi gelişmeye başladığında Belçika'dan Fransızca konuşan Valonlar, İsveç'e geldi. Diğer önemli göçmen grupları, 1700'lerde Fransız sanatçılar ve aydınlarla birlikte gelmeye başlayan Yahudilerdi. Ülkenin her yerinde tuğladan binalar yapılmaya başlayınca, duvar örme ve sıva işlerinde yetenekli İtalyan işçiler de taşınmaya başladı. 1850'de başlayıp 1930'lara kadar süren 'büyük göç' dalgasında yaklaşık 1,5 milyon yerli İsveçli ülkeyi terk etti. Pek çok nedenden ötürü daha iyi bir yaşam aramak için Amerika ve Avustralya'ya gittiler. Büyük göçün en yoğun olduğu yıl, 50.000'den fazla insanın İsveç'i terk ettiği 1887 yılı idi. Büyük göç sırasında İsveç'ten ayrılmanın başlıca nedenleri şunlardır:

- a) yoksulluk
- b) dini zulüm

- c) geleceğe inanç eksikliği
- d) siyasi kısıtlamalar
- e) macera özlemi ve altın humması (migrationsverket.se)

Almanya ve diğer İskandinav ve Baltık ülkelerinden gelen göçmenler, İkinci Dünya Savaşı öncesi göçmenlerin büyük bölümünü oluşturmaktaydı. Savaştan sonra birçok Alman ve İskandinav ülkesine geri dönerken, Baltık ülkelerinden gelenlerin çoğu kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu ülkeye Finlandiya, İtalya, Yunanistan, eski Yugoslavya, diğer Balkan ülkeleri ve Türkiye'den işçiler çalışmak için gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki ilk otuz yılda, özellikle gelişen imalat sanayilerindeki büyük işgücü talebi, iktidardaki Sosyal Demokrat Parti hükümetini ve destekleyici sendikaları 1927'deki kısıtlayıcı Yabancılar Yasası'nda reform yapmaya zorladı. Bu reform, göçmen işçiler için özellikle Kuzey ve Baltık Devletleri'nden gelenler için özel çalışma izinleri gerekliliğini ortadan kaldıran 1954 tarihli yeni Yabancılar Yasası ile sonuçlandı. Yeni Kanunun uygulanması ile 1960'ların ortalarına kadar olan on yıl, liberal bir göç politikası dönemi idi (Spång, 2009). Normalde işçi göçünün herhangi bir şekilde serbestleştirilmesine direnecek olan sendikalar, refah programlarının genişletilmesi için bir ön koşul olan ekonomide devam eden yüksek büyümeye öncelik verdi ve bu nedenle göçle ilgili 'açık kapı' politikasına uydu. İkinci Dünya Savaşı'nın sonu ile 1970'lerin başı arasında, her yıl 30.000'in biraz üzerinde insan öncelikle imalat sanayilerinde çalışmak üzere İsveç'e göç etti (Wadensjö, 2010). İşgücü piyasası sorunlarıyla ilgilenen İsveç İş Piyasası Kurulu (AMS) aracılığıyla İsveç devleti, göçmen işçileri işe almaktan ve gerekirse eğitmekten sorumluydu. Bu politika, işgücü ihtiyacının azaldığı ve sendikaların daha kısıtlayıcı bir politika önermeye başladığı 1970'lerin ortalarına kadar sürdürüldü. O zamana kadar emek göçü fiilen durmuştu (Frank, 2017).

İsveç'e yapılan göçler ve İsveç'ten yapılan göçler çeşitlilik arz etmektedir. İsveç'ten yapılan göçlerin nedenlerine yukarıda değinilmiştir. Bu ülkeye yapılan göçlere bakıldığında 1960 yıllarla birlikte işçi göçü almaya başlamıştır. 1980'lerden bu yana göçün karakteri değişmiştir. Mülteci göçü ve bunun sonucunda yakın akrabaların göçü egemen hale geldi. 1980'lerde İsveç, İran ve Irak, Lübnan, Suriye, Türkiye, Eritre ve

Somali gibi ülkelerden ve Güney Amerika ülkelerinden gelen yüksek göçle birlikte sığınmacı sayısında bir artış gördü. 1980'den 1989'a kadar süren İran-Irak Savaşı sırasında, Cenevre Sözleşmesi'ne göre Irak'tan yaklaşık 7.000 kişiye ve 27.000 İranlı'ya İsveç'te mülteci olarak oturma izni verildi. 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın dağılması ve yaşanan karışıklıklar nedeniyle Bosna Hersek ve Kosova'dan göçmenler bu ülkeye yerleşmiştir. Yine 1973-1990 yılları arasında Augusto Pinochet rejiminin neden olduğu mülteci dalgalarının ardından birçok Şili'li İsveç'e gelmeyi seçti. Pinochet 1990'da iktidardan düştükten sonra nispeten az kişi Şili'ye dönmüştür. Bugün İsveç, yaklaşık 45.000 kişiyle Arjantin ve ABD'den sonra Şili dışındaki en büyük üçüncü Şili topluluğuna ev sahipliği yapıyor. Kısacası İsveç'teki uluslararası göçü kategorize edersek gelen göçmenlerin çalışmak, eğitim almak ve sığınmacı olarak geldikleri görülmektedir. İsveç'e çalışmak veya eğitim almak için gelenlerin büyük çoğunluğu ilerleyen zamanda İsveç'ten ayrılırken, mülteci veya aile birleşimi ile akrabalık ilişkileri nedeniyle gelenler ise ülkede uzun dönem kalmaktadır. İsveç'in 2001 yılında Schengen işbirliğine katılması, diğer Avrupa Birliği (AB) üye ülkelere sınırların açılması ve diğer AB vatandaşlarının ülkeye akını anlamına geliyordu. 2003 Irak işgali, başka bir Iraklı dalgasının İsveç'e göç etmesine yol açtı. İsveç, aktif savaş bölgelerinden gelen mültecileri kabul etme konusunda uzun bir geçmişe sahiptir. 2015 yılında benzeri görülmemiş sayıda (162.877 kişi) insan İsveç'e sığınma talebinde bulunmuştur. 2014'ten 2018'e kadar Suriyeliler, her yıl İsveç'e gelen en büyük göçmen grubunu oluşturdu. 2016 yılı sonrasında İsveç'e göç eğilimi azalmıştır. Bunun başlıca üç sebebi vardır. İlk sebep 2016 yılında yürürlüğe giren geçici yasa (SFS, 2016). İkinci neden ise AB ülkelerine gitmek isteyen mültecilere karşı gerçekleştirilen sınır kontrolleri ve son neden olarak Covid-19 pandemisi nedeniyle hareketliliğin yavaşlamasıdır (SCB, Demografiska rapport 2021).

İsveç, yeni gelen mültecilerin işgücü piyasasına hızlı girişi için koşulları yaratmada en az iyi performans gösteren AB üye devleti olarak tanımlanmıştır. İş piyasasına giriş, özellikle eğitim açısından daha iyi konumda olanlar için, yıllar içinde kademeli olarak kolaylaştırılmaktadır (Hajighasemi ve Oghazi, 2021). İsveç gibi gelişmiş ekonomilerde, göçmenlerin eğitim düzeyi ve niteliklerinin tanınması, üretken istihdama ne kadar hızlı girebileceklerini belirleyen önemli bir faktördür.

Ev sahibi ülkede mülteciliğin ilk yıllarında istihdam oranının düşük olması, bu yıllarda ortalama gelirlerin düşük olduğu anlamına gelmektedir. Gelirler yıllar geçtikçe istikrarlı bir şekilde artmasına rağmen, İsveç'teki ortalama bir mültecinin kamu maliyesine yıllık pozitif net katkı yapması neredeyse 20 yıl sürmüştür. Bunun basit açıklaması, göçmenlerin daha büyük bir bölümünün sosyal olarak gerekli ancak düşük ücretli sektörlerde, sağlık, ulaşım, restoranlar vb. hizmet mesleklerinde aktif olmalarıdır (Frödin ve Kjellberg, 2018). İsveç'teki toplam göçmenlerin yüzde 40'ının lisans, yüksek lisans ve doktora derecelerini içeren yüksek öğrenim geçmişine sahip olduğu tahmin edilmektedir (Faris, 2016). Bu yüksek eğitilmiş göçmenler İsveç'e öğrendikten sonra mesleklerine devam edebilecek ve ülkenin profesyonel alanına katkıda bulunarak topluma katkıda bulunabileceklerdir. Buna karşılık, profesyonel göçmenler vergi ödeyebilecek ve ekonomik sistemin yararına katkıda bulunabileceklerdir.

2040 yılına kadar İsveç nüfusunun neredeyse dörtte biri 65 yaşın üzerinde olacak (Elderly Care in Sweden, <https://sweden.se/society/elderly-care-in-sweden/>, 2018). Yaşlılar çalışamayacakları veya vergi ödeyemeyecekleri için, gelecekte ekonomik sistem üzerinde stres olması muhtemeldir. Artan yaşlı nüfusun bakımı için para sağlamak için daha genç nesiller gereklidir. 2014'te İsveç'te yaşlı bakımının toplam maliyeti 109,2 milyar İsveç Kronu (12,7 milyar USD) idi. Genç göçmenlerin İsveç'e taşınması ve doğum oranının iyileştirilmesiyle nüfus yeniden orantılanabilir ve çalışan göçmenler yaşlı bakımının yüksek maliyetlerine katkıda bulunabilir. 2016 yılında, İsveç diğer İskandinav ülkelerinden birkaç yıldır daha fazla sayıda mülteci alırken, büyüme hızı dört kat daha hızlı artmıştır. Bunun başlıca nedenlerinden biri, Rothstein'a göre, artan kamu harcamalarının mali teşvik etkisi nedeniyle ortaya çıkan ve büyük ölçekli mülteci alımının neden olduğu 'gönülsüz Keynesçilik' olarak bilinen bir süreçti. Başka bir deyişle, mülteci krizi İsveç kamu sektörü üzerinde, özellikle de mültecilere kapsamlı refah hizmetleri sağlamak zorunda olan belediye düzeyindeki insan hizmetleri kuruluşları üzerinde genişletici bir etkiye sahiptir (Rothstein, 2017).

İsveç'in şu anda karşı karşıya olduğu ek bir zorluk, sağlık, bilgi ve iletişim teknolojileri, mühendislik, eğitim ve madencilik alanlarındaki meslekler için işgücü sıkıntısıdır (Sweden: Mismatch Priority Occupations, Skills Panorama, accessed

November29,2019. https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/sweden-mismatch-priority-occupations#_shortage_occupations). Halihazırda yüksek öğrenim görmüş olan göçmenler İsveççe öğrenip profesyonel alana girdiklerinde, göçmenler işgücü açığındaki boşlukları doldurmaya yardımcı olabilirler. Bazı yerliler göçmenlerin ekonomiye zarar vereceğine inansa da, aslında ekonomiyi daha fazla zarardan korumak için gereklidirler. Ülkenin iş bulma kurumuna göre İsveç, işgücü kıtlığı nedeniyle ekonomik mücadeleleri önlemek için yılda 64.000 göçmene ihtiyaç duyuyor (Roden, 2016). Daha önce de belirtildiği gibi, yakın zamanda yürürlüğe giren kısıtlayıcı göç politikası nedeniyle 2018'de yalnızca 11.000 göçmene sığınma hakkı verildi. İsveç'in işgücü kıtlıklarında görülen ekonomik mücadelelere karşı koruması için gerekli 64.000 göçmene yılda sığınma hakkı verilmesini sağlamak için kısıtlayıcı göçmenlik politikasını tersine çevirmelidir (CBS, <https://www.cbsnews.com/news/sweden-rise-of-the-right-immigrants-unwelcome-cbsn-originals/>, 2021).

İsveç, ülkenin ekonomik sistemi üzerinde baskı yaratacağı endişeleri nedeniyle daha kısıtlayıcı bir göç politikasına yönelmiş olsa da, ülkenin ekonomik büyümesi ve bir bütün olarak istikrarı için gerekli olduğu için göçmenleri kabul etmelidir. İsveç'teki göçmenler vergi ödeyerek ve sisteme katkıda bulunarak, işgücü açığını azaltarak ve düşük doğum oranı sorununu çözerek ekonomiyi iyileştirebilirler. Göçmenlerin daha yüksek bir eğitim almaları ve yüksek beceri düzeyine sahip sektöre katkıda bulunmaları için İsveç hükümeti, oturma izni almayı kolaylaştıran veya göçmenlerin bir derece elde etmek için izleyebilecekleri ek bir yol oluşturan yasalar çıkarmalıdır. Önemli miktarda göçmeni eğitmek yıllar ve bol miktarda kaynak alabilir, ancak uzun vadede ülkeye önemli ölçüde fayda sağlayacaktır. Mülteciler artık düşük ücretli veya düşük vasıflı işlerde çalışmak zorunda kalmayacaklar ve daha az kaynak kullanarak ekonomik sistem üzerindeki yükün bir kısmını hafifleterek vergi ödeyebilecekler.

Tablo 2.1: 1970-2070 Döneminde İsveç'in tahmini nüfus popülasyonu

	1970	2020	2030	2070
0-15 Yaş Arası %	22.2	18.8	17.3	16.9
16-24 Yaş Arası %	13.6	10	10.8	10
25-64 Yaş Arası %	50.5	51	48.9	47.4
65-79 Yaş Arası %	11.4	14.9	14.6	15.2
80 Yaş üstü %	2.4	5.2	7.5	10.5
Yabancı Uyrukluların Toplam Nüfusa Oranı %	6.6	19.7	21.2	23.9
Toplam Nüfus	8.1 milyon	10.4 milyon	10.9 milyon	12.6 milyon

Kaynakça: Statistics Sweden, Department of population and welfare, Sveriges framtida befolkning 2021–2070, (SCB, Statistiska centralbyrån Avdelningen för befolkning och välfärd) Demografiska rapporter 2021:1, s.9

Tablo 2.1 incelendiğinde yukarıda belirtilen işgücü sıkıntısının uzun vadede ortaya çıkabileceği öngörülebilir. 0-15 ve 16-24 yaş arasındaki nüfusun ciddi oranda azalma eğiliminde olması ve 65-79 ile 80 yaş üstü nüfusun artış trendi bu öngörüğü doğrular niteliktedir.

2.1.3. Kanada'nın Genel Göç Politikası

Göç politikası, Kanada'nın oluşumunda temel bir rol oynamıştır. Avrupalı yerleşimcilerin burada kurdukları kolonizasyonun başlangıcından itibaren devam eden bir süreçtir. Göç, Kanada'nın farklı insanları aynı ulusal topluluk içinde yaşamak için bir araya getirme geleneğini geliştirmede de önemli bir rol oynamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kanada'da uluslararası göçle ilgili çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda 1962 senesinden itibaren ırkçı göçmenlik yasaları kaldırılmıştır. 1967 senesinde ise eğitimli İngilizce ve Fransızca konuşabilen göçmen adaylara göçmenliğe kabul sırasında 'puanlama sistemi' getirilmiştir (Kandemir, 2018). Kanada, göçmenlerin entegrasyonu konusunda politikalarını sürdürmektedir. Göçmenlerin yerleşimlerinin gerçekleştirilmesi, kişiye uygun mesleklerde işgücü piyasasında iş sağlanması, ülke dilinin öğretilmesi, iş bulma konusunda sıkıntı yaşayan göçmenlerin eğitime alınarak kalifiye hale getirilmesi gibi programları sürdürmektedir (OECD, 2001).

Kanada'nın göçmenler tarafından tercih edilmesinin bir nedeni de çokkültürlülük uygulamasıdır. Çokkültürlülük, bir toplumda yaşayan bireylerin farklı din, dil, etnik v.b farklılıklardan dolayı aralarında sorun çıkmadan huzurlu, mutlu ve barış içerisinde yaşamasına denilmektedir. Bu uygulamayı en iyi şekilde yürüten devletlerden birisi de Kanada'dır. Bu uygulamanın hayata geçirilmesinde Pierre Trudeau'nun rolü büyüktür.

1968 ve 1984 tarihleri arasında dört dönem başbakanlık yapmış olan Trudeau halkın refah seviyesini yükseltmek için çalışmalar yaparken aynı zamanda çokkültürlülüğü teşvik etmek amacıyla göçü serbest bırakmıştır. Trudeau'nun Hak ve Özgürlükler Temel Yasası (Charter of Rights and Freedoms) çokkültürlülük konusunda başarılı yasalardan biri olmuştur (Özensel, 2012). Bu doğrultuda Kanada 1971 senesinde dört temel karar alır ve bu kararlar Kanada'yı çokkültürlülük konusunda meşhur eder. Birincisi, kendi kimliklerini ve farklılıklarını devam ettirmek isteyen bireylere izin verip yardım ederler. İkincisi, kültürlerini geliştirmek isteyen bireylerin yanında olarak, Kanada toplumunun parçası olma hususunda yardımcı olurlar. Üçüncüsü, toplumdaki bireyleri bir arada tutarak önemini gösterirler. Dördüncüsü, göçmen olan halka Kanada'daki baskın dil olan İngilizce ve Fransızca'yı öğretmede yardımcı olurlar (Mahtani, 2004'den akt. Özensel, 2012). 1976 senesinde çıkarılan Göç Yasası 2001 senesine gelindiğinde Göç ve Mülteci Koruma Yasası ile değiştirilmiştir. Bu yasa eğitim dil ve uyarlanabilirliği vurgulamaktadır. Kanada'da puanlama sistemi olmasından dolayı bu yasaya göre, ticaret sertifikasına ve ikinci dereceye sahip olan bireylere daha fazla puan verilmiştir. Bu yasayla birlikte vasıflı göçmenler daha fazla kabul edilmeye başlanmıştır. Bu yasayla birlikte birlikte birçok prosedür getirilmiştir . Bunlar;

Düzenlenmiş İşveren Görüşü (Arranged Employer Opinion-AEO): Bu süreç işveren tarafın yabancı işçiye iş teklifiyle başlar. İşveren aynı zamanda Kanada'dan yabancı işçi hakkında AEO talep eder. Yabancı işçinin çalışma koşulları, pozisyonu ve ücreti Kanada'lı bir çalışanın durumu ile eşdeğer olmalıdır. AEO'ya sahip olan yabancı işçi FSW kriterlerine ek puan eklemiş olur. AEO'lar Kanada için uzun vadeli entegrasyona odaklanıyorlar ve değişmekte olan işgücü piyasasını daha uyarlanabilir hale getirmektedirler (MPI, <https://www.migrationpolicy.org/article/canadas-immigration-policy-focus-human-capital>, 2011).

Federal Nitelikli İşçi Programı: Kanada ekonomik yönden başarılı olmak için göçmen bireyleri yetenekleri nisbetinde seçer. Göçmenler eğitim, dil yetenekleri, yaş, iş tecrübesi, Kanada'da daha önce çalışmış olması gibi durumları değerlendirilerek puanlama sistemine tabi olurlar. Vasıflı olan kişiler en az bir yıl o meslekte çalışması gerekmektedir (JustCanada Immigration Service,

<https://www.justcanada.net/duyuru.aspx?baslik=-yeni-federal-nitelikli-isci-gocmen-programi-icin-basvuru-bilgileri&id=4>, 2020).

Eyalet Adayı Programı: Eyaletler kendi kriterlerine göre istediği kişiye eyalet sertifikası verme yetkisine sahiptirler. Bu yetkiye dayanarak eyaletler kendi bünyelerinde ihtiyacı olduğu mesleki becerilerine sahip kişileri seçebilmektedirler. Bu sistemi kullananlar her sene artmaktadır (Kandemir, 2018).

Kanada hükümeti üniversite, yüksek lisans, kolej gibi okullarda okuyan öğrencilere haftalık 20 saat çalışma izni vermektedir. Çalışma izni alan göçmen eğitimini tamamladıktan sonra tam zamanlı şekilde çalışmaya devam edebilmektedir. Kanada'daki şirketlerde çalışmak için şirketin Kanada hükümetine yabancı elemana ihtiyacı olduğunu kanıtlamak zorundadır. Kanıtlandıktan sonra iş teklifi alınarak çalışmaya başlanabilmektedir. Bu araştırmalar sonucunda, Kanada'nın göç sistemini güzel bir şekilde oturtmuş olduğu ve sistematik bir şekilde çalışır haline getirdiği görülmektedir. En önemlisi de kendi vatandaşlarına sundukları hizmeti göçmenlere de eşit bir şekilde sunarak takdir kazanmış bir ülkedir. Kanada devleti göçmen seçerken vasıflı göçmen olmasına özen göstermektedir. Ona göre puanlayıp çalışma izni vermektedir.

Kanada 7,5 milyonluk yabancı bir nüfusla 2016 yılında toplam nüfusun %22,3'ünü temsil eden bir göçmen nüfusa sahiptir (Statistics Canada). Kanada, göçü ekonomik ihtiyaçları karşılamada ve kendisini bir fırsatlar ülkesi haline getirmede önemli bir araç olarak görüyor. Kanada, kendisini göçmenler için hedef ülke haline getirmeye çalışıyor. Çünkü göçmenlerin güçlü, dinamik, dünya çapında bir ekonomiye sahip olma yolunda katkıda bulunacağına inanıyor (Variyam, 2007). Kanada göçmenlik politikası her zaman 'genç, yüksek vasıflı göçmenlere' odaklanmıştır (Rekai, 2002). Bu hedef ışığında, Kanada hükümeti Kanada'ya gelen göçmenleri üç kategoriye ayırmıştır: vasıflı işçilerden oluşan ekonomik sınıf, işçilerin aile efradı ve mülteciler. Göçmenlerin eğitimi, Kanada hükümetinin ekonomik hedefleriyle bağlantılı bir başka hedefidir. Kanada hükümeti, "21. yüzyılda başarılı olan ülkelerin yaratıcı, uyum sağlayabilen ve yetişmiş vatandaşlara sahip olanlar olacağının" farkındadır (Variyam, 2007, s. 472). Göç sayesinde, Kanada'nın işgücü her yıl küçük bir miktar büyümeye devam ediyor.

Göçmenler olmasaydı, işverenler mevcut işleri doldurmak için yeterli kalifiye işçi bulmakta zorlanırdı. Bunun nedeni, Kanadalıların daha uzun yaşaması ve az çocuk sahibi olması. Yaşlı nüfus artıyor ve daha fazla insan emekli oluyor. Sonuç olarak, Kanada doğumlu mevcut ve potansiyel işçi havuzu sınırlıdır. Çalışan Kanadalılar tarafından ödenen gelir vergisi, emekli Kanadalılar için sağlık hizmetleri ve diğer destekleri karşılamaktadır. Örneğin 1980'de her emekliye yaklaşık 6 işçi düşüyordu. 2015 yılında ise her emekliye 4 işçi karşılık gelmekteydi. 2030 yılına kadar 5 milyon Kanadalının emekliye ayrılacağı göz önünde bulundurulursa bu oran her emekli için 3 işçi demek olacaktır. Yaşlanan bir nüfusun ihtiyaçlarını desteklemeye yardımcı olan göçmenler olmadan, genç Kanadalılar, emekli Kanadalılara bugün mevcut olan katkıları sağlamak için kişi başına daha fazla gelir vergisi ödemek zorunda kalacaktır. (Canada.ca, 2021). 1 Temmuz 2021'de Kanadalıların %18.5'i (7.081.792 kişi) en az 65 yaşındaydı. Bu yaş grubu ile 0-14 yaş arası (6,018,084 kişi) %15,7 çocuk sayısı arasındaki fark giderek artmaktadır. 2021'de Kanadalıların yaş ortalaması 41,7 'dir. Ortalama yaş, 37.5 yıl olan 2001 yılından bu yana 4,2 yıl artmıştır (Annual Demographic Estimates, 2021).

2.1.4. Avusturalya'nın Genel Göç Politikası

Devletin sunmuş olduğu yüksek hizmet imkanları, kişi başına düşen milli gelirin yüksek olması, kaliteli bir şekilde verilen eğitim, yüksek düzeyde sunulan sosyal hizmetler, ülkenin refah seviyesinin yüksek olması, gelişmişlik düzeyi açısından Avusturalya göçmenler tarafından tercih edilen ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Avusturalya devleti göçmenleri belirli şartlar doğrultusunda kabul etmektedir. Bunlar; eğitim almak isteyen bireylere öğrenci vizesi vererek, çalışmaya başlayan göçmenlere işveren vasıtasıyla çalışma ve oturma izni vererek, iş sahasında yatırım yapmak isteyen göçmenlere kalıcı veya süreli vizeler vererek ülkeye kabul etmektedirler. Eğer kişi belirli bir işten bağımsız olarak çalışmak isterse ülkenin sunmuş olduğu nitelikli göçmen programına başvuru yapabilmektedirler (Günay, Atılgan ve Serin, 2017). Avustralya'nın göç politikası çerçevesi Göç Programı, Geçici Giriş vizeleri ve İnsani Yardım Programından oluşur.

Avusturalya ekonomik ve sosyal kalkınma açısından göçü destekleyen ülkeler arasındadır. Günümüzde Avusturalya'dan daimi ikamet izni almak isteyen yabancılar üç sebepten birini göstererek başvuru yapabilmektedirler. Bunlar; insani ihtiyaç, aile birleşimi ve ekonomik katkı. Bazı topluluk grupları, devletler, ekonomik paydaşlarla yapılan görüşmelerden sonra belirlenen kota doğrultusunda ikamete kabul edecekleri yabancı sayısı belirlenmektedir. Avustralya ülkesine gelen yabancıları seçerken dil, eğitim, yaş, aile bağları, meslek, ekonomik açıdan vasıflı göçmen durumlarını değerlendirerek puanlama sistemini (Numerical Multifactor Assessment Scheme) kullanmaktadır. 1979 senesinde Avustralya Sayısal Çok Faktörlü Değerlendirme Programını (Numerical Multifactor Assessment Scheme) kullanmaya başlamıştır. Sistem genç, yetenekli, ingilizce bilgisine sahip göçmenleri tercih eden bir programdır. 1980 senesinden bu yana program iş adamlarını, yatırımcıları ağırlıklı olarak kabul etmiştir (MPI, <https://www.migrationpolicy.org/article/australia-welcoming-destination-some>, 2018).

Tablo2.2: Yıllara göre Avustralya Göçmen Politikaları

SENE	UYGULANAN POLİTİKALAR
1788-1901	Avusturalya'da 1788 ve 1900 seneleri arasında göçmenlerin geneli İngiliz'di. Fakat sonraki dönemlerde Avrupa ve Avrupa dışından birçok göçmen kabul etmiştir. 1980'li yıllarda Avustralya'ya Çin'li vatandaşlarda göç etmeye başlamışlardır. Fakat Avusturalya 1901 senesinde Avrupalı olmayanları kabul etmemişlerdir."Beyaz Avusturalya" politikasını sürdürmüşlerdir.
1970-1979	1970 senesinden önceki dönemlerde Avusturalya nüfusun artması politikası doğrultusunda göçü kabul ediyordu, fakat 1970 senesinden başlayarak ise nüfusun artırılması hedefi terk edilmiş ve nitelikli göç önemli hal almış ve ekonomik koşullar duyarlı hale getirilmiştir. Bu doğrultuda 1979 senesinde ise puanlama sistemi getirilmiştir. Puanlar başvuranların yetenekleri, dil seviyeleri, aile bağları, çözüm becerileri v.b durumlarına göre belirlenmiştir.
1980-1999	1996 senesinde kabiliyetli göçün artırılması için göç programında reform yapılmıştır. Bunlar: -Avusturalya'ya toplamda kabul edilen yabancı sayısı azaltılmış eşler ve çocuklar dışındaki tüm kişilere sınır konulmuştur. - Vasıflı yabancı sayısı artırılmış ve aile akımı azaltılmıştır - Aile üyelerinin becerisini arttırmak amacıyla ingilizce dil sınavına tabi tutulmuştur.
2008-2018	-2008 senesinde eyalet bölge hükümetleri ve iş verenler tarafından desteklenen göçmen kotaları artırılmıştır. -2012 senesinde İş İnovasyonu ve Yatırım Programı tanıtılmıştır -2012 senesinde öğrenci vizesi programı düzenlenmiştir -Geçici Çalışma Programında reformlar 2018 senesinde tanıtılmıştır

Kaynak: The Visas of Oz, <<https://www.thevisasofoz.com/migration-flows-and-policies/>>, Erişim Tarihi: 18.06. 2020.

Genel olarak Avustralya'daki ekonomik göç dikkate değer bir ölçüde başarılı bir şekilde yönetilmektedir. Diğer gelişmiş demokrasilerle karşılaştırıldığında büyük oranlı ekonomik göçmen alımları Avustralya'da sosyal ve politik karışıklıklara yol açmamıştır.

Göçmen karşıtı partiler yerleşik bir siyasi varlık kazanamamıştır (Markus, Jupp, ve McDonald, 2009).

Avustralya'nın nüfusu 30 Haziran 1990'da 17.1 milyon olup 30 Haziran 2020'de 25.7 milyona ulaşarak % 1.4 büyümüştür. 65 yaş ve üzeri 1990 yılında % 11 iken 2020'de % 16'ya yükselmiştir (AIHW, 2021). Herhangi bir göçmenin gelmediği kabul edilirse 2050 yılında Avusturalya nüfusunun 24 milyon kişiden oluşması öngörülmektedir. Uygulanan göçmen programı ile 2050 yılında nüfusun 38 milyona ulaşması beklenmektedir. 2055 yılında bu rakamın 40.1 milyona yükselmesi bekleniyor. Göç, Avustralya nüfusunun büyüme oranını etkileyen iki ana demografik faktörden biridir. 2050 yılına kadar göç, işgücüne katılım oranını yüzde 15,7 veya yılda yaklaşık yüzde 0,4 artırmış olacaktır. 2050'ye göç senaryosu kapsamında istihdam oranındaki kazanç, üretkenlikteki kayıptan daha ağır basmaktadır. 2050 yılına kadar göç, kişi başına GSYİH'de yüzde 5,9 veya 2012-13 oranlarına kıyasla kişi başına yaklaşık 6,151 ABD doları artışa yol açması umulmaktadır (Migration Council Australia, t.y.).

2.2. Türkiye'nin Genel Göç Politikası

Türkiye Cumhuriyeti Devleti büyük bir tarihi geçmişe sahip olan Osmanlı Devleti'nin ardıdır. Osmanlı Devlet yönetimi olarak İslam dininin şekillendirdiği bir idari yapılanmayla yönetilmiştir. İnsani değerler ve vicdan açısından yüksek bir yönetim anlayışına sahip olan Osmanlı Devleti yüzyıllar boyunca farklı din, dil, millet, mezhebe malik olan birçok insanı çatısı altında tutmayı başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu toprakları kaybetmeye başlamasıyla birlikte Müslüman etnik unsurlar ve Türk nüfus Anadolu'ya göç etmeye başlamış ve göç olgusuyla yüzleşilmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti de ülkesini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insana ev sahipliği yapmıştır. Türkiye yaklaşık iki asırdır yaşadığı mazi sebebiyle göç yönetimiyle alakalı belli bir tecrübeye sahip olmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde İmparatorluk bakiyesi olan topraklardan bilhassa Balkanlar ve Kafkaslardan Türk ve Müslüman göçü almıştır. Aynı zamanda Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerle yapılan mübadele anlaşmaları neticesinde göç akını gerçekleşmiştir (Kaya ve Erdoğan, 2015).

Cumhuriyet döneminde göçe yönelik yasal olarak yapılan ilk düzenleme 1923 yılında İskan Kanunu'nun çıkarılması ve Mübadele, İmar ve İskan Bakanlığı'nın kurulması şeklindedir (Arı, 1995). 1926 yılında Çıkarılan İskan Kanunu mübadillerin haricinde mülteci ve muhacirleride kapsamaktadır. 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskan Kanunu, iltica konusunu ele alan ilk genel düzenleyici belge niteliğindedir (Tolay, 2011).

1950 yılında çıkarılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun yabancıların ülkeye giriş, çıkış, sınır dışı edilme ve ikamet işlemleri düzenlenerek Emniyet Genel Müdürlüğü sorumluluğunda yürütülmüştür.

Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı kanunla Mülteciler Hukuku Statüsüne ilişkin 1951 sözleşmesine taraf olmuştur. 1951 sözleşmesine ek 1967 tarihli Protokolü 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 5 Ağustos 1968 tarihinde onaylamıştır. Bu protokol ile ilgili olarak coğrafi çekince yönünde takdir hakkını kullanmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye, yalnızca Avrupa ülkelerinde vuku bulan olaylar neticesinde Avrupa Konseyi ülkelerinden gelenleri mülteci olarak kabul etmiş, diğer ülkelerden gelenleri ise üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar sığınma hakkı vermiştir (Ekşi, 2014). 1990 yılında Türkiye'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin temsilciliği açılmıştır. 1994 yılında iltica politikaları yönüyle ayrıntılı bir düzenleme yapılarak İltica Yönetmeliği çıkarılmıştır.

1999 döneminde Türkiye Avrupa Birliği'ne girme süreciyle karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçten dolayı bu dönem Türkiye için önemlidir. Türkiye bu süreçte göçle ilgili önemli adımlar atmıştır. Bu dönemde Türkiye kaçak göçü engellemek amacıyla sınır kontrollerini arttırmıştır (Aydın, 2018). 2004 yılında uluslararası göç rejimi ile ilgili olarak Türkiye'nin yaptığı en önemli girişim Uluslararası Göç Örgütü'ne (IOM) tam üye olmasıdır.

Türkiye'de yabancıların çalışması katı kurallara bağlı olmakla beraber bu yönde kanunlar ve yönetmelikler düzenlenmiştir. 2003 yılında kabul edilen 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun'un amaç kısmında belirtildiği gibi

‘Türkiye’de çalışacak yabancıların her türlü çalışma izinlerinin verilmesi, sınırlandırılması, iptali, çalışma izninden muaf tutulacak yabancılar ile bildirim yükümlülüklerinin nasıl yerine getirileceğine ilişkin usul ve esasların’ düzenlendiği belirtilmiştir. Bu tarihten önce söz konusu izinler Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde yürütülmekteydi. 2003 yılı itibariyle tüm izinler istisnalar hariç Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nca verilmeye başlanmıştır.

Özellikle 2011 senesinde Arap Baharı’nın ortaya çıkmasıyla birlikte bu ülkelerdeki yaşanan gelişmeler birçok dünya devletini derin bir şekilde etkilemiştir. Bazı Arap ülkelerinde bu süreç iç savaş haline dönüşmüştür. Özellikle de Türkiye’nin sınır komşusu olan Suriye’de bu sürecin iç savaş haline dönüşmesi Türkiye’yi birçok yönden etkilemiştir. Uluslararası arenada son dönemde mülteciler konusunda en çok konuşulan ülke haline gelmiştir. Bunda da dünyada en çok sığınmacı barındıran ülke olması etkili olmuştur. Türkiye yapısı ve konumu itibariyle her daim göç alan ve göç veren bir ülkedir ve bugün göç güzargahında önemli bir geçiş ülkesi haline gelmiştir.

İşte bu nedenlerden ötürü Türkiye, bu süreci kontrol altında tutmak amacıyla 11 Nisan 2013 yılında 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu yürürlüğe koyarak ilk defa göç alanında geniş bir düzenleme yapmıştır (Çakı, 2018). İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda, yabancı uyrukluların ülkede kalma durumları, girişleri, çıkışları, Türkiye’den yardım isteyen yabancılara koruma sağlanmasına ilişkin usul ve esaslar ile birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulma sebebi, amacı, yetki ve sorumluluklarının düzenlenmesi yapılmıştır (Yıldız, 2018). Yasanın çıkarılmasından bir yıl sonra 2014 yılı itibariyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü işlevsel hale gelmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 159. maddesine göre İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurumunun görev ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir (GİGM, <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri>, 2020).

- a. Göçe ilişkin, mevzuatın ve idari açıdan kapasitenin geliştirilmesine ilişkin çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen strateji ve politikaların uygulanmasını izleyerek koordineyi sağlamak,
- b. Göç ile alakadar iş ve işlemlerin yürütülmesini sağlamak,
- c. İskan Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek
- d. İnsan ticaretinden dolayı mağdur kalanların korunmasına ilişkin işlemleri yürütmek,
- e. Türkiye’de hayatlarını idame eden vatansız bireyleri tespit etmek ve bu bireylerle ilgili işlemleri yürütmek,
- f. Uyum sürecine ilişkin işlemleri uygulamak,
- g. Geçici korumayla ilgili işlemleri uygulamak,
- h. Düzensiz göçe mücadele etmek amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında tedbirleri geliştirmek, koordinasyonu sağlamak, alınmış olan tedbirlerin uygulamasını izlemek,
- i. Kamu kuruluşlarının göç alanıyla ilgili faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardım etmek, gelen proje tekliflerini değerlendirmek ve tasdik etmek, kamu kuruluşların yürütmüş olduğu çalışmaları ve projeleri izlemek, bu çalışmaların uluslararası standartlara yaraşır şekilde yürütülmesine dayanak sağlamak,
- j. Mevzuatta yazılan öteki görevleri uygulamak.

11 Ekim 2021 tarihinde alınan karar ve 29 Ekim 2021 tarihinde yayımlanan resmi gazete neticesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün statüsü değiştirilerek Göç İdaresi Başkanlığı’na dönüştürülmüştür. Ayrıca göç alanında bilimsel araştırma ve incelemeler yapmak, bölgesel ve uluslararası gelişmeleri değerlendirmek, gelişmelerin Türkiye’ye yansımalarını incelemek ve bu çerçevede rapor ve yayın faaliyetleri yürütmek gibi görevleri olan İçişleri Bakanlığı’na bağlı bir Göç Araştırmaları Merkezi’de tesis edilmiştir (Kabine Toplantısı, Ekim ve Resmi Gazete, 2021).

2.3. Türkiye’nin Göç Tarihi

Anadolu toprakları tarih boyunca sürekli göç almış ve Batı’ya doğru göç vermiştir. Asya, Avrupa ve Afrika kıtasına olan bağlantıları bu toprakların göç

olaylarına maruz kalmasının en temel sebepleri arasındadır. Osmanlı Dönemi'nde devlet topraklarına bazı dönemlerde farklı nedenlerle göçler yapılmıştır. Ancak devletin gücünün zayıflaması ve sahip olduğu topraklarda kayıplar yaşamasıyla birlikte dini ve etnik temelli göçlerin artarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nde yoğun bir şekilde göçler yaşanmıştır. Yaşanan bu göçlerin her biri ayrı olumsuzlukların yaşanmasına sebep olmuştur (Bayraktar, 2007). Kırım Savaşı sonrasındaki göçlerin haricinde de Osmanlı Devleti toprakları önemli göçlere sahne olmuştur. 1492 senesinde Yahudilerin İspanya'dan gemiler eşliğinde kurtararak Osmanlı Devleti'ne getirilmesi, 1709 senesinde 2 bin kişiyle beraber İsveç Kralı Şarl'ın Osmanlı topraklarına sığınması, Prens Lajos Kossuth'un Macar Özgürlük Savaşını kaybetmesinden sonra 3 bin Macar ile beraber Osmanlı Devletine sığınmaları, 1917 senesinde Bolşevik İhtilali'nin yaşanmasının ardından Vrangel'in 135 bin kişiyle Osmanlı Devleti'nden koruma talep etmesi, Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise 1922- 1945 dönemlerinde Almanya, Yunanistan, ve Balkanlar'dan yaklaşık olarak 1 milyon 185 bin kişinin Türkiye'ye sığınması, 1988- 2000 yılları arasında Bulgaristan, Kosova, Bosna ve Irak'tan yaklaşık olarak 900 bin kişinin Türkiye'ye gelmesi en önemli göç örnekleri arasında yer almaktadır (GİGM, 2019).

1923 ve 1950 dönemleri arasında Anadolu'da hızlı bir şekilde Türk ve Müslüman nüfusu artmıştır. Bu artışın neticesinde Osmanlı döneminden beri bu topraklarda yaşayan gayrimüslimler göç etmişlerdir. Esasında bu göç hareketlerinin sebepleri Cumhuriyet dönemi öncesine kadar uzanmaktadır. Balkan savaşlarından sonra Türklerin Anadolu'ya göç etmesi sonrasında bazı hadiseler cereyan etmeye başlamıştır. Bundan sonraki süreçte yani 1915 senesinde Ermeni olaylarının yaşanması ile birlikte Ermenilerin Türk topraklarından ayrılması ve Cumhuriyet sonrasında Batı Trakya Türklerinin Anadolu'ya gelmesiyle birlikte Yunan ve Rumlar Anadolu'dan göç etmişlerdir. Bu olayların yaşanmasından sonra Anadolu'da Türk nüfus daha da artmaya başlamıştır (Vural, 2018).

1950-1980 yılları arasında Türkiye'de gayrimüslimlerin göçü hızlanmıştır. 6-7 Eylül 1955 senesinde yaşanan olaylar sonrasında Rumlar başta olmak üzere müslüman

olmayanların çoğunluğu Kıbrıs sorununa sığınarak ülkeyi terk etmişlerdir. 1964 senesine gelindiğinde ise Kıbrıs sorunu nedeni ile Rumlar İstanbul'dan ayrılmışlardır. Yahudiler bu dönemler arasında İsrail'e göç etmişlerdir. Bu olayların yaşanması 1950-1980 arası dönemdeki göçlere sebep olarak gösterilmektedir (İçduygu, Toktaş ve Soner 2008'den akt. İçduygu, 2014).

1980'li yıllarla birlikte Türkiye'nin çevresindeki politik gelişmeler nedeniyle göç hareketleri değişmiş ve çeşitlenmiştir. Kafkaslar ve Balkanlardan yapılan yoğun Türk ve Müslüman göçlerinin yanı sıra farklı milletlerden de göçler yaşanmaya başlamıştır. İran'da yaşanan İslam Devrimi, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, İran-Irak Savaşı, Halepçe Katliamı, Sovyetlerin dağılması, Birinci Körfez Savaşı, İkinci Körfez Savaşı gibi siyasi gelişmeler ve 2000'li yıllara gelindiğinde ise bu dönemde yaşanan en önemli gelişme ise 2011 senesinde Arap ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklardır. Arap Baharı olarak adlandırılan bu iç karışıklıklar büyüyerek kelebek etkisiyle Arap ülkelerinin geneline sirayet etmiştir. Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'de bu süreçten derin bir şekilde etkilenmiştir. Suriye'de yaşanan iç savaş sonucunda Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmesi yeni bir göç hareketinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (İnceliler, 2019). Netice olarak bu gelişme Türkiye'ye olan göç hareketini hızlandırmıştır. Yine bölgede Işid, Pyd ve El Kaide gibi terör unsurlarının faaliyetleri göçü tetikleyen faktörler arasındadır.

Türkiye göç alan ülke olmasının yanı sıra göç veren bir ülke konumundadır. Yabancı bireyler genellikle Türkiye'yi Avrupa'ya geçiş yapmak için bir koridor ülkesi olarak değerlendirmektedir. Türk vatandaşları ise daha iyi bir eğitim almak yada çalışmak amacıyla göç etmektedirler.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu tarafından 2018 senesinde hazırlanan Göç ve Uyum Raporuna göre Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan göç hareketlerinin kronolojik biçimi Tablo 2.3'de gösterilmiştir.

Tablo2.3: Osmanlı'dan günümüze gerçekleşen büyük göç akınları

1492 senesinde İspanya'dan Yahudi'lerin gemilerle kurtarılarak Osmanlı Devleti'ne getirilmesi
1709 senesinde İsveç Kralı Şarl'ın 2 bin kişiyle Osmanlı Devleti'ne sığınması
1718 senesinde Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Pasarofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'ne sığınması
Polonezköy'ün kurucusu ve 1830 Polonya İhtilali'nin liderlerinden Prens Adam Czartorski'nin 1841 yılında Osmanlı Devleti'ne sığınması
Rus verilerine göre yaklaşık olarak 493.000 Müslüman Kafkas nüfusunun 1858-1864 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne sığınması
Rus ordusundan kaçan Kafkas'ların yaklaşık olarak 1 milyon kişinin Osmanlı Devleti'ne topraklarına kabul edilerek Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirilmesi (Çerkez Sürgünü).
1917 senesindeki Bolşevik İhtilali'ninden sonra Vrangeli'nin yaklaşık olarak 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı Devleti'nden koruma talep etmesi
1923-1945 seneleri arasında Balkanlar'dan 800 bin kişi
Almanya'dan 1933-1945 seneleri arasında 800 kişi
Halep katliamından sonra 1988 senesinde Irak'tan 51.542 kişi
Bulgaristan'dan 1989 senesinde 345 bin kişi
Birinci Körfez Savaşının ardından 1991 senesinde Irak'tan 467.489 kişi
Bosna'dan 1992-1998 seneleri arasında 20 bin kişi
Kosova'da ortaya çıkan olaylardan sonra 1999 senesinde 17.746 kişi
Makedonya'dan 2001 senesinde 10.500 kişi
2011 Arap Baharı sonrasında Suriye'den 3.500.000 kişi üzerinde
2010 yılı sonrası Afganistan'dan 500.000'den fazla

Kaynak: TBMM, Göç ve Uyum Raporu, 2018, s.242-243, Göç İdaresi Başkanlığı

Türkiye'de gerçekleşen göç akımlarını ele alırken ulus devletleşme süreci, küreselleşme ve yaşanan yakın çevresel gelişmeler nedeniyle üç ayrı dönemde kategorize edilmiştir.

- 1923-1960 dönemi,
- 1960-1990 dönemi,
- 1990 ve sonrası dönem.

2.3.1. 1923-1960 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları

Bu dönemdeki göç olaylarının iki başlık altında ele alabiliriz.

- Türkiye sınırları dışında Osmanlı Devleti sınırları içerisinde kalan Türk ve Müslümanların Türkiye'ye göç ettirilmesi,
- Türkiye sınırları içerisinde kalan gayrimüslimlerin yurtdışına göç etmeleri.

İçerisinde farklı etnik ve dini yapıları barındıran ve çok geniş bir alan yayılmış Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve yerine daha küçük düzeyde bir toprak parçasına sahip ulus devlet modeliyle inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini atıldığı dönemdir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Yunanlılar, 15 Mayıs 1919 senesinde Anadolu'nun içlerine doğru işgal girişiminde bulunmuştur. Fakat bu durum uzun sürmemiştir. 1922 senesinde Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte Yunanistan'ın

işgali durdurulmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın akabinde Türkiye Devleti, ortaya çıkan sorunları çözüme ulaştırmak amacıyla uluslararası girişimlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklarda yaşayan Türklere ve Müslümanlara uygulanan baskılar nedeniyle Türkiye'ye olan göçler artmıştır. Bu olayların yaşanmasından sonra Türkiye bazı ülkelerle ikili göç antlaşmaları yapmıştır (Yıldız, 2018). Bu dönemi etkileyen en önemli antlaşmalardan biri olan Yunanlılar ve Türkler arasında gerçekleşen mübadele antlaşmasıdır. Bu antlaşma daha sonraki dönemlerde büyük sıkıntılara yol açmıştır. Mübadeleye maruz kalan insanlar sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunun temel sebebi ise Türkiye'nin daha yeni savaştan çıkmış olması ve göç politikası ile ilgili alt yapının tam olarak oturtulamamasıdır. Bu dönemin Türkiye için zor bir geçiş dönemi olduğunu söylemek mümkündür. Kurtuluş Savaşı sonrasında yaklaşık olarak 1.000.000 Rum, Yunanistan topraklarına göç etmiştir. Geride kalanların durumları ise Lozan Konferansı'nda çözümlenmiştir (Bozdağlıoğlu, 2014). 1923 tarihinde Lozan'da Türkiye ile Yunanistan arasında Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol imzalanmıştır. Bu sözleşme 19 maddeden oluşmaktadır. Bu mübadele, 1923 senesinden başlayarak uyrukları Türk olup Türk topraklarına yerleşmiş Rum Ortodoks dinine mensup olanlar ile Yunan uyruklu olup Yunan topraklarına yerleşen Müslüman dinine mensup olanlar arasında gerçekleşmiştir. Bu kişilere hükümetlerin izni olmaksızın yaşadıkları yerdeki toprakları terk etmeleri yasaklanmıştır. Sözleşme 18 Ekim 1912'den sonra göç etmiş yada göç etmesi gereken kişileri kapsamaktaydı. Göç etmesi gereken kişiler uyruklarını yitirecek ve göç etmiş oldukları ülkenin uyrukluğunu elde etmiş olacaklardı. Daha öncesinden göç edenler ise sözleşmenin kabulüyle uyrukluk edinmiş olacaklardı (Macar, 2015). Dönemin getirdiği zorluklardan dolayı yaşanan bu mübadele birçok sorunuda beraberinde getirmiştir. 352 Sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti İhdasına Dair Kanun 13 Ekim 1923 senesinde yürürlüğe girmiştir. Kanun'un yürürlüğe girmesiyle İskan siyasetine yönelik bakanlık seviyesindeki ilk örgütlenme kurulmuştur (İnan, 2014).

Türkiye'den yurtdışına yapılan ikinci büyük göç hareketi İsrail Devleti'nin kurulmasından sonraya rastlar. Türkiye'de yaşayan Türkiyeli Yahudilerden alt gelir düzeyinde bulunanlardan İsrail'e yapılan göçler olmuştur (Tekeli, 1994).

Türkiye Birleşmiş Milletler'in bünyesinde hazırlanan göç ile ilgili hukuki metinlerin ve uluslararası belgelerin geneline katılmıştır. Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi 1951 tarihinde imzalanmış ve 1961 senesinde sözleşme yürürlüğe girmiştir. Cenevre Sözleşme'sine ek olarak 1967 protokolü ise 1968 senesinde yürürlüğe girmiştir. Fakat bu dönemde Türkiye iki metine de "coğrafi kısıtlama" ile imza atmıştır. Bu sözleşmeye göre Türkiye mülteci olarak sadece Avrupa'dan Türkiye'ye sığınanları mülteci olarak kabul etmektedir (Akçadağ, 2012). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerlerinden edilmiş Avrupa halkını korumak amacıyla kurulmuştur. Cenevre Sözleşmesinin getirdiği coğrafi kısıtlama ve artan göç başvuruları sebebiyle 1960 senesinde Türkiye'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin temsilciliği açılmıştır (Özçürümez ve Türkay 2012'den akt. Yıldız, 2018).

Tablo2.4: 1923-1960 Yılları arasında göçmen, mübadele edilenler ve sığınanların geldikleri ülkeler ve nüfusları

ÜLKELER	GELENLERİN SAYISI (kişi)
Yunanistan	407.788
Yugoslavya	269.101
Bulgaristan	374.478
Romanya	121.328
Diğer Ülkeler	14.473
Sığınanlar	16.993
Toplam	1.204.161

Kaynak: Geray, C. (1970). Türkiye'de Göçmen Hareketleri Ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(4), 8-36.

Tabloya baktığımızda Balkan coğrafyasından Türkiye'ye yoğun bir göçün yaşandığı söylenebilir. Bunda mübadelenin etkisi, Balkan coğrafyasında kurulan devletlerin homojen nüfus yapısını elde etmek için diğer etnik ve dini gruplara yönelik olarak uyguladığı politikaların etkisinin olduğu dile getirilebilir.

Tablo2.5: 1914-1965 Yılları arasında Türkiye’deki müslüman ve gayrimüslim nüfus

Yıl	Müslüman Nüfus	Rumlar	Ermeniler	Yahudiler	Diğer Etnik Unsurlar	Toplam Nüfus	Gayrimüslim Nüfusun Genel Nüfusa Oranı %
1914	12.941.000	1.549.000	1.204.000	128.000	176.000	15.998.000	19.1
1927	13.290.000	110.000	77.000	82.000	71.000	13.630.000	2.5
1945	18.511.000	104.000	60.000	77.000	38.000	18.790.000	1.5
1965	31.139.000	76.000	64.000	38.000	74.000	31.391.000	0.8

Kaynak: İçduygu, A ve Aksel, D. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayını, Ankara.

Bu tabloda ise Birinci Dünya Savaşı öncesinde Türkiye ülke sınırları* içerisinde yaşayan neredeyse her 5 kişiden 1’nin gayrimüslim vatandaş olduğu açıkça ortadadır. 1914-1927 yılları arasında bilhassa Rum ve Ermeni asıllı gayrimüslim nüfusun ülkeyi terk ettiği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı, Ermeni Tehciri ve sonrasında yaşanan Kurtuluş Savaşı bu durumun temelini teşkil etmektedir. Birinci Dünya Savaşı ile Yahudilerin ülkeyi terk ettikleri ve 1948’de İsrail Devleti’nin kurulması sonrasında nüfus artışı baz alınmazsa 1945-1965 yılları arasındaki Yahudi nüfusunun yarısının ülkeyi terk ettiği ortadadır.

2.3.2. 1960-1990 Döneminde Uygulanan Göç Politikaları

Sanayileşme, kentleşme ve ülkenin doğusunda terör yapılanmalarının ortaya çıkması nedeniyle iç göçünde yaygın olduğu bu dönemde Türkiye’den yurt dışına yoğun işçi göçü olmuştur.

Türkiye’de 1960 senesinde yaşanan darbe sonucunda ortaya çıkan işgücü fazlası Türkiye ekonomisini derinden etkilemiştir. Bu dönemde işsizlik artmış ve işsizlik için yeni politikalar hazırlanmaya başlanılmıştır. İşsizlik sorununu çözüme kavuşturmak için işgücü göçü desteklenmiştir. İşsizlik sorununu gidermek için Almanya ile antlaşma imzalanmıştır (Aydın, 59: 2018). Bu antlaşmadan sonra 1961 senesinde Sirkeci’den München Hauptbahnhof’a işçi taşıyan ilk tren kalkmıştır. Antlaşmaya göre, bu işçiler ilk etapta misafir işçi olarak yani geri dönüş yapacak işçiler hükmünde gitmişlerdi. Fakat şartların değişmesiyle birlikte giden işçiler kalıcı olarak yerleşmişlerdir (Genel, 2013).

*Şimdiki sınırların Osmanlı Devleti’ndeki hali baz alınmıştır

Yine Almanya ile yapılan antlaşmalara paralel olarak 1964 yılında Avusturya, Hollanda ve Belçika ile, 1965 yılında Fransa'yla ve 1967 yılında Avustralya, İsveç ve İsviçre'yle işçi göçüne yönelik antlaşmalar yapılmıştır.

1979 senesinde İran'da yaşanan İran Devrimi ile birlikte Türkiye'ye yüz binlerce İran vatandaşı kaçmıştır. İran'dan kaçan İran vatandaşlarından Azeri kökenli olanların büyük bir bölümünün Türkiye'de kaldığı bilinmektedir. İranlıların çoğu ilk başlarda Türkiye'yi “transit ülke” olarak görmüşlerdir. Ancak bazı kısıtlamalar nedeniyle zorunlu olarak Türkiye'de kalan İranlı vatandaşlar da olmuştur. Türkiye bu olaydan sonra 1989 senesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen zorunlu göç hareketi ile karşı karşıya kalmıştır. Bulgaristan'da yaşayan Türk toplumunun kültürel farklılıklarını ortadan kaldırmak ve Bulgaristan'ı tek uluslu devlet ve ülke haline getirmek amacıyla Jivkov yönetiminde Türklere karşı bir baskı başlamıştır. Bu yönetimi kabul etmeyen ve buna karşı direnen soydaşlar Türkiye'ye göç etmeye zorlanmışlardır. Üçyüz binden fazla halk demiryolu ve karadan sınır kapılarına dayanmıştır. Türkiye'ye sığınan Bulgaristan'daki Türklerin büyük bir bölümü Türkiye'de kalmıştır. Bazıları ise Jivkov'un baskıcı yönetimi sona erdikten sonra Bulgaristan'a geri dönmüştür (Üner, 2003). Bu göç siyasal, ekonomik, sosyal açıdan birçok sorunlara yol açmıştır. 1988 senesinde Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'ta Balkan ülkeleri Dışişleri Bakanları toplantısı yapılmıştır ve bu toplantıda Bulgaristan Dışişleri Bakanı Petır Mladenov ve Türkiye Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz arasında protokol imzalanmıştır ve bu protokol iki ortak çalışma grubundan oluşmaktaydı. Bu protokolda birinci ortak çalışma “insani alanda işbirliği dâhil ikili ilişkilerde mevcut sorunlara çözümler bulmayı” amaçlamıştır ve bu amaçla Türkiye Bulgaristan'daki Türklerin durumlarını ele almayı hedeflemiştir. Bu yönde çok fazla gayret sarfedilmiştir hatta Bulgaristan'a yeni göç anlaşması tasarısı da verilmiştir fakat bu çalışmalar Türklerin lehine olacak bir sonuç doğurmamıştır (Lütem, 2012). Bulgaristan'dan gelen göçmenler varlıklarını göç ettikleri yerde bıraktıkları için birçok zorluklarla karşılaşmışlardır.

1980-1988 yılları arasında süren İran-Irak Savaşı ve sonrasında Mart 1988'de Halepçe'de yaşanan olaylar neticesinde gelişmelerden korkan yaklaşık 100.000 Kürt göçmen güneyden Türkiye'ye giriş yapmıştır (Orsam, 2010).

Yurtdışına göçen Türk işçilerin dönmeme kararları arttıkça farklı gelişmelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşçiler bir taraftan tasarruflarını değerlendirirken diğer taraftan da yaşadıkları ülkenin kamusal alanında yer almaya başlamışlardır. Yurtdışına göç eden göçmenler arasında 1980 senesinden sonra dernekleşme eğilimi büyük ölçüde artmıştır (Abadan, 2015).

2.3.3. 1990 Sonrası Dönemde Uygulanan Göç Politikaları

1990'lı yıllar büyük gelişmelerin yaşandığı dönemdir. Soğuk Savaş olarak tabir edilen mücadele sona ermiş, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi büyük devletler parçalanmış ve buralarda pek çok yeni devletler kurulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin yakın çevresinde büyük siyasal olayların yaşandığı bir zaman diliminin başlangıcı bu yıllara denk gelmektedir. 1990 yılında Irak'ta yaşanan Birinci Körfez Savaşı Türkiye'ye yönelik güneyden göç akınının yaşanmasına neden olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması neticesinde Bosna Hersek'te ve Kosova'da yaşanan savaşlar neticesinde buralardan müslüman nüfusun Türkiye'ye yönelmesine yol açmıştır. Aynı dönemde Sovyetlerin dağılması ile Kafkaslarda yaşanan gerilim ve çatışmalar Türkiye'ye yönelik sığınma hareketlerinin yaşanmasına yol açmıştır. 11 Eylül 2001'de Amerika'da gerçekleşen terör eylemleri sonrasında Amerika'nın Afganistan'a yaptığı hareket ve 2003 yılında Irak'ta yapılan İkinci Körfez Savaşı bölgede istikrarın iyice yitirilmesine sebep oldu. İstikrarın kaybolması ile Doğu Batı arasında bir köprü olan Türkiye'nin Asya'dan, Orta Doğu'dan sığınmacı ve transit göçmen akınına uğraması imkansız hale geldi. 2011 yılında iç ayaklanmalarla başlayan ve neredeyse tüm Arap coğrafyasına yayılan ve Arap Baharı olarak adlandırılan süreç bazı ülkelerde uzun yıllardır devam etmekte. Türkiye'nin denizden komşusu ve karadan komşusu Suriye istikrarın sağlanmadığı ülkelerdir. Suriye'de yaşanan çatışmalara dönem dönem kendi ulusal güvenliği için müdahale eden Türkiye uyguladığı açık kapı politikası neticesinde günümüzde dünyada en çok sığınmacı barındıran devlet haline gelmiştir.

Suriye'den gelen göçmenlerin dışında Asya ülkelerinden Avrupa'ya geçmek için başta Afganistan olmak üzere Bangladeş, İran, Pakistan gibi ülkelere göçmenlerin akınına maruz kalmaya devam etmektedir. Özellikle 2021 yılında Suriyeli göçmenlerden sonra Afganistanlı göçmenler ikinci sıradadır. Türkiye son dönemde yaşanan gelişmeler

karşısında sınırlarındaki güvenliğini artırmış ve sınırlarında güvenlik amacıyla duvar inşa etmeye başlamıştır. Ayrıca Avrupa Birliği ile imzalanan geri kabul antlaşmasını bu devletlerin taahhütlerini yerine getirmediğini beyan ederek uygulamayarak Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenlere müdahale etmeme yönünde karar almıştır.

Türkiye aynı zamanda göç veren bir ülke olduğu için çalışmak amacıyla, eğitim maksadıyla vb. Diğer nedenlerle başta Avrupa olmak üzere dünyanın farklı coğrafyalarına göç vermeye devam etmektedir.

TUIK'in son verilerine göre 2019 yılı itibariyle Türkiye'den yurtdışına ve yurt dışından Türkiye'ye yapılan göç rakamları şöyledir.

Tablo2.6: Türkiye'den yurtdışına ve yurt dışından Türkiye'ye yapılan göç rakamları

2019 Yılı	T.C. Vatandaşı	Yabancı Uyraklu	Toplam
Türkiye'ye Yurtdışından Göç Eden	84.863 kişi	245.426 kişi	330.289 kişi
Türkiye'den Yurt Dışına Göç Eden	98.554 kişi	578.488 kişi	677.042 kişi

Kaynak: TUIK, Göç Rakamlarından derlenmiştir

2.3.3.1. Birinci ve İkinci Körfez Savaşı Sonrası Yapılan Göçler

Son 30 yılda Irak'tan Türkiye'ye doğru yapılan yoğun göç dönemlerini 4 farklı periyotta ele alabiliriz. İlki, İran-Irak Savaşı sonrasında (1988 yılı) Saddam'dan kaçan Kuzey Iraklılar tarafından yapılan göçler; ikincisi, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'e yönelik işgal etme girişimi sırasında asker kökenli ve sivil kökenli Iraklılar'dan Türkiye'ye kaçanlardır. 27 Şubat 1991 yılında neticelenen Birinci Körfez Savaşı sonrasında 1 milyon civarında Iraklı İran'a ve 460.000 dolayında Iraklı ise Türkiye'ye göç etmiştir (Kaynak, 1992). Son olarak 2003 yılında gerçekleşen İkinci Körfez Harekâtı sonrasında Türkiye'ye doğru sayısı değişmekle beraber sürekli bir göç akını yaşanmaktadır.

Birinci Körfez Savaşı sonrasında Saddam'a başkaldırı yapan Şii Araplar ve Kürtler yaşanan mücadeleler sonrasında İran ve Türkiye sınırına doğru yönelmiştir. 2 Nisan 1991 itibariyle yoğunluğu Kürt nüfustan oluşan 460.000 civarındaki göçmen Türkiye'ye giriş yapmaya başlamıştır (Çelik, 2014). Bu dönemin başında Türkiye Bulgaristan'dan yoğun bir göç almanın getirdiği sıkıntıları yaşamaktaydı. Birkaç yıl içinde bu kadar yoğun bir göçün ülkeye gelmesi büyük sıkıntıların ortaya çıkmasına

zemin hazırlayabilirdi. Zamanın Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL'ın teklifi sonucunda AB ve İngiltere'nin girişimleri ile 36. Paralelin kuzeyinde 'güvenli bölge' oluşturularak Türkiye'ye giden göçmenlerin Irak topraklarında korunması kararlaştırılmıştır. 1991 yılı Ekim ayı sonuna kadar yüzbinlerce Iraklı göçmenin bu güvenli bölgeye dönüşü sağlanmış ve bu tarihte Türkiye'deki Iraklı göçmen sayısı 5000'lere kadar düşmüştür (Kaynak, 1992).

1991-2003 yılları arası Irak'ta ambargoların yaşandığı ve sorunların devam ettiği yıllardır. Geraldin Chatelard'ın yaptığı araştırmada bu yıllar arasında 1,5 milyondan fazla Iraklı'nın ülkesini dönmek üzere terk ettiği ileri sürülmektedir (Chatelard, 2005).

2003 yılında gerçekleştirilen İkinci Körfez Savaşı ile Irak lideri Saddam Hüseyin iktidardan indirilmiştir. Bu dönemden önce Irak'tan yapılan göçler hız ve şekil değişimine uğramıştır. Saddam Hüseyin döneminde Şiiler ve Kürtler Irak'tan kaçanlar içerisinde yoğunluğu oluşturmaktaydı. Ancak Saddam Hüseyin sonrası ülkede bitmek bilmeyen etnik ve dini gruplar arasındaki anlaşamamazlıklar yaşam koşullarının giderek ağırlaşmasına neden olmuştur. Böylece Irak'ta yoğun bir nüfus halinde olmasa da sürekli mülteci üreten ülke haline gelmiştir (Orsam, 2010). Irak'ın Türkiye'ye komşu olması ve Iraklıların Avrupa'ya ulaşması için gittikleri güzergah üzerinde bulunması Türkiye'yi etkilemektedir.

Tablo2.7: 2014-2021* Yılları arasında yakalanan Iraklı düzensiz göçmenler

Yıl	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Göçmen Sayısı	1728	7247	30.947	18.488	17.629	12.097	3836	4004	95.976

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>. Erişim Tarihi: 24.11.2021.

Türkiye-Irak sınırı 378 kilometredir. Bu sınır uzunluğu göz önünde bulundurulduğunda kayıt altına alınan rakamlardan daha fazla sayıda göçmenin

* 18.11.2021 tarihine kadar olan veriler baz alınmıştır.

Türkiye'ye giriş yaptığı öngörülebilir. 2016-2019 yılları arasında Suriye'deki gelişmeler ve Işid terör örgütünün faaliyetleri göçe etki eden diğer önemli unsurlardır. Tablo bakıldığında bu dönemde göç oranı diğer yıllara göre çok çok fazladır.

2.3.3.2. Arap Baharı Sonrası Yapılan Göçler

Orta Doğu ülkeleri baskıcı rejim altında yönetilmekte olan ülkeler arasındadır. Baskıcı rejimin giderek artması, halkın isteklerine cevap verilmemesi, yöneticilerin yolsuzluklara başvurusu, üniversiteli gençlerin istihdam düzeyinin düşük olması, halkın temel gıda ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucunda küçük bir kasabada başlayan ayaklanma tüm Orta Doğu ülkelerine hızlı bir şekilde yayılarak ayaklanmalara sebep olmuştur. Bu ayaklanma literatüre Arap Baharı olarak geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde olan Orta Doğu savaş sonrasında Batı'nın "böl-parçala-yönet" politikası doğrultusunda Avrupalı devletler tarafından parçalanarak paylaşılmıştır. Böylece Ortadoğu toprakları İngiltere ve Fransa arasında paylaşılarak manda yönetimiyle yönetilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra, iki savaş arası dönemde Hitler, Mussolini gibi önderlerin liderliğinde faşist rejimlerin meydana gelmesi ve İkinci Dünya Savaşı sonrası çift kutuplu bir dünya sistemine geçilmesi bölgede büyük ölçüde değişikliklere neden olmuştur. Savaş sonrasında bağımsızlığını elde eden ülkelerin bir kısmında Cumhuriyet rejimi bir kısmında ise monarşi yönetimleri kurulmuştur. Ancak bu yönetimler genel olarak istibdatçı rejimler olmuştur (Lale, 2018). Cumhuriyet olarak kurulmuş ancak gerçekte cumhuriyetle bir alakası olmayan tek liderli rejimlerin mevcut iktidarlarının istibdatçı yönetimlere neden olması aynı zamanda bölgede bir İsrail Devleti'nin kurulmaya çalışılması bölgedeki karışıklıkları daha da artırmış ve isyanlara sebebiyet vermiştir. Savaş sonrası bağımsızlığın kazanılmasıyla karşıt fikirler kurumsallaşmış ve sistematik bir uzlaşma yerine aynı fikirde olmayanların düşman olarak algılandığı anti-demokratik bir ortam oluşmuştur. Bu da kaçınılmaz olan savaş ortamını daha da hızlandırmıştır. Arap Baharı da tam olarak bu baskıcı ve otoriter yönetimlere karşı halkın kendi haklarını savunmak için çıkardığı ayaklanmalardır. Tunus'ta başlayan bu ayaklanmalar dalga dalga neredeyse tüm Orta Doğu'ya yayılmıştır.

Orta Doğu’da Arap Baharı öncesinde yaşanan gelişmelere ve sosyolojik ortama bakıldığında savaş ve isyanların çıkması için yeterince kaygan bir zeminin olduğu malumdur. Orta Doğu’da böyle kitlesel bir ayaklanmanın çıkmış olmasının sebebi hemen hemen tüm bölgedeki devletlerde demokratik bir yönetimin olmayışı ve mevcut yönetimlerin baskıcı ve diktatöryal bir yol izliyor olmasıdır. İfade özgürlüğünün olmaması, işsizlik, gelişmemişlik gibi toplumsal etkenler bu kitlesel hareketin bir yerde başlayıp tüm bölgeye yayılmasına sebep olan ortak sebeplerden sadece bazılarıdır. Aynı zamanda Tunus, Libya, Mısır, Yemen... vb gibi birçok Orta Doğu ülkelerinin mevcut yöneticilerinin askeri darbe ile yönetime gelmiş olması, otoriteyi sağlayabilmek adına baskılarını artırmalarına sebep olmuştur. Bu da halkın baskıcı yönetimler karşısında kendi haklarının savunucusu olarak kendilerinin müdahalede bulunmalarına sebep olmuştur.

2011 senesinde yaşanan Arap Baharı süreci Orta Doğu’da yaşamlarını sürdüren birçok kişinin göç etmesine sebep olmuştur. Göçmenleri kabul etme konusunda Avrupa devletleri geri adım atarak çok az sayıda göçmen kabul etmişlerdir (Develi, 2017). Orta Doğu’dan Avrupa devletlerinin sınırlarına kadar gelen birçok göçmen kabul edilmeyerek çeşitli sebeplerle geri gönderilmiştir. ABD gibi ekonomi açıdan iyi konumda olan ülkeler dahil olmak üzere göçmenlerin yaşadıkları zorluklar karşısında sessiz kalmışlardır. Bu durum birçok kişi tarafından eleştirilmiş ve bunun insancıl olmadığını öne sürülmüştür. Bu davranışlar karşısında Türkiye sessiz kalmayarak mağdur olan göçmenlere kapılarını açarak çok sayıda ülkeye örnek bir davranış sergilemiştir. 2011 senesinden sonra Suriye’den Türkiye’ye göç eden çok sayıda Suriyeli vatandaş bulunmaktadır

Son dönemlerde Türkiye’nin gündeminde, iç savaş dolayısıyla ülkesini terk etmek zorunda kalan ve Birleşmiş Milletlerin “günümüzdeki en büyük insani kriz” diye isimlendirdiği Suriyeli sığınmacılar meselesi yer almaktadır. Türkiye savaş nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan sığınmacılara “açık sınır politikası” uygulamasını başlatmış ve Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını insani bir sorumluluk olarak görmüştür. Bu politika gereği Türkiye’de kayıtlı bulunan Suriyeliler geçici koruma statüsündedirler (Yıldız, 2017).

Suriye’de ortaya çıkan iç karışıklıklar sonucunda en az 500 bin insan hayatını kaybetmiştir. İç karışıklıktan önce 20 milyon nüfusa sahip olan Suriye’de iç savaştan sonra 13,5 milyon insan yardıma muhtaç hale geldi. 6,3 milyon insan yerinden edilirken, 4,9 milyon insan komşu ülkelere sığınmıştır (AFAD, 2017).

2.3.3.3. Afganistan’dan Yapılan Göçler

Afganistan tarihi boyunca göç veren bir ülke konumundadır. Bilhassa komşuları İran ve Pakistan’a farklı dönemlerde farklı nedenlerden ötürü göç vermeyi yaklaşık 200 yıldır sürdürmektedir. Ancak son dönemde Afgan göçmenler söz konusu ülkeler dışında farklı coğrafyalarda göç vermeye başlamıştır (Yıldırım, 2018).

Orta Doğu, Orta Asya ve Hint Yarımadası arasında kalan ve İpek Yolu üzerinde bulunan Afganistan stratejik bir konuma sahiptir. Bu nedenle büyük güçler ilgilerini buraya yöneltmiştir. 70’li yılların sonuna doğru ülkede yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle Soğuk Savaş’ın iki tarafından biri olan Sovyetler 1979 yılında bu ülkeye doğrudan müdahalede bulunmuştur. 1989 yılına kadar Sovyetler bu ülkeden tamamen çekilene kadar 10 yıl boyunca burada kalmıştır. 11 Eylül 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) gerçekleştirilen terör saldırıları sonrasında ABD’nin saldırıların sorumlularının Afganistan’da olduğunu ileri sürerek buraya askeri müdahalede bulunmasına kadar geçen yirmi yılı aşkın zaman diliminde ülke Taliban rejimi tarafından yönetilmiştir.

UNHCR’nin raporlarına göre dünyadakü tüm mültecilerin yaklaşık dörtte üçü 5 ülke vatandaşlarından oluşmaktadır. Afganlı göçmenler Suriyeli göçmenlerin ardından ikinci sırada bulunmaktadır. Afganlı göçmenlerin en çok sığındığı ülkeler ise komşuları İran ve Pakistan’dır (Global Trends, Forced, 2018). Son dönemde Türkiye’ye Afgan göçmen akını yaşanmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı’nın yayınladığı verilere göre 2014-2021* yılları arasında Türkiye’de yakalanan Afganistanlı düzensiz göçmen sayısı 535.166’dır.

* 18.11.2021 tarihine kadar olan veriler baz alınmıştır.

Tablo2.8: 2014-2021 Yılları arasında yakalanan Afganistanlı düzensiz göçmenler

Yıl	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Göçmen Sayısı	12.248	35.921	31.360	45.259	100.841	201.437	50.161	57.939	535.166

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, Erişim Tarihi: 24.11.2021.

Tabloya bakıldığında 2018 ve 2019 yılları Afganlı göçmenlerin zirve yaptığı yıllardır. Devam eden yıllarda sayılarda azalma yaşansa da mevcut rakamlar yine de azımsanmayacak miktardadır. Dünyanın en çok mülteci barındıran ülkesi olan Türkiye için bu durum ekstra bir yük anlamına gelmektedir. Ayrıca Türkiye-İran sınırında duvar örülmesi yönünde bir önlem alınmaya çalışılsa da sınır kontrolünün halen zorluk teşkil etmesi nedeniyle söz konusu rakamların üzerinde bir miktarda Afganlı göçmenlerin Türkiye’de olabileceği de düşünülmelidir.

Eryurt ve Koç tarafından yapılan bir analizde Türkiye’de bulunan Afganistanlı göçmenler bulunma sebepleri bağlamında üç başlık altında toplanmıştır.

- Düzenli göç kapsamında eğitim, çalışma gibi nedenlerle göç edenler,
- Türkiye’ye göç etmiş ve uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ve halen bu statü konumuna sahip Afganlılar,
- Düzensiz göç yoluyla göç eden ve geri gönderme merkezlerinde bulunan Afganlılar (Eryurt ve Koç, 2017).

2.4. Türkiye’de Göç İle İlgili Hukuki Yapılanma

Türkiye’nin göçle ilgili hukuki durumu incelendiğinde, geçmişten günümüze kadar sürekli olarak yenilenen yönetmeliklere rastlanmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1990’lı senelerine kadar kısa süreli olacak şekilde tedbirler alınmıştır. Son dönemlerde ise uluslararası yasalara göre hareket edilmeye başlanmıştır. Türkiye özellikle 2001 senesi sonrasında, AB’ye adaylık süreci nedeniyle AB’nin göçle ilgili

kriterlerini de göz önünde bulundurarak önlemler almaya ve uygulamalarını bu yönde yapmaya başlamıştır (İnliceliler, 2019).

Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze değin göç ve göçmen politikalarına temel teşkil eden iskan kanunları şunlardır;

- a. 1926 tarihli 885 sayılı İskan Kanunu,
- b. 1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu,
- c. 2006 tarihli 5543 sayılı İskan Kanunu.

İskan kelimesi, TDK'nın tanımına göre “yurtlandırma” olarak tanımlanmaktadır (TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, 2020). 1934 senesindeki İskân Kanunu'nun 17'nci maddesine göre; “Bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.” şeklinde tanımlanmıştır (İskan Kanunu, 1934). Bu tanıma göre; ailelerin barınmaları için ihtiyaçlarını karşılayacak ikametgah yeri ve ailelerin üretim sürecine katılmaları için olanakların karşılanması üzerinde durulmaktadır. İskan kavramı, devletin sosyal, ekonomik ve siyasal sistemlerini etkisi altında bırakmaktadır. İskan, toplumsal yaşamın genel olarak her alanını ilgilendirmektedir. Ülkelerin İskan uygulamaları toplumsal sistemden etkilenmektedir ve aynı zamanda sonuçları yönündende toplumsal sistemi olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir (İnan, 2016).

Dış göçler 2510 sayılı İskan Kanunu'nun hazırlanmasında bir gerekçe olmuştur. Yapılan göçler devlet tarafından da desteklenmekteydi. Türkiye üç nedenden ötürü bu göçlere destek vermiştir. Bunlar;

- a. Boş kalan toprakların işletilmesi ve nüfusun arttırılması,
- b. Ülke içindeki unsurları temsil etmek,
- c. Ülke dışındaki özellikle de Balkanlarda kalan unsurlarını kurtarmaktır (Sarı, 2010).

Çıkarılan iskan kanunu ile devletin uluslaşma sürecinin inşa edilmesi amaçlanmıştır. Kanun'da yer verilen göçmen kavramı muhacirleri kapsarken diğer etnik gruplar yabancı adı altında nitelendirilmiştir (Erder, 2007). Böylece muhacirler geniş imtiyazlara kavuşurken diğer etnik oluşumlar sınırlandırılmıştır. Kanunun gerekçeleri ele alındığında buradaki amacın sadece muhacir getirilerek ülkeye yerleştirilmek amacının olmadığı görülmektedir. Devlet tarafından iki temel amacın varlığından söz edilebilir.

- a. Türk kültürünü kuvvetlendirmek ve dil sorununu çözümlmek,
- b. Türk kültürünü benimsemiş göçmenleri getirtmek ve nüfusun Türk kültürlü olarak yoğunlaşmasını sağlamak (Gök, 2005).

Vatandaşlık, devlet tarafından bireylere verilen bir statü ve kimlik mahiyetindedir. Modern anlamda vatandaşlık kavramı devlet teorisinin bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Vatandaşlık kavramı 19. ve 20. yüzyılın başlarında dilimize geçmiştir. Vatandaşlık kavramı dilimize geçtiği ilk günden beri devletle kişi arasında yasal düzeni ortaya çıkaran bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Kısacası vatandaşlık devlet ile birey arasında ortaya çıkan yasal bir ilişkinin somut göstergesidir (Polat, 2011).

Türk vatandaşlığının elde edilmesine ilişkin hüküm, 25 Mayıs 2009 senesinde 5901 sayılı Yeni Türk Vatandaşlık Kanunu ile kabul edilmiştir. Türk Vatandaşlık Kanununun amacı; Türk vatandaşlığının elde edilmesi ve kaybedilmesine dair işlemlerin usul ve esaslarını belirlemektir (Türk Vatandaşlık Kanunu, madde:1, 2009). Yabancı uyrukluluların Türk vatandaşlığına başvuru yapabilmesi için; bireyin ayırt etme gücüne sahip ve ergin olması, 5 sene Türkiye'de ikamet etmesi, bireyin sağlık açısından tehlike çıkaracak bir hastalığının bulunmaması, yeterli olacak şekilde Türkçe konuşabilmesi, kişinin geçimini sağlayabilmesi için gelir ve mesleğe sahip olması şartları aranmaktadır (Türk Vatandaşlık Kanunu, madde 11, 2009). Yapılan başvurular inceleme komisyonunca değerlendirmeye alınarak, Bakanlığa gönderilmektedir ve Bakanlık uygun görürse bireyi vatandaşlığa kabul etmektedir (Demirhan, 2019). Vatandaşlığa kabul edilmenin istisnai durumlarında mevcuttur. Bunlar; sportif, sanatsal, bilimsel, teknolojik, ekonomik ya da olağanüstü hizmeti geçen kişiler, göçmen olarak kabul

edilen kişiler vatandaşlığa kabul edilmektedir (Türk Vatandaşlık Kanunu, madde, 12 2009).

2013 senesine kadar Türk hukukunda uluslararası koruma ile ilgili düzenleme bulunmamaktaydı. Uluslararası koruma ile ilgili düzenleme idari düzenlemeler vasıtasıyla yapılmaya çalışılmaktaydı. 2013 senesinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Çelik, 2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Türkiye’ye sığınmış bireylerin hangi şartlarda devlet tarafından korunacağı konusu üzerinde durmaktadır (Özgöker ve Doğan, 2019).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu toplamda 5 kısım 126 maddelik kanundan ve alt kısımlardan oluşmaktadır. Kanunun birinci kısmında yasanın amacı, kapsamı, tanımlar ve geri gönderme yasağı hakkında maddeler bulunmaktadır. İkinci kısmında yabancıların Türkiye’ye girişi ve çıkışları, ikamet izni ve sınır dışı edilmeleri konusunda maddeler bulunmaktadır. Üçüncü kısımda uluslararası koruma başlığının altında şartlı mülteci, sığınmacı veya geçici sığınma statüsü verilmesi gibi konular yer almaktadır. Dördüncü kısımda ise göç idaresinin kuruluş sebebi, görevleri, teşkilatları hakkında bilgi vermektedir (Demirhan ve Aslan, 2015).

1951 Sözleşmesine göre, coğrafi kısıtlama kapsamında üç tip koruma statüsü hazırlanmıştır. Bunlar “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil korumadır” (Bozbeyoğlu, 2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu maddesine göre “şartlı mülteci” kavramı, “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, madde: 62). Bu maddeye göre, ülkeye gelen kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de şartlı

mülteci olarak ikamaet etmesine izin verilmektedir (Bozbeyoğlu, 2015). Kanuna göre İkincil koruma ise, ikamet ve menşei ülkesinin korunmasından yararlanmasının hiç bir şekilde mümkün olmadığı bireyler için geçerlidir. İkincil koruma statüsüne sahip olabilmek için şartlı mülteci veya mülteci vasfına sahip olunmaması şartı aranmaktadır. Kişiler ciddi tehlike ve tehdit altında bulunması gerekmektedir. Suriye’den gelen vatandaşlar için yapılan mevzuat çalışmaları sonucunda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda yeni bir başlık açılmasına sebep olmuştur. 91. Maddede “Geçici Koruma” olarak yeni bir başlık açılmıştır (Özgöker ve Doğan, 2019).

Pasaport Kanunu ise bireylerin dolaşım özgürlüklerini güvence altına almak için 1950 senesinde yürürlüğe girmiştir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu bireylerin dolaşım özgürlükleri yanında sınır kapılarının güvenliğini de sağlamaktadır (Özgöker ve Doğan, 2019).

Yabancı uyruklu vatandaşlar ile Türk vatandaşları Türkiye’ye girebilmek veya çıkabilmek için sınır kapılarındaki polis merkezlerine pasaport veya pasaport yerine geçerli sayılabilecek vesika göstermek mecburiyetindedirler. Polis merkezindeki kişilerin gümrük ve diğer işlemleri yapabilmesi için yabancı uyruklu vatandaşlar ile Türk vatandaşlarının giriş veya çıkış işlemlerini sona erdirmesi şarttır (Pasaport Kanunu, madde:2, 1950). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve yabancı uyruklu vatandaşlar İçişleri Bakanlığı’nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılan yolcu giriş ve çıkış kapılarından Türkiye Cumhuriyeti devletine giriş çıkış yapabilirler. Gümrük kapısının açılabilmesi için İçişleri Bakanlığı’nın fikri alınmaktadır (Pasaport Kanunu, 1950).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇLERİN TÜRKİYE'YE OLAN EKONOMİK ETKİSİ

3.1. Ekonomik Bağlamda Türkiye’de Uluslararası Göç

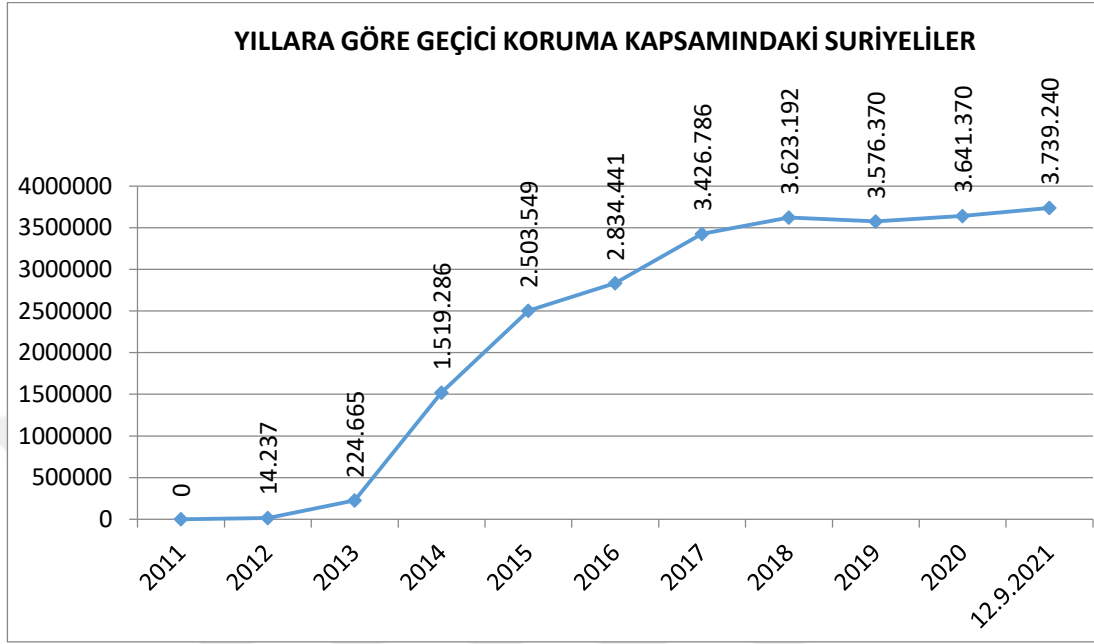
Mültecilerin ekonomiye etkisi incelendiğinde hem risk hem de fırsatlar oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle ekonomik etkiler değerlendirilirken hem olumlu hem de olumsuz etkilere değinilmesinde fayda vardır. Çalışmada 2010 yılı sonrası referans alınmıştır. Bu dönemden sonra gelen göçmenler hem rakamsal yönüyle hem de diğer etkileri yönüyle bugüne kadar yapılan göçlerden farklılık arz etmektedir.

Düzenli göç nispeten daha kolay yönetilebilirken düzensiz göç ulusal ya da bölgesel krizler neticesinde kitlelerin zorunlu göçleri sonrasında meydana geldiğinden daha zor kontrol edilebilir ve yönetilebilir olmaktadır. Türkiye 2010 yılından sonra Arap Baharı ile yaşanan gelişmelerle birlikte Suriye’den yoğun bir düzensiz göç akımına maruz kalmıştır. İnsani gerekçeler nedeniyle izlediği ‘açık kapı politikası’ sonrasında milyonlarca insan Türkiye’ye giriş yapmıştır. İlk zamanlar bu insanların geçici olduğu düşünülse de son zamanlarda kalıcı oldukları yönündeki eğilim artmıştır. Türkiye aynı zamanda yakın dönemde Irak ile Afganistan’daki gelişmeler nedeniyle düzensiz göç akımıyla karşı karşıya kalmıştır.

3.1.1. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İstihdama Olan Etkisi

Suriyelilerin Türkiye’ye giriş yapmalarından bu yana 10 yıllık bir süreç olmuştur. Bu nedenle Türkiye’de mültecilerin ekonomik etkileri ile ilgili yapılan çalışmaların neredeyse tamamına yakını Suriyeli mülteciler üzerindedir. Diğer taraftan Afganlı ve Iraklı göçmenlerle Suriyeli göçmenlerin profilleri benzerlik taşımaktadır. Ayrıca Suriyeli göçmenler ülkedeki göçmen nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturduğundan referans noktası alınmıştır. Aşağıdaki grafikte Arap Baharı başlangıcından günümüze kadar Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamına alınan Suriyelilere ait veriler gösterilmektedir.

Grafik3.1: 2011-2021 yılları arasında Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

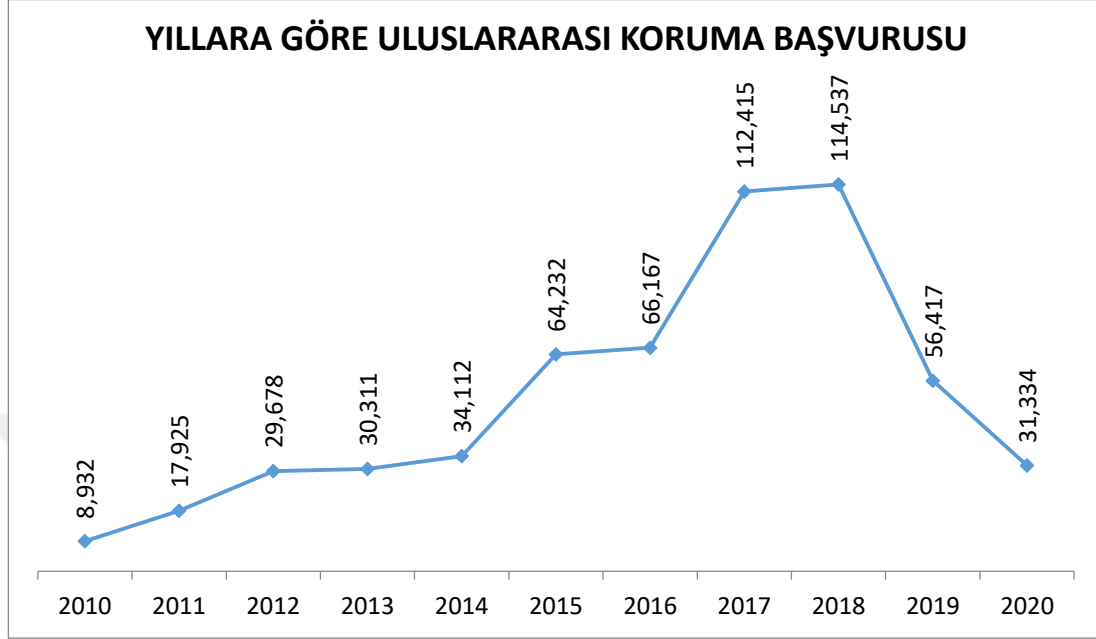

Kaynak: Göç İdaresi Genel Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim Tarihi: 14.12.2021.

2011’de hiç geçici koruma kapsamında Suriyeli mülteci yok iken 2012 yılı itibariyle yoğun bir şekilde artarak 2021 yılının Aralık ayına kadar 3.739.240 kişiye ulaşmıştır. Türkiye’nin sınır komşusu olması ve yukarıda da belirtildiği gibi insani gerekçelerle açık kapı politikası izlenmesi bu kadar yüksek sayıya ulaşılmasının nedenleridir.

Aşağıdaki grafikte ise 2010 ile 2020 yılları arasında Uluslararası Koruma başvurusunda bulunan göçmenlerin sayıları gösterilmektedir.

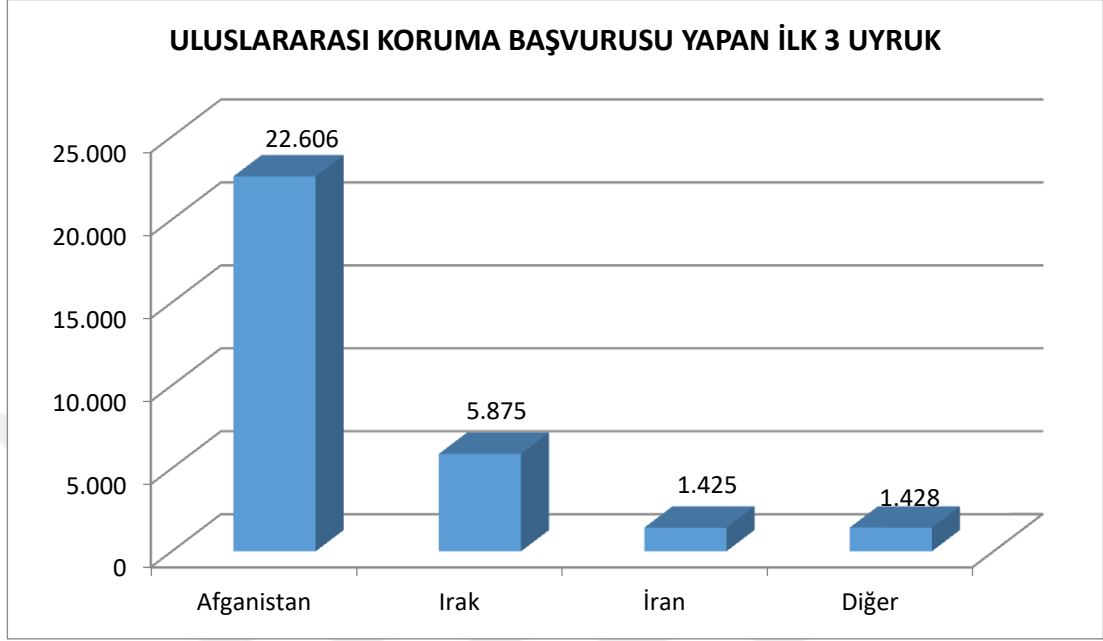
Grafik 3.2: 2010-2020 Yılları arasında Uluslararası Koruma Başvuruları

Kaynak: Göç İdaresi Genel Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>. Erişim Tarihi: 14.12.2021

2010 yılında Uluslararası Koruma başvurusunda bulunan kişi sayısı 8,932 iken 2018 yılında yaklaşık 14 kat artarak 114.537 kişiye ulaşmıştır. Sonraki yıl başvuruda bulunan sayısı bir önceki yıla nazaran yarı yarıya azalma göstermiştir. 2020 yılında bu azalış eğilimi devam etmiştir. Aşağıdaki grafikte ise bu başvuruda bulunan kişilerin uyrukları ve uyruğa göre sayıları gösterilmiştir.

Grafik 3.3: Uluslararası Koruma Başvurusunda bulunan ilk üç uyruk

Kaynak: Göç İdaresi Genel Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, 2020 yılı yılsonu, Erişim Tarihi: 14.12.2021.

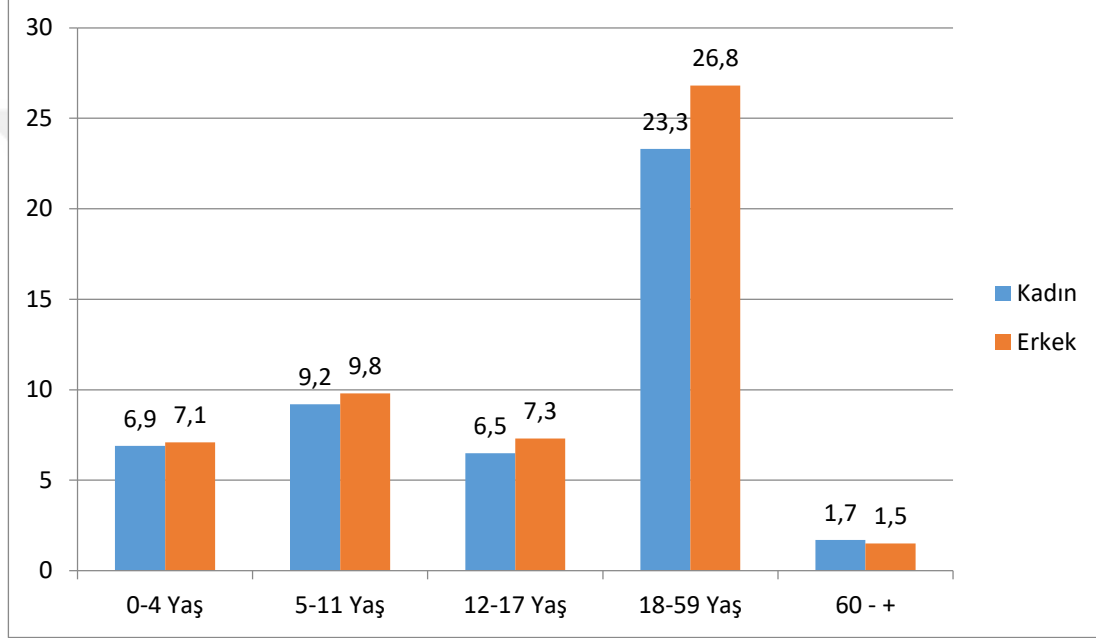
Afganistan’da yaşanan gelişmeler pek çok insanın bu ülkeyi terk etmesine sebep olmuştur. Afgan göçmenler İran üzerinden Türkiye’ye giriş yapmaktadırlar. Grafikte görüleceği gibi son dönemde yoğun olarak Türkiye’ye gelmeleri nedeniyle bu başvuruda bulunan uyruklar arasında onları ilk sıraya taşımıştır. İlk üç uyruk içerisindeki diğer uyruklular Irak ve İranlılardır. Irak ve İran tıpkı Suriye gibi Türkiye’nin sınır komşusudur. Bu iki ülkenin coğrafi nedenle ilk sıralarda yer alması doğaldır.

Mülteciler ilk zamanlarda kamplarda bulunurken artan sayıları neticesinde öncelikle Türkiye’nin Suriye’ye yakın illerine daha sonra da diğer şehirlere dağılmıştır. Mültecilerin yaklaşık % 95’i şehirlere dağılması işgücü piyasasına dahil olmasına neden olmuştur. Suriyeli mültecilerin pratikte çoğunun çalışma izni almamış olmalarına rağmen yine de yüksek istihdam oranlarına sahiptirler.

Mültecilerin ekonomik faaliyetleri ve yaptıkları işler kayıt dışı çalışma çerçevesinde belirlendiğinden Suriyeli mülteciler ve diğer mülteciler hâlihazırda yerlilere göre daha düşük maliyetli bir iş gücü kaynağıdır. Yüksek kayıtdışı istihdamının olduğu ticaret, inşaat ve imalat gibi sektörler mülteci işgücünün

yoğunlaştığı alanlar olmaktadır(Caro, 2020). Doğal olarak bazı sektörlerde kayıt dışılık oranları artma trendindedir. Düşük maliyetli emeğe dayanan firmalar, kısa vadede diğer firmalardan daha iyi performans göstererek, firmaların kompozisyonunda sermaye yoğunluğu açısından istenmeyen uzun vadeli bir değişikliğe yol açabilir (Foster, Haltiwanger ve Syverson, 2008).

Grafik3. 4:Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin yaş profilleri

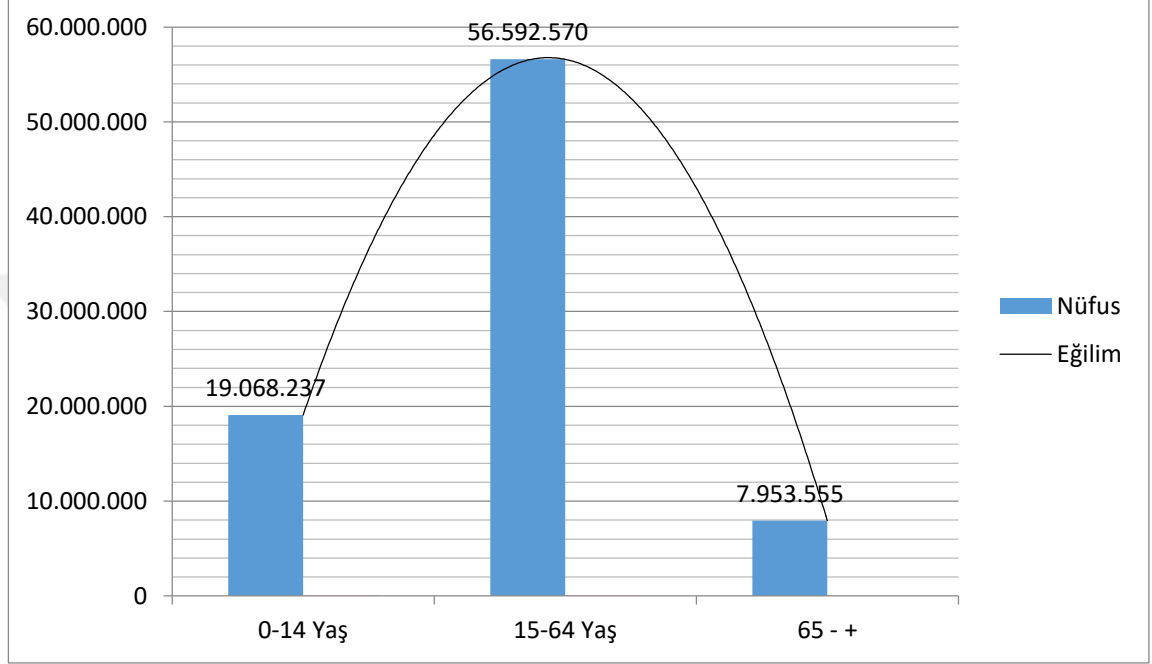
Kaynak: UNCHR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, Erişim Tarihi: 08.12.2021 tarihi itibarıyla toplam 5.681.856 Suriyeli baz alınarak oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde gelenlerin çoğunun çalışma yaşı grubunda olduğu görülecektir. 60 yaş ve üzeri kesim çok az bir bölümü temsil etmektedir. 0-11 yaş grubu ise gelenlerin neredeyse 1/3'lük kesimini kapsamaktadır. Bunlarında yakın dönem içinde potansiyel işçi/çalışan konumuna erişecekleri göz önüne alınırsa yüksek bir oranda Suriyelinin iş hayatına dâhil olacağı söylenilebilir.

Türkiye'nin 2020 yılı nüfusu 83.614.362 kişidir. Ve çalışma yaş aralığındaki nüfus toplam nüfusun neredeyde %68'i kadardır. Bu nedenle çalışma da değinilen İsveç, Almanya, Avustralya ve Kanada gibi ülkelere göre emek gücü çok yüksek düzeydedir. Türkiye'deki 0-14 yaş grubu toplam nüfusun 23,5'ünü temsil etmektedir. 15-64 yaş

aralığı tüm nüfusun %66,9'unu oluşturmaktadır. 65 yaş ve üzeri olan nüfus ise %9,6'sına denk gelmektedir.

Grafik3. 5: Türk Vatandaşlarının yaş profilleri

Kaynak:TUİK, Türk Vatandaşlarının Yaş Profili, Erişim Tarihi, 08.12.2021.

Evren CERİTOĞLU ve diğerleri tarafından 2015 yılında yapılan bir araştırmada şu sonuca ulaşılmıştır. 2010-2011 ve 2012-2013 yılları arası ve 15-64 yaş arasındaki Suriyeli göçmenler baz alınarak yapılan çalışma Türkiye'nin Suriye sınırına yakın mülteci veya sığınmacı nüfusun %2 ya da üzerinde olduğu Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde bulunan 9 ilde yapılmıştır. Yapılan araştırmaya göre en çok kayıt dışı istihdamın etkilendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun temel sebebi de Suriyeli mültecilerin resmi olarak çalışmalarına izin verilmemesidir. Ayrıca araştırma yapılan bölgeye gelen mültecilerin çoğunun eğitimsiz olması bunların ancak Türkiye'deki işgücü piyasasında kayıt dışı istihdam alanlarında çalışmasının mümkün olduğunu göstermektedir. Bu nedenle işsizlik oranlarının arttığı ve yerliler arasında işgücüne katılım, kayıt dışı istihdam ve iş bulma oranlarının azaldığı tespit edilmiştir. Yerliler arasında bundan en çok etkilenen grupların kadınlar, gençler ve az eğitilmiş insanlar olduğu görülmektedir. Kısacası Türkiye'deki işgücü piyasalarında oluşan kayıt dışı

istihdamın yaygınlığı yerlilerin işgücü piyasasına dâhil olmalarında olumsuz etki yaratmıştır (Ceritoğlu, Gürcihan-Yünceler, Torun ve Tümen, 2015).

Luis Pinedo Caro'nun Suriyeli mülteciler üzerine yaptığı çalışmada ise genel anlamda düşük okullaşma oranı nedeniyle Suriyeli gençler arasında yüksek istihdam oranının olduğu belirtilmiştir. Yüksek istihdamı sadece okullaşma oranının düşüklüğüne bağlamayan Caro başlıca nedenleri şöyle sıralamıştır:

- a) Okula devam edemeyen çok sayıda Suriyeli erkek çocuğun boşta gezebilir bulunmamaları için çalışmaları,
- b) Asgari ücret altında kazanç elde eden Suriyelilerin çoğunlukta olmasından dolayı acil gelir elde etme ihtiyacı duymaları,
- c) Kültürel bağlamda erkeklerin ev dışında kadınlarında evde çalışmalarının beklenmesi olarak görülmesi.

Ayrıca kadınların işgücüne katılmama nedenleri olarak mevcut çalışma koşullarının elverişli olmamasını ve mülteci nüfusunda yüksek oranda çocuk bulunması gösterilmektedir (Caro, 2020). Doğu toplumlarında kadınların işgücü piyasasına dahil olmalarının önünde engeller mevcuttur. Bu nedenle savaş öncesinde de Suriye'de kısıtlı miktarda beyaz yakalı kadın işgücü piyasasında bulunmaktaydı. Göç sonrasında Suriyeli mülteci kadınlar Türk işgücü piyasasında da sınırlı sayıda olduklarından dolayı ciddi bir rekabet oluşturmamışlardır (Duruel, 2017).

Kayıt dışı istihdamda faaliyet gösteren işçiler genellikle küçük ölçekli işletmelerde çalışmaya meyillidir. Bu durum iki nedene bağlanabilir:

- a) Çalışma ortamının göz önünde olmaması ve hukuka aykırı uygulamanın faaliyetinin gizlenmesinin daha kolay olması,
- b) Bu işletmelerin daha büyük işletmelere kıyasla daha az kar elde etmeleri nedeniyle ucuz işgücüne yönelmeleri (Caro, 2020).

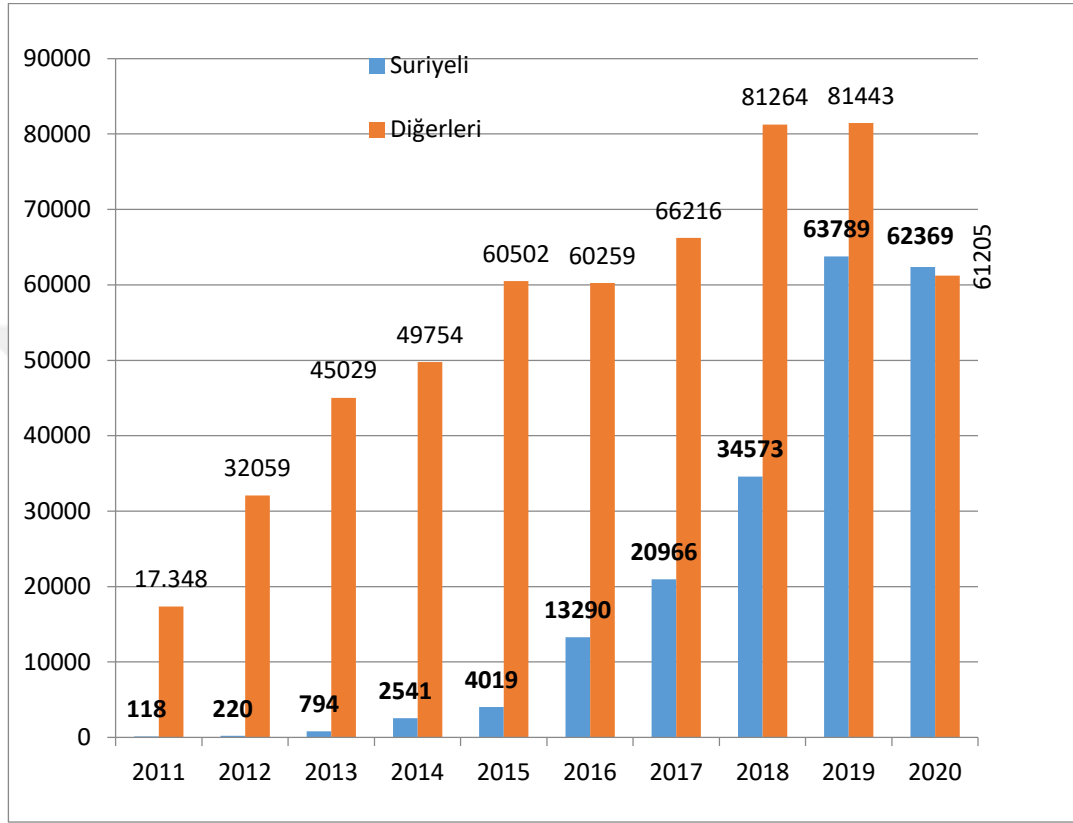
Kayıt dışı istihdam edilen Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasına girişi ile her 10 mülteci için yaklaşık 6 Türk işçisinin kayıt dışı sektörden büyük çapta yerinden edilmesine yol açmıştır. Yerinden edilme, cinsiyet, yaş ve eğitimlerine bakılmaksızın

kayıt dışı istihdam edilen her tür Türk işçi arasında görülmektedir (Del Carpio, Wagner, 2015). Diğer bir araştırmada yüksek eğitilmiş yerlilerin daha karmaşık görevlere geçtiğini ve firmaların mültecilere ev sahipliği yapan bölgelerde sermaye kullanımlarını azalttığını, bu da mülteci işgücü arzı ile bedenen yapılan işler ve sermaye arasında bir ikame edilebilirlik olduğunu gösteriyor (Torun ve Akgündüz, 2019). Caro'nun yaptığı çalışma Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasında istikrarsız deneyimleri nedeniyle farklı işler arasında sık sık yer değiştirme hareketinde bulunduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca Suriyeli mültecilerin çalışma koşullarını dikkate almadan her işe girebilme potansiyelini taşıdıklarını belirtiyor (Caro, 2020).

Carpio ve Wagner'in Suriyeli mülteciler üzerine yaptığı araştırmada mültecilerin Türkiye'deki maaşlar üzerindeki etkisinin belirlenmesinin zor olduğudur. Buna sebep olarak Suriyeli mültecilerin geliştiği nedeniyle Türkiye'deki istihdamın bileşiminde çok büyük değişikliklerin olması biçiminde gösterilmektedir. Özellikle kayıt dışı, kadın ve yarı zamanlı istihdamda azalmalar olurken, kayıtlı ve erkek istihdamında artışlar görülmektedir. Kayıtlı işler ortalama olarak kayıt dışı işlerin iki katı kadar ücret ödüyor ve erkekler kadınlardan yaklaşık yüzde 15 daha fazla kazanıyor (Carpio, Wagner, 2015).

Geldikleri ilk dönemde geçici olarak görülen Suriyelilerin geldikleri topraklardaki olumsuzlukların devam etmesi geri dönüşleri için umut vermemiştir. Diğer taraftan gelen Suriyelilerin kamplardan ayrılarak farklı şehirlerde yaşamaya başlamaları neticesinde ekonomik açıdan farklı sıkıntıların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mültecilerin iş hayatına katılamamaları veya kayıt dışı istihdam edilmeleri hem devlet hem de toplum açısından olumsuz karşılanmaya başlamıştır. Bu bağlamda kanuni çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 2016 yılında mültecilerin çalışma izni alabilmesi yönünde bir adım atılmıştır.

Grafik3. 6: Süreli ve süresiz Çalışma İzin Belgesi alan Suriyeli ve diğer ülke vatandaşlarının oranları

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri, 2020.

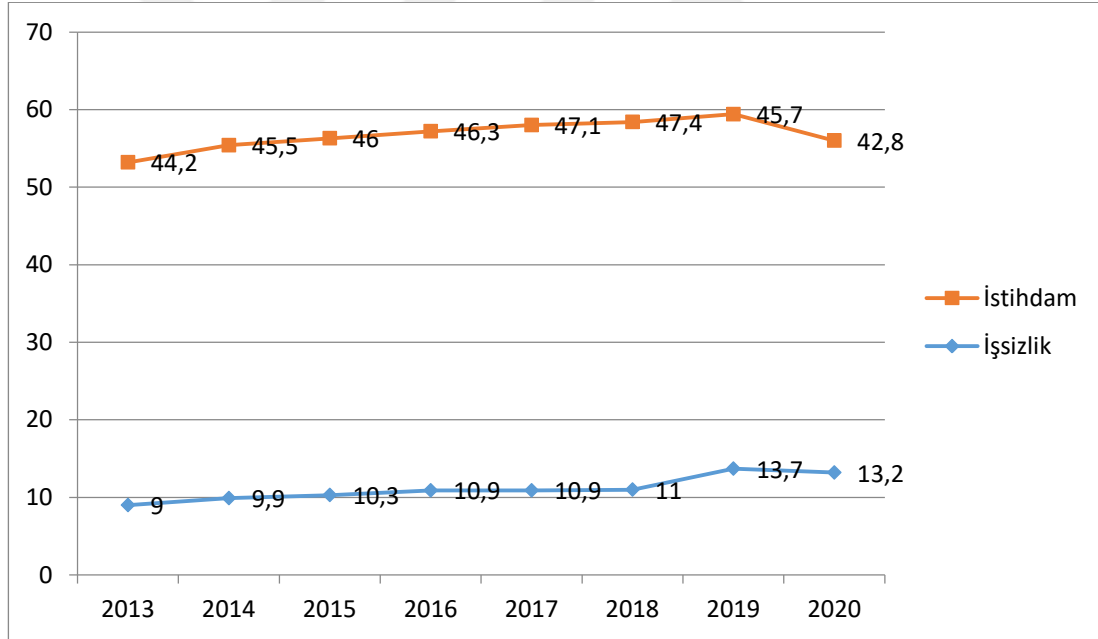
2011 yılına kadar Çalışma İzin Belgesi alan kişi sayısı Suriyeli mülteci sayısı çok az bir miktara tekabül etmektedir. Diğer mültecilere verilen çalışma izin belgesinin %1'ne bile denk gelmemektedir. Sonraki yıllarda Suriyeli mültecilerden çalışma izin belgesi alan sayısı sürekli artarak 2020 yılında diğer ülke vatandaşlarının aldığı toplam miktardan fazla bir rakama ulaşmıştır. 2020 yılında diğer ülke vatandaşlarından çalışma izin belgesi alan sayısı 2019 yılına göre neredeyse %25 azalırken Suriyeli mültecilerde azalış miktarı %2 civarındadır. Suriyeli mültecilere verilen çalışma izin belgesi sayısında 2011 yılından itibaren süregelen artış eğiliminin düşüşe geçtiği tek yıl ise 2020 yılı olmuştur. Yaşanan covid-19 salgınının etkisi nedeniyle böyle bir durumun yaşanması muhtemeldir. Suriyeli mültecilerce çalışma izin belgesi alınması nedeniyle oluşan kayıt

dışı istihdam azalma eğilimi olacaktır. Böylece devletin vergi, SSK primi gibi mali kayıpları da azalacaktır.

Yükseköğretim diploması bulunan mültecilerin niteliksiz çalışan olmaları iki nedene bağlıdır. İlki çalışma izinlerinin olmayışı ikincisi ise diplomalarının tanınmamasından kaynaklanmaktadır. Nitelikli eleman sıkıntısı çeken alanlarda yükseköğretim mezunlarına çalışma izin belgesi verilmesi ile bu alanlardaki eleman eksikliğinin giderilmesini sağlayacaktır.

Mülteciler konusunda bir başka tartışma da yerlilerin işsiz kalması hakkındadır. Ucuz işgücü ve kayıt dışı istihdam nedeniyle yerlilerin işsiz kaldığı ileri sürülmektedir.

Grafik 3.7: 2013-2020 Yılları arasında Türkiye’deki işsizlik ve istihdam oranları

Kaynak: TÜİK tarafından sunulan verilerden derlenilmiştir.

Grafiğe bakıldığında 2013 yılından itibaren işsizlik oranlarının çok yüksek olmasa da bir artış trendinde olduğu söylenebilir. 2016 ve 2017 yıllarında işsizlik oranları aynı orandadır. 2019 yılında işsizliğin önceki yıllara göre daha fazla arttığı ancak 2020 yılında bir önceki yıla göre az da olsa düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye’de covid-19 pandemi kısıtlamalarının 2020 yılı Mart ayından sonra başladığı göz önüne alındığında durumun pandemiden kaynaklanmadığı sonucuna

varılmaktadır. Yine grafikten istihdamın 2018 yılına kadar arttığı 2019 ve 2020 yıllarında düşüş eğiliminde olduğu belirtilebilir. Göçmenlerden dolayı işsizlik artmış olsa istihdamda azalma olması gerekirdi ya da kayıt dışı yerlilerin kayıt altına girdikleri sonucu çıkarılabilir. Diğer bir bakış açısıyla 2018-2020 yılları arasında ulusal ve küresel piyasaların etkisi ile istihdamın azaldığı işsizliğin arttığı ileri sürülebilir. Bu nedenle de işsizliğin artmasının direkt sebebi olarak göçmenlerin gösterilmesi doğru bir yaklaşım olmayabilir.

Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasında meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkiler Gençler tarafından şöyle sıralanmıştır:

Olumlu etkiler;

- a. İşgücü piyasasına ek işgücü girişi nedeniyle rekabet oluşması.

Olumsuz etkiler;

- a. Suriyeli göçmenler ile yerli işçilerin eğitim düzeylerinin paralellik göstermesi emek piyasalarında yerli işgücü yerine göçmen işgücünün ikame etkisi yaratabilmesi,
- b. Yerli işgücünün çalışabileceği rezervasyon ücretinden daha az bir ücret karşılığında çalışmayı tercih etmeleri nedeniyle çalışma ücretleri üzerinde aşağı yönlü bir baskı oluşturabilmesi,
- c. Kayıt dışı çalışmanın daha da artması,
- d. İş sağlığı ve güvenliği yönünden güvencesi çalışmaları işverenlerin gereken önlemleri almasında esnek davranmasına neden olurken iş yerlerinde de iş kazalarının artmasına sebebiyet vermektedir (Gençler, 2020).

3.1.2. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye’de Enflasyona Olan Etkisi

Göç araştırmalarının çoğu, göçün yoğunluğu ile yerlilerin işgücü piyasası sonuçları arasındaki bağlantıyı araştırır. Bunun ana nedeni, işgücü piyasası sonuçlarının doğrudan satın alma gücü ve dolayısıyla ev sahibi bölgelerde ikamet eden yerlilerin refah seviyeleri ile ilgili olmasıdır. Yerlilerin satınalma gücünü doğrudan etkileyebilecek, genellikle ihmal edilen bir diğer önemli kanal, tüketici fiyatlarının seviyesidir ve göç, çeşitli mekanizmalar yoluyla ev sahibi bölgedeki fiyat seviyesinde bir değişikliğe yol açabilir. Birincisi, göç, ev sahibi bölgedeki toplam talebi artırabilir, böylece fiyatları yükseltebilir. İkincisi, göçmenler yerlilere göre daha ucuz fiyatlar aramak için daha fazla zamanları olacak ve bu da ev sahibi bölgedeki tüketim mallarının fiyatlarını azaltacaktır. Son olarak, göçmenlerin gelişi muhtemelen bu sektörlerde işgücü maliyeti avantajları yaratacağından, yeni göç, göçmen emeği yoğun sektörlerde üretilen ürünlerin fiyat seviyesini düşürebilir. Literatürde, göçün muhtemelen ev sahibi bölgedeki tüketici fiyatlarında bir düşüşe yol açacağı konusunda bir fikir birliği vardır, ancak bu fiyat düşüşlerinin gerçekleştiği mekanizma hala açık bir sorudur (Konuk ve Tümen, 2016).

Konuk ve Tümen’in yaptığı çalışmada, göçün tüketici fiyatlarındaki düşüşlerle ilişkili olduğunu ve bu düşüşün büyüklüğünün ortalama yüzde 2,5 civarında olduğu ortaya konulmuştur. Suriyeli mülteciler, bölgede yaşayan yerlilere göre daha düşük ücretleri kabul etmeye daha istekli. Göçmenlerin istihdam edildiği sektörlerde yaratılan işgücü maliyeti avantajları, bu sektörlerde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını düşürmektedir. Kayıt dışı istihdam olanaklarının varlığı, Suriyeli mültecilerin Türk işgücü piyasalarına yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Göç sonrası dönemde ev sahibi bölgedeki kayıt dışı emek yoğun sektörlerde önemli fiyat düşüşleri gözlemlenmektedir. Fiyat indirimlerinin neredeyse tamamen kayıt dışı çalışanlara dayanan sektörlerden geldiğini gösteriyoruz. Suriyeli mültecilerin kayıt dışı emek yoğunluğunun yüksek olduğu sektörlerde kayıt dışı yerli işçileri ikame ettiği sonucuna varıyoruz. Bu ikame, işgücü maliyeti avantajları yaratır ve ürün pazarlarındaki rekabetle birlikte tüketici fiyatlarında düşüşlere yol açar (Konuk ve Tümen, 2016).

Orsam'ın yaptığı çalışmada ise tüm şehirlerde en görünür ve ortak etkisi kira fiyatlarındaki artıştır. Artış, ev sahipleri için bir avantaj ve kazanç iken, düşük gelirli kiracılar için bir başka yüküdür. Ev sahipleri bazı durumlarda daha yüksek kira ödemeleri sunabilecekleri için mülklerini Suriyelilere kiralamayı tercih etmektedirler. Suriyeli sığınmacı akınının yarattığı bir diğer etki de yaşam maliyetlerinin artmasıdır. Talep fazla olduğu için temel gıda ürünlerinin fiyatlarında da artış yaşanmıştır (ORSAM, 2015). Suriyelilerin yaşadığı sınır illerde enflasyon sorununu tetiklemektedir. Bu sebeplerden ötürü Kilis ve Gaziantep gibi illerin enflasyon oranı Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır (Orhan ve Gündoğar, 2015). Sınır illerinde oturanların Suriyelilerin iş fırsatlarını çaldığını düşündükleri de ortaya konulmuştur. Türkiye'ye gelen göçmenlerin yoğun olarak bulundukları Adana, Gaziantep gibi şehirlerde enflasyona yol açtıklarına dair tam bir görüş birliği mevcuttur. Enflasyon farkının kira miktarları üzerinde gerçekleşen artışlar ile kısmi de olsa gıda fiyatlarındaki artıştan kaynaklandığı belirtilmektedir (Üstün, 2016). Artan konut talebinin yetersizliği fiyatların yükselmesinin temel nedenidir.

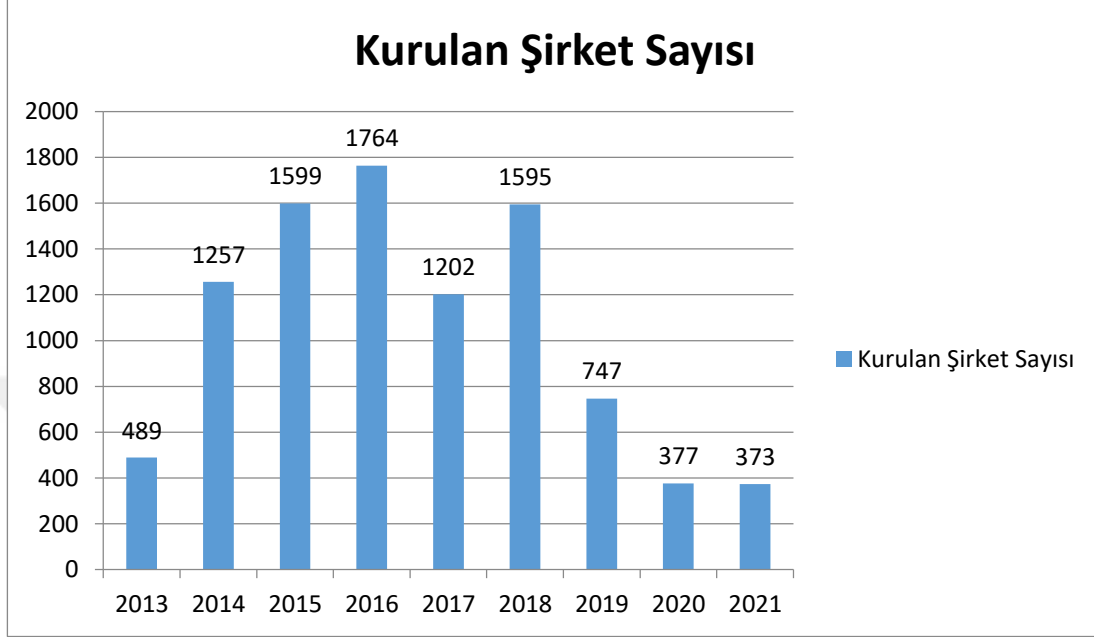
Gaziantep ilinde 2010 senesinde enflasyon oranı incelendiğinde %6,8'dir. 2013 senesine gelindiğinde ise %8,8 yükselmiştir. 2013 senesinde Türkiye'de ortalama enflasyon oranı ise %7,4'tür. Yani 2013 senesinde Gaziantep'teki enflasyon oranı Türkiye ortalamasının 1.4 baz puan üzerindedir. İller olarak incelendiğinde, 2010 senesinde Gaziantep'in enflasyon sıralaması on sekizde iken 2013 senesine gelindiğinde ise birinciliğe yükselmiştir (Öztürkler ve Göksel, 2015). TÜİK 2018 senesi Tüketici Fiyat Endeksi incelendiğinde; 26 bölge içerisinde önceki yılın Aralık ayına göre en yüksek artış %2,57 ile TR62 (Adana, Mersin) bölgesi olduğu görülmektedir. 12 aylık ortalamaya göre ise en yüksek artış %12,73 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) bölgeleri olmuştur (TÜİK, 2018).

3.1.3. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye'de Ekonomik Büyümeye Olan Etkisi

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin girişimciliklerini geliştirmenin ve teşvik etmenin, Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasının hem arz hem de talep tarafında entegrasyonuna katkıda bulunacağını da göstermektedir (Tepav, 2018). Tepav tarafından

2018 yılında mülteci ortaklı şirketler üzerine Türkiye'nin Suriye sınırına yakın 8 ilinde yapılan araştırmada mülteci şirketlerinde %60'ı Suriyeli olmak üzere ortalama 7,3 işçinin istihdam edildiği belirtilmiştir. O dönem itibariyle Suriyeliler tarafından kurulan 9.978 şirkette 44.000 civarında bir Suriyeli çalışanın olduğu ve ortalama 6 kişilik hane büyüklüğü baz alınarak 264.000 Suriyelinin kayıtlı istihdam yoluyla elde edilen ücretlerle desteklendiği söylenmektedir (Tepav, 2018). Mülteci şirketlerinin önündeki en büyük üç engel; finansa erişim, vergi oranları ve iş kanunları olarak belirtilmektedir (Tepav, 2018). 2019-2021 yılları arasında ise 1497 şirket daha kurularak hem yerli vatandaşlar hem de Suriyeli mültecilerin istihdamı sağlanmıştır. 2011 yılı itibariyle Türkiye'deki yabancı sermayeli işletmelerin %2'si Suriyeliler tarafından oluşturulmuşken günümüzde ise bu oran %20'lere kadar artmıştır. (Gençler, 2020). Orta Doğu ve diğer doğu ülkelerine yapılacak ihracaat açısından Suriyeli girişimcilerin önemi büyüktür. Arz açısından değerlendirdirildiğinde Suriyeli vatandaşların Irak ve Suriye ile olan bağları oldukça güçlüdür. Bu sebepten dolayı sınır illerimizde ağırlıklı olarak ikame eden Suriyeli vatandaşlar özellikle de Gaziantep gibi illerimizde işletme kurarak Türkiye ekonomisini olumlu yönde etkilemiştir. Bu pazarlarda Suriyeli girişimcilerin desteği ile Türkiye'nin pazar payını artırabilir. Gelen mültecilerin Türkiye'de kalıcı oldukları düşünüldüğünde bunların işgücü piyasasında kayıtlı hale getirilmesi önem arz etmektedir.

Grafik 3.8: Türkiye’de 2013-2021 yılları arasında kurulan Suriye ortaklı şirket sayıları

Kaynak: TOBB, tobb.org.tr, 2021 yılı Ocak-Ekim Dönemine kadar olan sayılar yazılmıştır

2019 yılı itibariyle önceki yıllara nazaran kurulan şirket sayısı 2021 yılı Ekim ayı dönemine kadar azalış trendindedir. Şirket sayısının artması ekonomik kazancın yanısıra istihdamın da artması demektir.

Diğer taraftan mültecilerin şehirlere dağılması ekonomik hareketlilik oluşturmaya da neden olmuştur. Türkiye ekonomisinde mal ve hizmet ürünlerine olan toplam talep artmıştır. Suriyeli vatandaşların gelir seviyesi düşük olmasından dolayı toplam talepteki artış lüks mallardan daha ziyade zorunlu mallara yönelik olmuştur. Bu talep artışı ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olmuştur (Gür ve Tatlıyer, 2018). Ayrıca Suriyelilere yurt içi ve yurt dışından gönderilen yardımların çoğunluğu Türkiye’den tedarik edilmektedir. Bu durumun ihracata yönelik olumlu katkısı olmaktadır (Orsam, 2015).

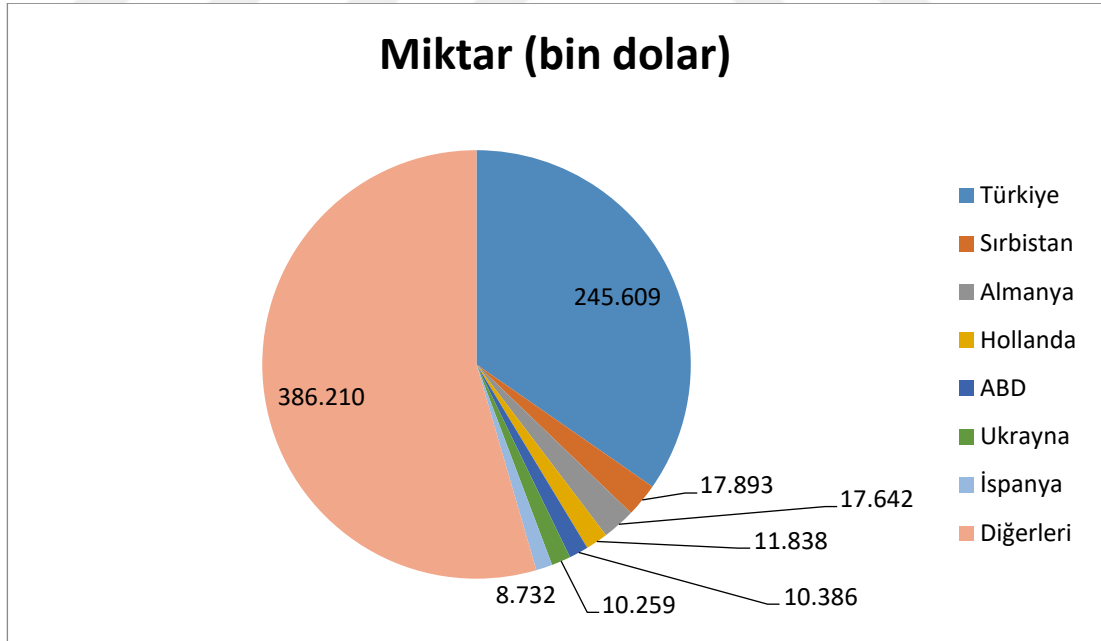
Tablo3.1:2013-2020 yılları arasında Türkiye ile Suriye arasında yapılan ihracaat-ithalat rakamları

	İHRACAAT	İTHALAT
2013	1.229.232	106.239
2014	2.336.494	143.826
2015	1.887.435	86.791
2016	1.780.096	107.886
2017	1.776.148	114.353
2018	1.788.111	103.933
2019	1.730.691	117.716
2020	1.595.593	246.879

Kaynak: TUIK, 2013-2020 Yılları Arasında Türkiye ile Suriye Arasında Yapılan İhracat ve İthalat Rakamları.

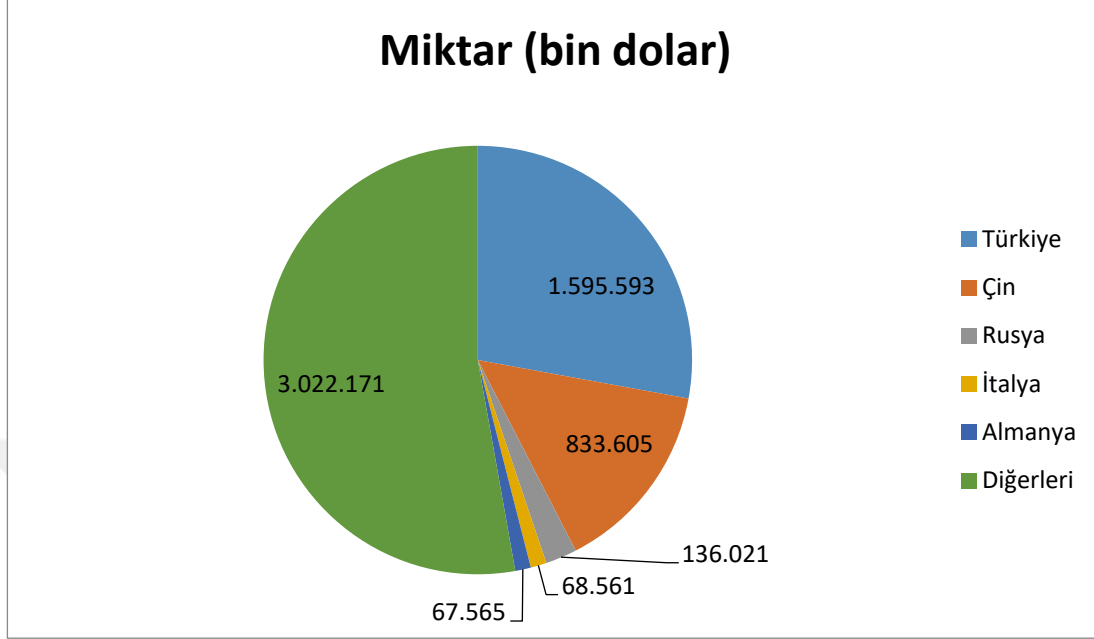
Türkiye ile Suriye arasındaki ithalat ve ihracaatın ne kadar önemli olduğunu anlamak için Suriye'nin 2020 yılında yaptığı ihracaat ve ithalat grafiğinin incelenmesi gerekmektedir.

Grafik3. 9: 2020 Yılında Suriye tarafından yapılan ihracaat

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/5ed6044b13b87656dc5b5a22/Suriye.pdf>. Erişim Tarihi: 14.12.2021

Grafik 3.10: 2020 Yılında Suriye tarafından yapılan ithalat

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/5ed6044b13b87656dc5b5a22/Suriye.pdf>; Tuik Erişim Tarihi: 14.12.2021.

Suriye tarafından yapılan hem ihracaat hem de ithalat faaliyetlerinde Türkiye açık ara ile diğer ülkelerden öndedir. Türkiye ile Esed yönetimi arasında bağların kopmuş olmasına rağmen Suriye ticaretinde Türkiye’den vazgeçememiştir. Türkiye’nin bu ülkeye yönelik ithalat ve ihracaatta ilk sırada bulunmasının en önemli faktörü mültecilerdir. Kuzey Suriye’ye gönderilen yardım malzemelerinin Türkiye’den tedarik edilmesi Suriye’nin ithalatına etki etmektedir.

Bu minvalde göçmenlerin ekonomiye olumlu ve olumsuz etkileri şu şekildedir:

Olumlu etkiler;

- Mevcut sermayeye ek yeni sermaye girişinin olması,
- Yeni işyerlerinin teşkil etmesiyle üretimde, tüketimde ve istihdamda artış yaşanması,
- Göçmenlerin geldikleri yerdeki deneyimlerini Türk işgücü piyasasına aktarması ile bölgesel alanın genişlemesine ve sınır ticaretinin gelişmesini sağlaması,
- İhracaatta artış yaşanmasını sağlaması.

Olumsuz etkiler,

- a. Sermaye girişinin yüksek düzeyde olmaması sebebiyle Türkiye'nin harcamalarına girdi olmak bakımından yetersiz olması,
- b. Yeni işyerlerinin zayıf sermayesi olması ve küçük ölçekli işyerleri olarak hizmet yoğunluklu sektörler olması,
- c. Katma değeri az olan sektörlerde faaliyette bulunmaları,
- d. Yerli bölge insanların iş alanları ile aynı alanlarda yapılan yatırımlar sonucu ticari çekişmelerin yaşanması,
- e. Kira ve gıda fiyatlarında artış meydana getirmeleri nedeniyle enflasyon üzerinde olumsuz etkinin oluşması (Gençler, 2020: 138-139).

3.1.4. Uluslararası Göçmenlerin Türkiye’de Kamu Maliyesine Olan Etkisi

Mülteciler Genel İdareden, Yerel Yönetimlerden ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) verdiği desteklerden yararlanmaktadır. Kamu harcamaları bakımından mültecilerin mali külfet oluşturdukları söylenilebilir. Ancak GÜR ve TATLIYER’e göre kamu maliyesi açısından, ekonomik durgunluk dönemlerinde devletin uygulayacağı genişletici maliye politikası, ekonominin durgunluktan çıkılmasına sebep olabilir. Dünyada ve Türkiye’de yaşanan ekonomik durgunluk döneminde Türkiye’nin Suriyeli vatandaşlar için yaptığı kamu harcamalarının, Suriyeli vatandaşlara olan faydasından bağımsız bir şekilde çarpan etkisiyle Türkiye ekonomisi üzerinde pozitif etki doğurduğunu ve ekonomik büyümeyi önemli ölçüde desteklediğini ileri sürmektedir (Gür ve Tatlıyer, 2018).

Türkiye tarafından sığınmacılara yapılan 17 dolarlık bir harcamaya karşılık olarak uluslararası kuruluşlardan yapılan yardımlar yalnızca 1 dolar tutarındadır (Arslantürk ve Tunç, 2018). Suriyelilere yapılan mali yardımların bir kısmı Türkiye ile AB arasında 2016 yılında imzalanan mutabakat sağlanmaya çalışılmıştır. AB sığınmacılar için 3+3 milyar Euro kaynağı ödemeyi taahhüt etmiştir. Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı kapsamında Sosyal Uyum Yardımı (SUY) çerçevesinde verilen destek mülteciler için mali bir yardım kaynağı olmuştur. Muhtaçlık durumu değerlendirildikten sonra ‘Kızılay Kart’ aracılığı ile SUY destek programı sürdürülmüştür. Bu programın finansmanı AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Bürosu

(ECHO) tarafından sağlanmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türk Kızılayı, Uluslararası Kızılhaç ile Kızılay Dernekleri Federasyonu tarafından program yürütülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı ile Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü destekleyici kurumlar olarak programda yer almaktadır.

Yardımların başladığı 2016 yılı Aralık ayından 2019 yılı Aralık ayı arasında sağlanan 1milyar Euro ile Türkiye’de toplamda 300.759 hanede 1.750.008 uluslararası ve geçici koruma altındaki kişi bu destekten yararlanmıştır. Destek alanların %89.4’ü yani 1.563.977 kişisi Suriyelidir. SUY yardımlarından yararlanan Iraklı 117.905 kişidir. Afganistanlı sayısı 55.541 ve İranlı sayısı ise 3.460’tır. Verilen yardımın ayda 120 TL olduğundan dolayı göçmenlerin hayatlarını idame etmek için çalışmak zorunda oldukları ortadadır. Ayrıca 2 milyondan fazla göçmenin bu yardımdan yararlanmadığı düşünülürse yaşamlarını sürdürmeleri için işgücü piyasasında bulunmaları gerekmektedir. SUY desteği göçmenler için cüzi bir miktardır ancak bu yardımla doğrudan desteklenen göçmenlerin yanı sıra aynı zamanda yerel ekonomi için de değerli bir kaynak aktarımıdır (Erdoğan, 2020).

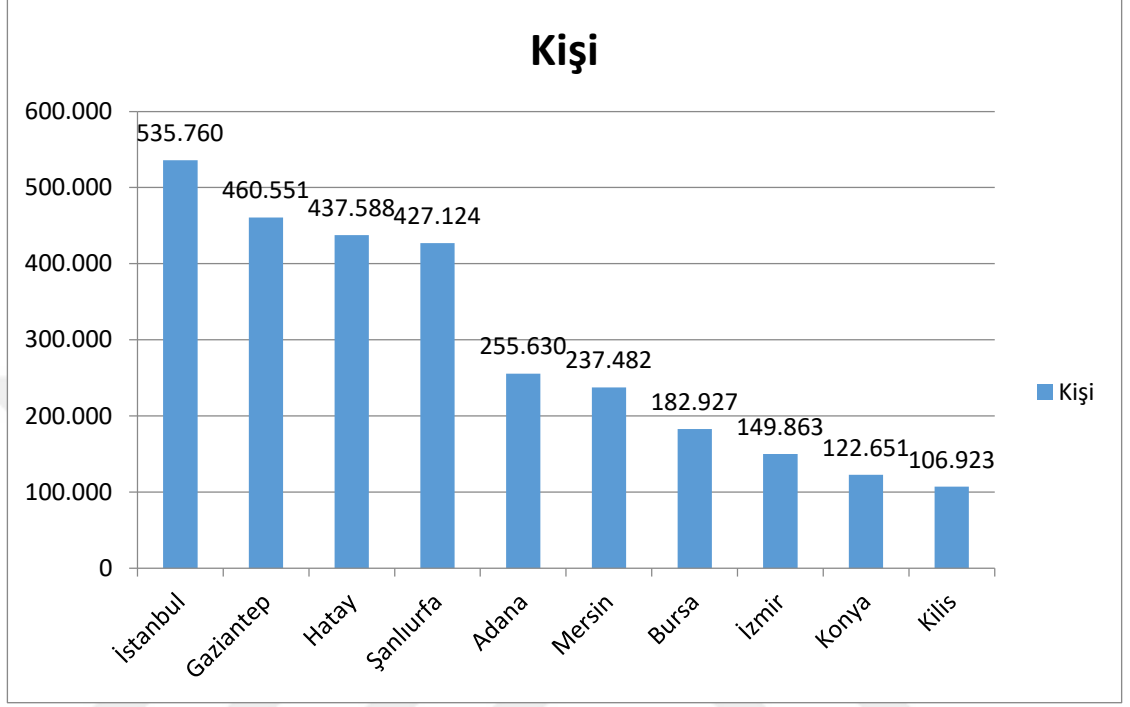
Eğitim, sağlık, barınma, yerel yönetim hizmetleri ve STK’lar tarafından sağlanan desteklerin net bir oranı yoktur. Birbirinden farklı kaynaklarda göçmenler için yapılan harcamalar hakkında farklı rakamlar telaffuz edilmektedir. 2017 yılında Recep AKDAĞ tarafından Suriyeliler için harcanan maliyetin analizinde 30 milyar 285 milyon 573 bin dolar bir harcamanın yapıldığının öngörüldüğünden bahsetmiştir (Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/8044>, 2021). Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 27 Haziran 2019 yılında verdiği bir demeçte ise o tarihe kadar (8,5 yıl) tüm sığınmacı ve mülteciler için 37 milyar doları aşan bir harcama yapıldığını beyan etmiştir (Kamu Bülteni, <https://www.kamubulteni.com/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-suriyeliler-icin-37-milyar-dolar-harcadik-h11496.html>, 2021). Verilen demeçler doğrultusunda 10 yılda harcanan maliyetin 40 milyar doların üzerine çıktığı öngörülebilir.

Yerelde oluşan müşterek ihtiyaç ve hizmetler belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimlerce karşılanmaktadır. Bu hizmetlerin sunulabilmesi için kaynak temini, bütçeleme ve yönetimini de içeren geniş kapsamlı işlemide yürütmeleri gerekmektedir. Uluslararası göçlerle birlikte artan nüfus sebebiyle birçok hizmet alanında talep artışı

yaşanmıştır. Ancak belediyelerin müdahale kapasiteleri ve bütçeleri ise aynı kalmıştır (Karakoç ve Dura, 2019). Belediyeler, yerel kamu hizmetlerini yerinden yönetim ilkesiyle sunan kamu kurumlarıdır. Belediyelerin planlamaları ve uygulamaları olağan ve olağandışı durumlara göre şekillenmektedir. Uluslararası göç ve mülteci krizleri olağandışı durumlar arasında yer almaktadır.

2020 yılında Belediye giderlerinin toplamı 134,5 milyar TL civarındadır. 2020 yılında Türkiye'nin toplam nüfusu 83.614.362 kişidir. Kişi başına düşen yıllık harcama miktarı 1.608 TL düzeyindedir. Ortalama 4 milyon civarında Suriyeli ve diğer sığınmacıların bulunduğu varsayılırsa belediyelerin kişi başına düşen yıllık harcama miktarı 1.608 TL aynı kalacağından 6.434.301.322,000 TL tutarında bir kaynak belediyeler için gereklidir (Karakoç ve Dura, 2019). Gaziantep, Adana, İstanbul gibi göçmenlerin yoğun olduğu iller düşünüldüğünde belediyelerin ne kadar fazla kaynağa ihtiyacı olduğu aşikârdır. Göç kaynaklı finansman sorunlarının devam etmesi ile finansmanın çözümü için alternatif arayışlar ortaya konulmaktadır. Bunlar arasında merkezi bütçeden gönderilen payların arttırılması, hibe ve yardım imkanlarının genişletilmesi ilk öne sürülenler arasındadır (Karakoç ve Dura, 2019).

Grafik3.11: 25 Kasım 2021 tarihi itibariyle şehirlere göre Suriyeli sayısı en çok olan on il

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim Tarihi: 14.12.2021.

Suriyelilerin yaşadığı ilk 10 il arasında onuncu sırada bulunan Kilis hariç diğerleri büyükşehir belediyeleridir. Hatay, Adana ve Kilis'te Geçici Barınma Merkezleri yer almaktadır. 2020 yılı Tuik verilerine göre Gaziantep'in nüfusu 2.101.157'dir. Neredeyse şehre mevcut nüfusun %22'si kadar göçmenin bulunması pek çok hizmete erişimin zorlaşmasına ve belediyelerin aynı kaynakla daha çok hizmet sunmasına sebep olmaktadır. Şanlıurfa'nın 2020 yılı nüfusu 2.115.256'dır. Bu şehrin nüfusuna göçmenlerin katkısı %20 civarındadır. Kilis'in 142.792 kişilik nüfusuna göçmenlerin ekstra %70 civarında bir nüfusunun eklendiği göz önüne alınırsa yerel yönetimlerin artı kaynaklar oluşturma konusunda ihtiyacının ne kadar elzem olduğu ortadadır.

Belediyelerin göç yönetiminde ekonomik sınıflandırma tablosunda öne çıkan gider kalemleri; cari transferler ve yedek ödenekler başlıklarındaki bazı gider kalemlerini kapsamaktadır.

Tablo3.2: Belediyelerde mültecilere yönelik harcamaların gerçekleştirilebileceği bütçe kalemleri

Hizmet Sunulan Alan	Bütçe Kodu	Harcama Yapılan Hizmetler
Sosyal ve Kültürel Uyum Sorunları	05 Cari Transferler kaleminin Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yapılan Transferler-Hane Halkına Yapılan Transferler/ Sosyal Amaçlı Transferler/Muhtaç ve Körlere Yardım-Diğer Sosyal Amaçlı Transferler kalemi	Sosyal transferler, yardım amaçlı ödemeler ve mültecilerin uyum sorunları ile temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi konular
Sosyal ve Kültürel Uyum Sorunları	03 Mal ve Hizmet Alım Giderleri ile 06 Sermaye Giderleri	Yeni toplum merkezleri kurulması ve tefrişatı, eğitimci istihdamı ve hizmet alımı gibi gider alanları
Dil ve İletişim	03 Mal ve Hizmet Alım Giderleri ile 06 Sermaye Giderleri	Dil, yönlendirme ve uyum kursları
Sosyal Belediyeciliğe Yönelik Talepler ve Sosyal Yardımlar	05 Çevre Koruma Hizmetleri, 06 İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri, 08 Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri, 09 Eğitim Hizmetleri, 10 Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri/10.7 Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler	Yaşam kalitesinin ve çevresel standartların yükseltilmesi; sosyal ve kültürel imkânların ve bu hizmetlere erişim kanallarının artırılması; engelliler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar, yoksullar ve göçmenler gibi dezavantajlı gruplara özgü hizmet sunum yöntemleri geliştirilmesi; sosyal yardım kapasitesinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması
Konut ve Barınma İhtiyacı	06.04.00.00 Gayrimenkul Alımları ve Kamulaştırması/06.04.01.00 Arazi Alım ve Kamulaştırma Giderleri/06.04.01.03 İskân Arazisi Alım ve Kamulaştırma Giderleri olarak sıralanabilir. Fonksiyonel sınıflandırma bazında ise 06 İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri/06.1 İskân İşleri ve Hizmetleri/06.2 Toplum Refahı Hizmetleri ile 10 Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri/10.6 İskân Yardımı Hizmetleri	Mültecilerin ve göçmenlerin barınma ihtiyacı

Kaynak: Dura, C.Y. ve Karakoç, C. (2019). Türkiye’de Göç ve Mülteci Krizleri Bağlamında Belediye Finansmanı. RESLOG Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi-2.

Erdoğan tarafından 2017 yılında İstanbul ilindeki belediyelere yönelik yapılan araştırmanın sonuçlarında belediyelerin yaptığı harcamaların büyük ölçüde kendi öz kaynakları ile bağışlar yoluyla karşılandığı belirtilmektedir. Belediyeler ile işbirliği içerisinde olan kimi sivil toplum kuruluşlarının aynı ve nakdi yardım toplama ve

dağıtımını konusunda yardımları olmaktadır. Belediyelerin T.C. vatandaşı olmayanlara yönelik faaliyetlerinin yasal dayanağı konusundaki tereddütler nedeniyle belediyelerin mültecilere yönelik yaptığı harcamaların miktarı konusunda net verilere ulaşamadığı ileri sürülmüştür. Belediye bütçelerinde sadece mültecilere yönelik bütçe kalemlerinin olmaması hem de mültecilere yönelik yapılan bağışların kayıt altına alınmaması mültecilerin belediyeye olan mali yükünün bilinmemesine neden olmaktadır (Erdoğan, 2017). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. Maddesi gereğince 'hemşehri hukuku' nun yorumu çerçevesinde yukarıda bahsedilen bütçe kalemlerinden T.C. vatandaşı olmayan göçmenler için harcama yapılmasının yasal dayanağı olabileceğide belirtilmektedir. (Karakoç ve Dura, 2019).

BM tarafından Suriyelilere yönelik süreç yönetimi raporlarında 2012-2014 yılları arasında yerel yönetimler ve belediyeler yer almamaktaydı. 2014 yılı itibariyle belediyeler uluslararası anlamda küçük çapta da olsa fonlanmaya başlamıştır (Erdoğan, 2017).

Yine STK'lar tarafından erzak, giyecek vb. maddi yardımlar yapılmaya devam etmektedir. Bağışlar neticesinde yapılan bu yardımların toplam miktarının hesaplanması imkansızdır. Birçok yardım kayıt altına alınmadan yapıldığı için ne kadar bir harcamanın 10 yıl içerisinde gerçekleştiği bilinmemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son dönemlerde çoğu sanayileşmiş ülkede bariz olan göçmenlere yönelik olumsuz duygular, genellikle göçmenlerin yerli nüfusun ekonomik refahını olumsuz yönde etkilediğine dair korkular olarak ifade edilmektedir. Göçmenlerin harcadıklarından daha pahalıya mal olduğu algısı yaygındır. Göçmenler, bir yandan iddiaya göre daha az vergi ve katkı payı öderken, diğer yandan daha fazla fayda talep ettikleri ve orantısız bir şekilde devlet tarafından sağlanan mal ve hizmetleri tükettikleri için genellikle kamu bütçesine bir yük olarak algılanmaktadır (Federal Office for Migration and Refugees Migration and Integration Research Department, 2005). Oysa işgücü piyasası etkileri yoluyla göçün potansiyel olarak olumlu doğrudan ve dolaylı mali etkileri pek dikkate alınmamaktadır. Göç hedef ülke için sorunlu alanlar oluşturabilme potansiyelinin yanı sıra aynı zamanda fırsat olanakları yaratmakta veya fırsat alanlarını genişletme imkanlarını da barındırmaktadır. Göçmenler taşıdıkları kültür, mesleki tecrübe ve farklı tarzlarla iş yürütebilme gibi nedenlerle katkı sağlayabilmektedir. Nitelikli işgücü sayesinde zengin bir işgücü kaynağına kavuşulabilir. Sonraki kuşaklarda profesyonel meslek sahibi olabilirler. Geldikleri ülkede dikey yönlü hareketlenmeyi de tetikleyebilirler.

Ayrıca göçmenler tarafından icra edilen işler yerli halka çekici gelmemektedir. Bazı sektörlerde emek kıtlığı yaşanmaktadır. Göçmenler yerlilerin işlerini ellerinden almamış olmakla birlikte tam tersine oluşan işgücü açığını kapatmaktadır. Bazı sektörlerde hafta sonu, tatil günlerinde, gece vardiyası gibi düzensiz çalışma saatleri nedeniyle işverenler yeterli sayıda işgücü bulmakta zorlanabilmektedir. Bu çalışma koşullarında düşük beceri gerektiren işlerde daha az ücretle çalışma koşulları nedeniyle yerli işçiler yerine göçmenler tercih edilebilmektedir. Yine kimi sektörlerde işin süreklilik arz etmeyerek mevsimsel olması yerli işçiler açısından tercih edilmeme sebepleri arasındadır. Mailat, göçmenlerin emek piyasasında her zaman bir çeşit esnekliği garanti ettiğini belirtmektedir (Mailat, 1984).

Göçmenler sahip oldukları nitelikler dışında kullanıldıklarında niteliksiz durumda olacaklardır. Kanada'ya yapılan göçleri inceleyen kimi çalışmalarda Çin Halk Cumhuriyeti'nden bu ülkeye gelen göçmenlerden nitelik düzeyi yüksek olsa bile

bireylerin işsiz kaldığı ya da düşük ücretle nitelikleri dışındaki alanlarda çalıştıkları tespit edilmiştir (Salaf ve Gereve, 2006). Yine İngiltere’de Polonyalı göçmenler üzerine yapılan araştırmalarda eğitim düzeyi yüksek kişilerin bu ülkede kat görevlisi, garson vb. işlerde düşük ücretle çalıştırıldıkları ve niteliksiz işgücü olarak görüldükleri belirlenmiştir (Janta, 2011). Nitelikli göçmenlerin işgücü piyasasında niteliksizleştirilmelerine karşı niteliklerine uygun işlerde çalışmaları için ülkeler politikalarını ortaya koymalı ve gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Bunu yaparken yerel işgücünü göz önünde bulundurarak yaşanabilecek olumsuzluklara meydan vermemelidir. Böylece işgücü piyasasında oluşan emek kaybının önlenmesi sağlanacaktır. Diğer taraftan özel yetenekli, meslek sahibi olanlarda yine sanayi bölgelerindeki ihtiyaçlara göre değerlendirilmelidir. Ekonomik açıdan göçmenler, işgücü piyasasının arz eğrisinin gerisindedir. İşgücü piyasasının ekonomik yönlerini anlamak ve işgücü eksikliklerini tespit etmek için önemli olan husus politika yapıcıların mevcut işgücü piyasası ihtiyaçlarını nasıl değerlendirdikleridir. Gelecekteki işgücü eksikliklerini ve ihtiyaç duyulan alanları öngörebiliyorlarsa metodolojilerini ve kaynakları nasıl kullanacaklarını ona göre ortaya koyacaklardır.

Göçün mali etkisi ülkeler arasında farklılık gösterir. Göçmenler, beşeri sermaye stokunu zenginleştirerek, önemli mesleki eksiklikleri olan geldikleri ülkelerin üretim yapılarını yükseltmelerine ve küresel değer zincirlerinde yükselmelerine yardımcı olabilir. Ekonomik açıdan bakıldığında, aktörler toplum içinde göçmenlere olan ihtiyacı fark etmiş ve akabinde daha çok göçmen yanlısı göç politikaları oluşturmaya başlamıştır. Gelişmiş batılı ülkeler gibi büyüyen demografik sorunlarla karşı karşıya, düşük doğurganlık oranları, düşük ölüm oranları ve artan yaşam beklentisi. Doğal olarak, erken emekli olan yaşlanan bir nüfus, gençleri tarafından desteklenemez. İşte bu noktada göçmenler genellikle bu soruna bir çözüm olarak görülüyor.

Almanya, küçülen çalışma çağındaki nüfusu nedeniyle önemli ölçüde işgücü kıtlığı ile karşı karşıya. 2017 yılının son çeyreğinde, doldurulamayan iş pozisyonlarının sayısı 1,2 milyon ile rekor seviyeye ulaştı ve Alman işgücü piyasasına girişler ve çıkışlar arasındaki farkın 2020’de OECD’nin en yüksek seviyesi olacağı tahmin edilmektedir (OECD, 2018). OECD tarafından Almanya ile ilgili olarak ortaya konulan bu tespit

göçmenlerin işgücü piyasasında ne kadar önemli olduğunu göstermek için yeterlidir. Almanya’da her ne kadar ırkçı söylemler artsada ve bu yönde toplumsal ve siyasal faaliyetler gerçekleştirilsede istikrarlı ve büyüyen ekonomik bir yapı için Almanya göçmenlere ihtiyaç duymaya devam edecektir. Azalan doğum oranı ve yükselen yaş düzeyi kamu maliyesi için büyük bir yüküdür. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomisi büyüyen Almanya’nın istikrarında göçmenler büyük pay sahibidir. Almanya 1990’lı yıllarla birlikte göçmen gerçeğini kabul ederek bu yönde politikalar ortaya koymaya başlamıştır.

Refah devleti olarak bilinen İsveç’te Almanya ile nüfus yapısı itibariyle benzerlik göstermektedir. Ancak Almanya gibi yüksek bir nüfusa sahip değildir. Diğer taraftan coğrafi olarak Avrupa’nın kuzeyinde olması diğer devletlere göre daha az göçmen almasına da neden olmaktadır.

Coğrafi yakınlık ve etnik köken, diller, sosyal gelenekler ve tarihsel olarak var olan ağlar veya topluluklar gibi sosyo-kültürel benzerlikler, varış ve menşe ülkeler arasındaki bağları güçlendirir. Türkiye son 30 yılda komşu devletlerinde yaşanan karışıklıklar ve savaşlar nedeniyle öngörülmeven göçmen hareketliliğine maruz kalmıştır. Balkan coğrafyasından gelenlere vatandaşlık vererek bir nevi çözüm üretmiştir. Fakat Irak ve Suriye’deki savaşlar neticesinde büyük miktarda sığınmacı olarak dünyada en çok sığınmacı barındıran ülke haline gelmiştir. Bu durumun ekonomik, siyasi ve toplumsal anlamda sıkıntılar doğurduğu aşikardır. Gelen sığınmacıların mali bağımlılığının yükünü Türkiye çekmektedir. Sığınmacılar mevcut koşullar altında Türkiye’ye mali yük oluşturmaktadır.

Türkiye, Kanada ve Avustralya’ya yönelik mülteci hareketleri incelendiğinde Kanada ve Avustralya’ya giden mültecilerin eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu, Kanada ve Avustralya’nın da nitelikli göçmenlerin ülkeye gelmesini teşvik ettikleri ve bu yönde politikalar ortaya koydukları görülmektedir. Bu ülkelerdeki genç nüfusun azalma eğiliminde olması ve düşük doğum oranları bu durumu bir zorunluluk haline getirmektedir. Oysa Türkiye mültecileri ekonomik yönüyle değil sadece insani yönüyle kabul etmiştir. Ekonomik göçmenler yalnızca göç edip etmemeyi değil, aynı zamanda göçün zamanlamasını ve hedef ülkeyi de seçme eğilimindedirler. Göç kararları, maksatlı

bir optimizasyon sürecinin bir sonucudur. Çoğu zaman ekonomik göçmenler, hedef ülkelerin kurumlarını ve işgücü piyasası özelliklerini öğrenirler. Mülteci göçmenler ise genellikle sınırlı bir süre içinde ve mevcut en yakın ülkeye kendi ülkelerini terk etmeye zorlanırlar (Torun ve Akgündüz, 2019). Son dönemde yoğunluğu oluşturan Suriyeli ve Afganlı göçmenlerin gelişleri ani olmuştur ve Türkiye'nin istemi dışında gerçekleşmiştir. Bu nedenle göçmenlerin ilk zamanlarındaki mali yükleri daha çoktur. İşgücü piyasasına kayıtlı istihdamlarının sağlanması devletin yıllardır yararlanamadığı mali kaynakların kazanılmasını sağlayacaktır. Aksi takdirde kayıt dışı istihdam ile geçen 10 yılda kaybedilen mali finansman bütçeye yük olmaya devam edecektir. Kayıtlı istihdam hem yerel hem de genel yönetimin yararınadır.

Bir örnek vermek gerekirse uluslararası eğitim, Kanada'nın uzun vadeli rekabet gücünün temel direğidir. Uluslararası öğrenciler, öğrenci harcamaları ve öğrenim ücretleri yoluyla her yıl ekonomiye 21 milyar dolardan fazla katkıda bulunuyor. Harcamaları, Kanada'nın otomobil parçaları, kereste veya uçak ihracatından daha fazladır. 2019'da 827.586 uluslararası öğrenci Kanada'da çalışma izni aldı ve 58.000'den fazla eski uluslararası öğrenci kalıcı olarak buraya yerleşti (2020 Annual Report to Parliament on Immigration).

Kısacası yönetilebilir bir göçmen politikası uzun vadede ülkelerin ekonomik gelişimine katkı sağlayacaktır. Kısa vadede oluşturdukları mali yük ekonomileri zorlamaktadır. Ancak göçmenlerin mali bağımlılığının kısa sürdürülüp işgücü piyasasında istihdam edilmeleri oluşturdukları mali yükten daha fazla ekonomik getiri sağlamalarına neden olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan, U. Nermin. (2002). Bitmeyen göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*. İstanbul.
- Abadan-U,N. (2015). Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü:Yorum, Eleştiri, Öngörü. İçinde M,M.Erdoğan ve A. Kaya (Derleyenler), *Türkiye'nin Göç Tarihi* (s.261-274). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- AFAD. (2017). *Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar*.
- Ahlberg, M. (2009). Sustainable Development in Sweden: a success story. In L'Europe en Formation: Centre international de formation européenne.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, *Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri*, 2011,2012, 2013, 2014,2015,2016,2017,2018,2019, 2020.
- Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa:Ekin Yayınevi.
- Akçadağ, E. (2012).Yasa Dışı Göç ve Türkiye Bilge Adamlar Kurulu Raporu, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Rapor no: 42, İstanbul.
- Akgündüz, Y. E., Torun H. (2019). Two and a Half Million Syrian Refugees, Tasks and Capital Intensity. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. Working Paper 19/23.
- Altın, C. (2014). Mevsimlik Göç ve Yoksulluk: Ankara- Polatlı Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta.
- Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/8044>. Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021.
- Arı, K. (1995). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arslantürk, O. ve Tunç, Y.E. (2018). Türkiye'de yabancıların çalışma izinleri Suriyeliler örneği. *Ombudsman Akademik*, 5(9), 141–180.

- Aydın, O.O.(2018). Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Etkilerinin Analizi: Erzincan İl Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Erzincan Binali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzincan.
- Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2017). Explaining the refugee gap: A longitudinal study on labour market participation of refugees in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(11), 1775–1791. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1251835>.
- Balkan-Konuk, B., Tümen, S. (2016). Immigration and Prices: Quasi Experimental Evidence from Syrian Refuges in Turkey. *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*, Working Paper No: 16(1).
- Battal, K. (2018). Suriyeli Göçmenlerin Temsili: Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere Dönük Yapılan Haberlerin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Bayraklı, C. (2007). Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.
- Bayraklı, Cemile. (2007). Dış Göçün Sosyo- Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.
- Bayraktar, H. (2007). Kırım ve Kafkasya'dan Adana Vilayeti'ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869–1907). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 22, 406-434.
- Bijak, J. Kupiszewski, M. ve Kicing, A. (2004). *International Migration Scenarios for 27 European Countries 2002-2052*, CEFMR Working Paper, Poland Warsaw, 2004. ISSN 1732-0631 ISBN 83-920313-8-5.
- Birleşmiş Milletler (BM), (2005). Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler. *Brookings Enstitüsü Yerinden Olma Projesi*.

- Boubtane, E. Dumont, J.-C. & Rault, C. (2016). Immigration and economic growth in the OECD countries, 1986-2006. *Oxford Economic Papers*, 68(2), 340-360. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/oep/gpw001>.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve İnsan Hakları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 61-80.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 3, 9-32.
- Bretschger, L. (2001). Labour supply, migration and long-term development. *Open Economies Review*, 12/1, 5-27. Retrieved from <https://doi.org/10.1023/A:1026502909466>.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. (2005). The Impact of Immigration on Germany's Society, *Federal Office for Migration and Refugees Migration and Integration Research Department 90343 Nürnberg*, Germany.
- Büyüktarakçı, S.(2009). İş Hukukunda Mevsimlik İşler ve Kampanya İşleri. Yüksek Lisans Tezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir.
- Canada.ca. (2021). Immigration Report. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/annual-report-parliament-immigration-2020.html>, Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021.
- Ceritoğlu, E., Gürcihan-Yünceler, H. B., Torun, H., Tümen, S. (2015). The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design. *Central Bank of the Republic of Turkey IZA*, DP No. 9348, s.2-28.
- Challinor, A,E. (2011). Kanada'nın Göç Politikası: Beşeri Sermayeye Odaklanma, Migration Policy Institute, <https://www.migrationpolicy.org/article/canadas-immigration-policy-focus-human-capital>. Erişim Tarihi: 05.06.2020.

- Chatelard, G. (2002). Jordan as a Transit Country: semi-protectionist immigration policies and their effects on Iraqi forced migrants. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies European University Institute*, working paper no.61.
- Chimhowu, A., Jenifer, P. ve Caroline, P. (2005). The Socioeconomic Impact of Remittances on Poverty Reduction, Remittances: Development Impact And Future Prospects. Samuel Munzele Maimbo ve Dilip Ratha (ed.), <http://siteresources.worldbank.org/EXTDECPROSPECTS/Resources/476882-1157133580628/Remittances/>.
- Chiristine, I. (2018). MPI, <https://www.migrationpolicy.org/article/australia-welcoming-destination-some>, Erişim Tarihi: 18.06.2020
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Sayı:17,68-91.
- Çakı, A. (2018). Geçmişten Bugüne Türkiye'nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi. Yüksek Lisans Tezi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Karaman.
- Çakmak, F. (2019). Lozan Antlaşması sonucu 1923-1930 Tarihleri Arasında Sinop İline Gelen Mübadele Göçmenleri. Yüksek Lisans Tezi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sinop.
- Çelik, B, N. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı Cilt:1, s 67-148.
- Çelik, M. (2004). Körfez Krizi, Türkiye ve Mülteci Sorunu. Yüksek Lisans Tezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, İzmir.
- Çetin. N. (2010). 1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 149-172.
- D, Yılmaz ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), 23-62.

- De, Wenden. Catherine W.(2005). *Atlas des Migrations dans le monde*. Paris:Autrement.
- Del, Carpio., Ximena, V., Wagner, M. (2015). The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market. *Policy Research Working Paper 7402*, World Bank Group.
- Demirçi, N. (2018). Uluslararası Boyutuyla Göçmenlerin Temel Hak ve Özgürlükleri, *Tartışma Metinleri, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü*, İstanbul.
- Develi, E. S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekomomi Polisiği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Göç Özel Sayısı, C.22 ,1343-1353.
- Dışışler Bakanlığı Avrupa Birliğı Başkanlığı, <https://www.ab.gov.tr/3.html> AB Yapısı ve İşleyişi, 2019, Erişim Tarihi:18 .03.2020.
- Dışışler Bakanlığı Avrupa Birliğı Başkanlığı, <https://www.ab.gov.tr/3.html> AB Yapısı ve İşleyişi, 2019, Erişim Tarihi:18 .03.2020.
- Dönmez, K. ve Canan, Ö. (2015). Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliğı ve Türkiye'nin Politikaları. Doktora Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale*.
- Dura, C.Y. ve Karakoç, C. (2019). Türkiye'de Göç ve Mülteci Krizleri Bağlamında Belediye Finansmanı. RESLOG Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi-2, ISBN: 978-91-985593-8-5, 4-63.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. *International Journal of Economic Studies*, 3(2), 207- 222.
- Ekşi, N. (2014). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Er, A. (2015). İtici ve çekici faktörler bağlamında iç göç; Gaye Hiçyılmaz'dan Fırtınaya Karşı. *Göç Dergisi*, 2(1), 5-42.

- Erder, S. (2010). Düzensiz Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler. İçinde B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Der), *Türkiye'ye Uluslararası Göç* (ss. 41-57). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Erdoğan, M, M. (2020). Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamanın Çerçevesi. *UNHCR Orion Kitabevi*.
- Erdoğan, M. M. (2017). Kopuş'tan Uyum'a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi:İstanbul Örneği. *Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları*, ISBN 978-605-83293-4-8.
- Ertan, K. ve Akkoyunlu, B. E. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. *Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü*, 1(2),7-39.
- Erten, S. (2018), Türkiye'de Göç Sorunsalı Suriye'den Göçün Etkileri Reyhanlı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay*.
- Faris, A. (2016). Challenges Faced by Immigrants with Higher Education in the Swedish Labour Market. Yüksek Lisans Tezi. *Stockholm University Institute of International Education Department of Education*, Stockholm.
- Flood, L., Ruist, J. (2015). Migration, en åldrande befolkning och offentliga finanser, Bilaga 6 till Långtidsutredningen (SOU 2015:95).
- Foged, M. and Giovanni P. (2016). Immigrants' Effect on Native Workers: New Analysis on Longitudinal Data. *American Economic Journal: Applied Economics*, 8 (2), 1–34.
- Foster, L., Haltiwanger, J., and Syverson, C. (2008). Reallocation, firm turnover, and efficiency: Selection on productivity or profitability? *The American Economic Review*, 98 (1), 394–425.
- Frank, D. (2017). Förändringar i svensk arbetskraftsinvandringspolitik 1954–2014. *Arbetsmarknad Arbetsliv*, 23(1), 66–83.

- Freeman, G. P. (1986). Migration and the political economy of the welfare state. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 485(1), 51–63. <https://doi.org/10.1177/0002716286485001005>
- Frödin, O., Kjellberg, A. (2018). Labour migration from third countries to Swedish lowwage jobs. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 8 (1), 65–85. <https://doi.org/10.18291/njwls.v8i1.104847>
- Garcia, J, A. ve Saah, D. (2009). The Effect of Refugee Inflows on Host Communities: Evidence from Tanzania. *The World Bank Economic Review*, 24(2), 148-170.
- Gençler, A. (2020). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yaşama Etkileri: Fayda Maliyet Ekseninde Bir Bakış, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 78, 111-145.
- Genel, M G.(2013). Almanya’ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü “Sirkeci Garından Munchen Hauptbahnhof’a. *Uluslararası Tarihi Yönleriyle 2. Türk-Alman Sempozyumu*. Uşak Üniversitesi ile Würzburg Maximillians (Almanya) Üniversitesi İşbirliği, Almanya, 14- 17 Kasım. s.302-338.
- Geray, C. (1970). Türkiye’de Göçmen Hareketleri Ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(4), 8-36.
- Göç İdaresi Başkanlığı , Uluslararası Koruma, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>. Erişim Tarihi:14.12.2021.
- Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, 2020 yılı yılsonu, Erişim Tarihi: 14.12.2021.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, Erişme Tarihi: 24.11.2021.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*, Ankara.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri/>
Erişim Tarihi: 23.01.2020.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>, Erişim Tarihi:
16.07.2020.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>, (Erişim Tarihi:
16.12.2020).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf
Erişim Tarihi: 8 Eylül 2019.

Gök, S. (2005). Tek Parti Döneminde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da İskân Politikaları (1923-1950). Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, İzmir.

Gurak, D, T. Cases, Fe M. (1992). Migration Networks and the Shaping of Migration Systems. *International Migration Systems: A Global Approach*, ed. Mary M. Kritz, Lin Lean Lim ve Hania Zltnik, Calendon Press, Oxford, s.150-176.

Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 53- 85.

Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirm. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.

Günay, E. Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.

Güngördü, S. (2018). Göçmen Girişimcilerin Kişilik Özellikleri ve Göçmen Girişimcilik Üzerine Algılar. Yüksek Lisans Tezi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir.

- Gür, N. (2017). Ülke Deneyimleri Işığında Uluslararası Göç Ekonomisi. *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayını*, Sayı: 224, 10-21.
- Gür, N. ve Tatlıyer, M. (2018). Giriş: Bütünlüklü Bir Fotoğraf Oluşturabilmek, *Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi-Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak, Uluslararası Teknolojik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (UTESAV)Yayını*, 9-11.
- Hagen-Z, J. (2008). Why do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature. *MPRA Working Paper, Maastricht University Maastricht Graduate School of Governance*, s.3-25.
- Hajighasemi, A. & Pejvak, O. (2021): Outcomes of Swedish migration and economics of the welfare system, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, DOI: 10.1080/1331677X.2021.1952089.
- Hartmann, M. (2016). Auswirkungen der Migration auf den Deutschen Arbeits-markt. *Statistisches Bundesamt WISTA*, ISSN 0043-6143 ISBN 978-3-8246-1056-3, 69-82.
- Heering ve diğerleri. (2002). Caractéristiques démographiques des populations issues de l’immigration en Pays-Bas. Haug, Werner, Compton, Paul ve Courbage, Youssef (Coordinateurs) *Etudes démographiques*. Strasbourg: Conseil de l’Europe, s. Sayı: 38, 247- 305.
- ILO, <https://www.ilo.org/ankara/about-us/lang--tr/index.htm>, Erişim Tarihi: 11. 03.2020.
- International Organization for Migration (IMO).(2018). *World Migration Report*, İsviçre.
- International Organization for Migration (IMO).(2020). *World Migration Report*, İsviçre.
- IOM, <https://www.iom.int/about-iom>, *IOM Hakkında*, Erişim Tarihi: 17.03.2020.

- İçduygu, A ve Aksel, D. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayını, Ankara.
- İçduygu, A. Erder, S. ve Gençkaya, Ö, F.(2014). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. *Koç Üniversitesi Göç Araştırmalara Merkezi, MiReKoc Araştırma Raporları 2014*, s. 3-406.
- İçduygu, A. Soner, A. ve Toktaş, Ş. (2008). Ulus-İnşa Sürecinde Bir Nüfus Siyaseti: Gayrimüslimlerin Türkiye’den Göçü, *Ethnic and Racial Studies*, Sayı 31, 358-389.
- İçduygu, A., ve Biehl, K. (2012). Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi. İçinde A.İçduygu (Edt.), *Kentler ve Göç* (ss. 9-72). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçişler Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi .tr.mfa>, Erişim Tarihi: 14.03.2020.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638/> Erişim Tarihi: 06.04.2020.
- İnan, C, E. (2014). Türkiye’de İskân Siyaseti: İskâna Yönelik Örgütsel Yapı Üzerinden Bir İnceleme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(22), 82- 102.
- İnce, C. (2018). Göçmenliğin Mekânsal Sosyolojisi: Şanlıurfa Örneği. Doktora Tezi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.
- İnce, C. (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi - International Journal of Society Researches*,11(18), 2581-2615.
- İnliceliler, D. N.(2019). 1923 Yılından Bugüne Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal- Ekonomik Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. *Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

İskan Kanunu, T.C Resmi Gazate, 2733, 27 Haziran 1934.

İskan Kanunu, T.C Resmi Gazate, 26301, 19 Eylül 2006.

Janta, H. (2011). Polish Migrant Workers in the UK Hospitality Industry: Profiles, Work Experience and Methods for Accessing Employment. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(6), 803-819.

JustCanada Immigration Services, Yeni Federal Nitelikli İşçi Göçmen Programı için Başvuru Bilgileri, <<https://www.justcanada.net/duyuru.aspx?baslik=-yeni-federal-nitelikli-isci-gocmen-programi-icin-basvuru-bilgileri&id=41>>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.

Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), *İşgücü Piyasası ve Genç İstihdamı*, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Kamu Bülteni, <https://www.kamubulteni.com/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-suriyeliler-icin-37-milyar-dolar-harcadik-h11496.html>. Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021.

Kandemir, M. (2018). Türkiye ve Kanada Mülteci Politikalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını.

Kaya, Ö. (2019). 2003 Sonrası Türkiye'deki Yabancı İşgücünün Ekonomi Üzerindeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Kaysılı, A. (2013). Yurt Dışına Göç Olgusu ve Eğitim İlişkisi (Konya İli Kulu İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 3(3), 169-175.

Koçbıyık, H. Göç Olgusunun İşgücü Piyasasına ve Yerli İşçiler Üzerindeki Etkilerine Dair İncelemeler, <https://www.academia.edu/30812147/>, Erişim Tarihi: 28.05.2019.

Koser, K. (2017). International Migration: A Very Short Introduction, UK: OUP Oxford.

Ktistakis, Y. (2018). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı Bağlamında Göçmenlerin Korunması*, Çeviren, Danimarka Dışişleri Bakanlığı ve İnsan Hakları Güven Fonu (HRTF) tarafından finanse edilen ve Avrupa Konseyi tarafından yürütülen Türkiye’de Mülteci ve Göçmenlerin Haklarının Korunması Projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir, Avrupa Konseyi Yayınları, Ankara :Şen Matbaa,.

Kurtuluş, B. (1999). *Amerika Birleşik Devletleri’ne Türk Beyin Göçü* , İstanbul: Alfa.

Kütükcü, E. (2020) Suriye Göçünün Türkiye Ekonomisine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. *Kırıkkaleli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkaleli.

Lale, A. (2018). Kaos Teorisi ve Uluslararası İlişkiler: Arap Baharı Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration, *Demography*, s.47-57.

Lee, R. (2016). Sweden Needs Immigrants to Solve Labour Shortage: Employment Agency, *The Local*, Retrieved from <https://www.thelocal.se/20161206/sweden-needs-immigrants-to-solve-labour-shortage-employment-agency>.

Legrain, P. (2016). Refugees work: A humanitarian investment that yields economic dividends. Tent Foundation.

Lewis, A, W. (1966). Sınırsız Emek Arzı ile İktisadi Kalkınma. Çev. Metin Berk, *İktisadi Kalkınma Seçme Yazılar*, ODTÜ, İİBF, Ankara, 89-131.

Luis, P, Caro. (2020). *Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler*, ILO Türkiye Ofisi.

Lütem, Ö. E. (2012). 1984-89 Dönemi Türkiye’nin Bulgaristan Politikası ve 89 Göçü, 89 Göçü Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu

Göç, İstanbul: *Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR) & Balkanlar Medeniyet Merkezi (BALMED)*, 137-169.

Macar, E. (2015). Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç: Nüfus Mübadelesi. İçinde M.M.Erdoğan ve A. Kaya (Derleyenler), *Türkiye'nin Göç Tarihi* (s.171-185). İstanbul :İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mahning, H. (1992) Immigration et émancipation des minorités aux Pays-Bas, Costa-Lascoux, Jaqueline ve Weil, Patrick (Ed.), *Logiques d'Etats et Immigrations* (119-138). Paris: Kimé.

Mahtani, M. (2004). Women, Identify and Canada's Multicultural Policy Ceris Polickey, Mixed Race.

Maillat, D. (1984). Les conséquences économiques de différents types de migrationsLe cas l'Europe, Workshop on the consequences of internationale migration.Caberra/Avustralie, 16-19 Temmuz 1984, Document d'Economie appliquée, Groupesd'Etudes economiques, *Université de Neuchâtel Faculté de Droit et Scienceséconomiques*, Sayı: 72.

Malkoç, E. S. (2018). Uluslararası Göçlerin Sebepleri ve Siyasal Rejimler. İçinde Rıdvan Ş (Edt.), *Göç Sosyolojisi -Farklı Boyutlarıyla Göç-* (ss. 132-145). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Mammey, Ulrich ve Swarz, K. (2002). Caractéristiques démographiques de lapopulation immigrée en Allemagne. Haug, Werner, Compton, Paul ve Courbage,Youssef (Coordinateurs) *Etudes démographiques*, Sayı: 38, Strasbourg: Conseil del'Europe.

Mardani, A. (2018). Göç Hikayeler. Sanatta Yeterlik Tezi. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*, Ankara.

Markus, A. Jupp, J. Ve McDonald, P. (2009). *Avustralya'nın Göç Devrimi*. Sidney: Allen ve Unvin.

- Massey, D, S. Arango, J. Hugo, G. Kouaouci, A. Pellegrino, A. Taylor, E, J. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. Çev. Saniye Dedeoğlu, Burcu Oskay, Çağlar Özbek, İbrahim Sirkeci, M. Murat Yüceşahin, *Göç Dergisi*, s.11- 46.
- Mediendienst Integration Facts and Figures. <https://mediendienst-integration.de/english/facts-figures.html>, Erişim Tarihi:10.10.2021.
- Mehmet, A. E. ve İsmet K. (2017). Türkiye’de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye’ye Geliş Sebepleri Türkiye’de Kalışları Gelecek Planları ve Amaçları, *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi*, Ankara.
- Migration Council Australia. The Economic Impact of Migration. <https://migrationcouncil.org.au/our-work/migration-settlement/>. İndirilme Tarihi: 08.12.2021.
- Migrationsverket, [//www.migrationsverket.se/English/About-the-MigrationAgency/Migration-to-Sweden/History.html/](https://www.migrationsverket.se/English/About-the-MigrationAgency/Migration-to-Sweden/History.html/). Erişim Tarihi:10.10.2021.
- Mülteciler Derneği. (2021).<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021.
- Münz, R. ve Ulrich, R. (1998). Les migrations en Allemagne: 1945-1996. *Revue européenne des migrations internationales*, 14 (2), 173-210.
- Nurdoğan, A, K. (2018). Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (UÇÖ-ILO) Yüzüncü Yıl Dönümü ve Türkiye İlişkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*,: 3(4), 78-95.
- OECD (2013), The fiscal impact of immigration in OECD countries, In International Migration Outlook 2013, *OECD Publishing, Paris*. Retrieved from http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2013-6-en.
- OECD (2018), International Migration Outlook 2018, OECD Publishing, Forthcoming.

OECD Publishing, Paris. Retrieved from
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264288737-en>.

OECD/ILO (2018), How Immigrants Contribute to Developing Countries' Economies,

Olejarova, E. (2007). Labor Migration As a Socio-Economic Phenomenon: Slovakia and the Czech Republic in a Comparative Perspective, *Central European University, International Relations and European Studies*, Hungary.

Orhan, O. Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, *Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi, Orsam Yayınlar*, Rapor No: 195, Ankara.

ORSAM. (2015). Effects of The Syrian Refugees on Turkey, *ORSAM*, Report No: 195

Orsam.(2010). Irak'tan İrağa: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu Ükelere ve Türkiye'ye Yönelik Göçler, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Rapor No: 21.

Özçürümez, S. ve Türkay, Ş. (2011). *Türkiye'de İltica Politikası, Aktörleri ve Çalışmaları: Bir "Epistemolojik Topluluk" Oluşurken, İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık, Kuramı, Gözlem ve Politika*, Ankara: Anıl Reklam Yayıncılık.

Özdal, B. (2018). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, Bursa: Dora Basım.

Özdek, B. (2017). Göç ve Pazarlama İlişkisi: Suriye Göçünün İşletmelerin Pazarlama Uygulamaları Üzerindeki Etkilerinin Gaziantepi İşletmeler Üzerinden Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, *Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa*.

Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 7(1), 55-70.

Özgöker, U. ve Doğan, G. (2019). *Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi*, İsyانبul: Der Kitabevi.

- Öztürkler, H. ve Göksel, T. (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Rapor No: 196, Ankara.
- Özyakışır, D. (2012). İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması. Doktora Tezi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum.
- Pasaport Kanunu, T.C Resmi Gazete, 5682, Temmuz 1950.
- Peri, G. and Chad S. (2009). Task Specialization, Immigration, and Wages. *American Economic Journal: Applied Economics*, 1(3), 135–169.
- Polat, G, E. (2011). Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı:3,128-157.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, s.196-199.
- Reichlin, P., & A. Rustichini (1998). Diverging patterns with endogenous labor migration. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 22/5, 703-728. Retrieved from [https://doi.org/10.1016/S0165-1889\(97\)00079-1](https://doi.org/10.1016/S0165-1889(97)00079-1).
- Rıdvan, Ş. (2018). Göç Kuramları. İçinde Rıdvan Ş (Edt.), *Göç Sosyolojisi -Farklı Boyutlarıyla Göç-* (ss. 15-47). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Robinson, R. (2005). Beyond The State-Bounded Immigrant Incorporation regime. Transnational Migrant Communities: Their Potential Contribution to Canada's Leadership Role and Influence in a Globalized World., *The North-South Institute*, Ottawa. s. 1-231.
- Rothstein, B. (2017). Immigration and economic growth: is Keynes back? Social Europe.Retrieved from <https://www.socialeurope.eu/immigration-and-economic-growth-is-keynesback>.

- Ruist, J. (2018). Tid för integration – en eso-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2018:3, Regeringskansliet, Finansdepartementet.
- Saiz, A. (2003). Room in the Kitchen for the Melting Pot: Immigration and Rental Prices. *The Review of Economics and Statistics*, 85(3), 502-521.
- Salaff, J. ve Greve, A. (2006). Why Do Skilled Women and Men Emigrating from China to Canada Get Bad Jobs?, Tastsoglou E. Ve Dobrowolsky, A. (Der.) *Women, Migration and Citizenship: Making Local, National, and Transnational Connections*, Burlington: Ashgate Press, 85-105.
- Sarı, M. (2010). Atatürk Dönemi İskân Politikası'nda 2510 Sayılı Kanunun Yeri ve Önemi . *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (4), 163-184.
- Sayın, Y. Usanmaz, A.ve Aslangir F.(2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 2-13.
- Schieffer, J. (1961). *Marché du travail libre circulation et migration des travailleurs*, Paris: Dalloz et Sirey.
- Schierup, C.-U., Ålund, A. (2011). The end of Swedish exceptionalism citizenship, neoliberalism and the politics of exclusion. *Race Class*, 53(1), 45–64. <https://doi.org/10.1177/0306396811406780>
- Scocco, S., Andersson, L. F. (2015). 900 miljarder skäl att uppskatta invandring En analys av invandringens effekter på de offentliga finanserna i Sverige 1950–2014. Arena idè
- Sengenberger, W. (2014) Uluslararası Çalışma Örgütü Amaçları, İşlevleri, ve Politik Etkileri”, *Friedrich- Ebert- Stiftung Derneği*, Berlin, ISBN 978-3-86498-856-1, 3-70.

Sert, D. Ş. (2018). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. İçinde , *Küreselleşme Çağında Göç (Kavramlar, Tartışmalar* (ss. 29-47). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sığınma, sınırlar ve göç ile ilgili Avrupa hukuku el kitabı. (2015) *Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi*, ISBN 978-92-871-9920-1 (Avrupa Konseyi).

Spång, M. (2009). Debating labour immigration and immigration policy in Sweden, 1960–2008. In S. Mayer, M. Spång (Eds.), *Debating Migration. Political Discourses on Labour Immigration in Historical Perspective*, (pp. 74–106). StudienVerlag.

Statistics Sweden, Department of population and welfare, Sveriges framtida befolkning 2021–2070, (SCB, Statistiska centralbyrån Avdelningen för befolkning och välfärd) Demografiska rapporter 2021:1, s.9

Statistisches Bundesamt. Göç ve Entegrasyon <https://www.destatis.de/DE/Themen/GesellschaftUmwelt/Bevoelkerung/Migration/Integration/auslaenderstatistik-stichtag.html>, Erişim Tarihi:10.10.2021.

Stouffer, Samuel A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, sayı :6, 845-867.

Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57-67.

Şimşek, R. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Göç Veren Bölgelere Etkisi ve Tersine Göç İmkanları: Kastamonu Örneği. Dotor Tezi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü.(2021). Suriye Profili <https://ticaret.gov.tr/data/5ed6044b13b87656dc5b5a22/Suriye.pdf>.

Taran, Patrick et Geronimi, Eduardo. (2003). Mondialisation, normes internationales et Réglementation. *Migrations et société*, 15(87-88), 107-127.

Taşcı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş Dergisi*, Sayı:4, 177-204.

TBMM. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*, Ankara, s.242-243.

TDK Güncel Türkçe Sözlük (2019)
[/http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=beyin%20g%C3%B6%C3%A7%C3%BC&guid=TDK.GTS.532258cd5914a4.86355482//](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=beyin%20g%C3%B6%C3%A7%C3%BC&guid=TDK.GTS.532258cd5914a4.86355482//).

TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10 Şubat 2020.

Tekeli, İ. (1994). Involuntary Displacement and the Problem of Resettlement in Turkey from the Ottoman Empire to the Present. İçinde S. Shami , *Population Displacement and Resettlement Development and Conflict in the Middle East* (ss. 202-227). New York: Center for Migration Studies.

TEPAV.(2018). *Syrian Entrepreneurship and Refugee Start-ups in Turkey: Leveraging the Turkish Experience*. Final Report.

The Visas of Oz, <<https://www.thevisasofoz.com/migration-flows-and-policies/>>, Erişim Tarihi: 18.06.2020.

TOBB, 2013-2021 Yılları Arasında Kurulan Suriye Ortaklı Şirket Sayıları. tobb.org.tr. Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021.

Toksöz, Gülay, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Tolay, J. (2011). Türkiye’de Mültecilere Yönelik Söylemler ve Söylemlerin Politikalara Etkisi. İçinde Ö. Çelebi, S. Özçürümez ve Ş. Türkay (Edt), *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayınları*, (ss. 201-213) Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).

TÜİK, İstatistik Veriler.

TÜİK. (2018). *Tüketici Fiyat Endeksi, Şubat 2018*, Sayı: 27759.

Türk Dil Kurumu (2019). Güncel Türkçe Sözlük
./http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=g%C3%B6%C3%A7/
A7/.

Türk Vatandaşlık Kanunu, T.C Resmi Gazete, 27256, Mayıs 2009.

Türkiye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, T.C Resmi Gazete, 22127, 14 Eylül (kabul tarihi) 1994.

UNCHR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, Erişim Tarihi: 8Aralık 2021

UNHCR Türkiye, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, Erişim Tarihi :9 Aralık 2021.

UNHCR Yayını. (2016). *Mülteci ve Göçmen*, Kıbrıs.

UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/bmmyk-gorev-beyani>, Erişim Tarihi: 06.03.2020.

UNHCR. (2017). Forced Displacement in 2017. *UNHCR Global Trends*. Retrieved from [http:// www. unhcr. org/statistics/ unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html](http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html)

UNHCR. (2018). *UNHCR'nin Tarihçesi*, // <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi/>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül). Tartışma Metinleri, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.

UNHCR.// www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html / , Erişim Tarihi: 15 Eylül 2019.

- Uzun, E. (2016). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 60-85.
- Ünver, C. (2003). Almanya'ya Türk İşgücü Göçü- Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 45, 177-226.
- Üstün, N. (2016). Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar Öneriler. *Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü, Araştırma Raporu*.
- Vural, G. (2018). 2009-2017 Tarihleri Arasında Avrupa'ya Giden Göçmenlerin Göç Rotalarının CBS Kullanılarak Görsel Analizi. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Teknik Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, İstanbul*.
- Wadensjö, E. (2010). Experiences of the Common Nordic Labour Market, *IZA Institute for the Study of Labour*.
- World Bank Group. (2019). Göç ve Beyin Göçü. *World Bank ECA Economic Update, Fall 2019*, 17-70.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, T.C Resmi Gazete, 28615, Kasım 2013.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yalçinkaya, H. ve Dülger, S. (2017). Küreselleşmenin Beyin Göçü Üzerindeki Etkisi: Türkiye. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 1647-1654.
- Yıldırım, S. G. (2018). Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Yıldırımoglu, H. (2005). Uluslararası Emek Göçü: Almanya'ya Türk Emek Göçü, *Kamu-İş Dergisi*, 8(1), 1-24.
- Yıldırımogulları, H. (2005). Uluslararası Emek Göçü Almanya'ya Türk Emek Göçü. *Kamu-İş*, 8(1), 1-24.

- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye'ye Uluslararası Göçler ve Türkiye'nin Göç Politikası*. Ankara: Kırmızı Çatı Yayınevi.
- Yıldız, T. ve Yıldız, İ. (2017). Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye'ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 30-46.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1686-1705.
- Yılmaz, E. A. (2019). Uluslararası Beyin Göçü Hareketleri Bağlamında Türkiye'deki Beyin Göçünün Durumu. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 2019.
- Yinanç, R. ve Muhteşem Kaynak. (1992). *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye 1988–1991*. Ankara: Tanmak yayınları.
- Ziya, O. (2012). Mülteci- Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *Türkiye Barolar ve Birliği Dergisi*, Sayı: 147, 230-240.